colecția ARGUMENTE

VIRGIL NESTORESCU

ROMÂNII TIMOCENI DIN BULGARIA

EDITURA FUNDAȚIEI CULTURALE ROMÂNE

VIRGIL NESTORESCU

ROMÂNII TIMOCENI DIN BULGARIA

Coperta de FLOAREA ŢUŢUIANU

EDITURA FUNDAŢIEI CULTURALE ROMÂNE
Aleea Alexandru, nr. 38
Sector 1, Bucureşti 71273
ROMÂNIA
tel. 212.25.43

ISBN 973-9155-84-7

VIRGIL NESTORESCU

ROMÂNII TIMOCENI DIN BULGARIA

Grai. Folclor. Etnografie

EDITURA
FUNDAŢIEI CULTURALE ROMÂNE
Bucureşti • 1996

INTRODUCERE

În nord-vestul Bulgariei, în zona cuprinsă între oraşul Vidin şi râul Timoc, pe de o parte, şi Dunăre, pe de altă parte, se găsesc peste 30 de localităţi cu populaţie românească reprezentând un grup dialectal aparte în cadrul dacoromânei.

Deşi cunoscute de multă vreme, aceste graiuri nu s-au bucurat de atenţia corespunzătoare din partea specialiştilor.

Primele cercetări asupra lor datează de la începutul secolului nostru şi aparţin celebrului lingvist german Gustav Weigand, care a inclus în reţeaua anchetată de el în vederea întocmirii atlasului limbii române şi trei localităţi din acest spaţiu geografic[1].

Deosebit de interesant este faptul că o analiză pertinentă a limbii vorbite de românii din aceste locuri, a folclorului şi a istoriei lor a fost făcută, mai târziu cu un sfert de veac, nu de specialişti din aceste discipline, ci de către un scriitor. Acesta este Emanoil Bucuţa, care a publicat în anul 1923 o amplă monografie închinată românilor „vidineni", o scriere pasionată, cu certe calităţi literare, având totodată şi valoarea ştiinţifică ce i-o conferă varietatea şi bogăţia de informaţii actuale şi în zilele noastre[2].

Specialiştii români în studiul limbii încep să se ocupe de aceste unităţi dialectale cu prilejul elaborării *Atlasului lingvistic român* de Sever Pop (ALR I) şi de Emil Petrovici (ALR II), sub conducerea lui Sextil Puşcariu, în cadrul Muzeului Limbii Române de la Cluj, adăugând alte sate celor cercetate de precedesorul lor german, G. Weigand, în sudul Dunării[3]. Au urmat anchete dialectale izolate în anii de după al doilea război mondial, dar datele obţinute au fost inegale, referindu-se doar la unele dintre graiurile cunoscute[4].

De abia după anul 1969 a devenit posibilă cercetarea întregii arii de localităţi cu populaţie românească din regiunea Vidin. Autorul prezentei lucrări a putut întreprinde în mod sistematic anchete dialectale în 28 de sate din această zonă, în virtutea planului de colaborare existent atunci între Academia Română şi Academia de

Ştiinţe din Bulgaria, care a funcţionat până în anul 1976. Cercetări suplimentare au fost făcute recent, în anul 1993, când a fost înscrisă în acordul de colaborare dintre cele două foruri ştiinţifice o temă comună consacrată contactelor lingvistice interbalcanice.

Textele obţinute, din care o parte infimă sunt folosite în prezenta lucrare, au fost culese la faţa locului, de la zeci de subiecţi: bărbaţi, femei, tineri, copii de şcoală, toţi originari din localitatea cercetată. Ele au fost înregistrate pe bandă de magnetofon, după principiile şi tematica stabilite pentru alcătuirea *Arhivei fonogramice a limbii române*[5]. Au fost folosite şi unele chestionare speciale, ţinându-se seama de specificul regiunii, de vârsta şi de ocupaţiile celor anchetaţi. Rezultatele acestor cercetări pe teren, însumând texte dialectale înregistrate şi fişe cu răspunsuri la diverse întrebări cuprinse în chestionare, se află în Arhiva dialectală a Institutului de Lingvistică din Bucureşti. Iată lista localităţilor în care am întreprins aceste anchete (între paranteze sunt date numele vechi, încă în uz, sau formele purtând semnele caracteristice ale pronunţării lor de către români):

Antimovo (Şeu), *Balei* (Bălii), *Borilovet* (Boroivăţ), *Bregovo* (Bregova), *Calenic* (Călinic), *Caniţ* (numele oficial este dat după numele istoricului austriac F. Kanitz, dar numele popular activ şi astăzi este Fundeni), *Capitanovţi* (Căpitanuţ), *Cosovo* (Cosova), *Coşava*, *Cudelin* (Racoviţa sau Vlaşca Racoviţa), *Cutovo* (Cutova), *Deleina* (Dilina), *Dolni Boşneac* (Boşneacu din Vale), *Drujba* (Sveti Petăr; Molalia), *Florentin*, *Gămzovo* (Gânzova), *Gomotarţi* (Gumătarţ), *Iasen* (Isăn), *Maior Uzunovo* (Alvagii), *Negovanovţi* (Negovaniţ), *Perilovet* (Perlovăţ), *Pocraina* (Chirimbeg), *Rabrovo* (Rabova), *Rachitniţa* (Răchinţa), *Slanotrăn* (Stanotârn), *Tianovţi* (Tianuţ), *Topolovet* (Boşneacu din Deal), *Vrăv* (Vârf).

Nu au fost cercetate graiurile din *Gradscovi colibi*, *Şipicovi colibi*, două mici aşezări situate la graniţa cu Serbia, satul *Arcear*, unde se află o „mahala“ românească, precum şi cartierul *Cumbair* din oraşul Vidin.

Românii din această parte a Bulgariei îşi spun între ei *văleni*, *câmpeni*, *pădureni*, după zonele geografice în care trăiesc. Această repartizare teritorială, menţionată şi de alţi autori, corespunde într-o oarecare măsură şi unor trăsături lingvistice, proprii fiecărui grup, în special sub raport fonetic[6].

Nu este cazul să intrăm în amănunte, dar credem că se cuvine să remarcăm câteva fenomene care atrag atenţia chiar de la primele contacte cu vorbitorii acestor graiuri[7].

În domeniul foneticii, primul dintre ele îl reprezintă tratamentul aparte al unor sunete, anume al consoanelor labiale (*b, p, v, f*) şi al consoanei bilabiale *m* înainte de *-ie-*(*-ia-*). Astfel, la *câmpeni* (Capitanovţi, Florentin, Iasen, Negovanovţi, Slanotrăn ş.a.) se întâlnesc aşa-zisele forme palatalizate : *porânghel, chiatră, chept, cherde, schiarsăcă* (pentru *piersică*), *vgerme* (sau *zgerme*), *fcher, fhiartă* (sau *schiartă*) etc.

La *pădureni*, cu preponderenţă (Calenic, Caniţ, Periloveţ, Rabrovo ş.a.), cuvinte de felul celor citate au consoanele labiale depalatalizate: *obdeală* (pentru *obială*), *peptene, tept, vder, verme* etc.

La *văleni* (Balei, Bregovo, Cosovo, Gămzovo, Rachitniţa ş.a.) şi la *pădureni* (parţial), aceleaşi consoane se păstrează intacte: *viespe, fierbe* etc.

Cu privire la consoana *m* înainte de *-ie-* ar fi de precizat că în cele mai multe cazuri apare în formă depalatalizată: *mnere, mnel, mnez* etc.

Al doilea fenomen caracteristic este păstrarea unor forme arhaice cu diftongul *ea* (provenit din *e* latin înainte de *e* din silaba următoare), pe care limba română standard nu le mai cunoaşte din secolul al XVI-lea, anume: *feate, mease, surceale* etc.

Iată şi alte fonetisme care merită atenţie:

a) durificarea consoanelor *s, ţ, z, r: săc, sară, ţâgan, păzăşte, hotară* etc.

b) anticiparea lui *i* în unele cuvinte: *oichi, aimândoi, deoichi* etc.

Pe plan morfologic trebuie remarcate următoarele fapte mai deosebite:

a) productivitatea conjugării a II-a, în care intră numeroase verbe aparţinând în limba comună conjugării a III-a sau a IV-a: *m-aş ducea, aş făcea, or spunea, aş primea, s-o fârşea* etc.

b) predominanţa perfectului simplu, timpul preferat al povestirii, faţă de perfectul compus.

c) conservarea unor forme arhaice ale perfectului perifrastic: *a foz dând, a fost cumpărând* etc.

d) preferinţa pentru pronumele relativ-interogativ *care* faţă de *cine: Care goneşte doi iepuri, nu prinde nici unu* (proverb); *Care te-a făcut pe tine popă?* (fragment dintr-un dialog).

e) simplificarea sistemului pronominal prin dispariţia pronumelui de politeţe (*dumneavoastră, dumneata*) în vorbirea curentă. Opoziţia reverenţial/non-reverenţial este exprimată prin termenii gramaticali *tu/voi*, al doilea fiind un calc după bg. *вие*, care însu-

mează funcţiile de plural şi de reverenţă. Iată un exemplu extras dintr-un dialog:

– *Ce gândesc io?*

– *Voi gândiţ că...*

f) formarea superlativului absolut cu adv. *mult*, trăsătură morfologică moştenită şi cu corespondenţe pe plan romanic, dar susţinută în cazul acestor unităţi dialectale şi de influenţa modelului bulgăresc identic (cu adv. *много*) : *e mult greu* ; *mult frumos*, *mult este frumoasă* ; *mult e bolnav* etc.

g) omonimia formelor de conjunctiv prezent şi indicativ prezent la persoana a III-a, fenomen care necesită o scurtă analiză.

Una din trăsăturile morfologiei verbului în dacoromână este separarea timpurie a conjunctivului prezent şi a indicativului prezent la persoana a III-a singular şi plural, spre deosebire de dialectele aromân şi meglenoromân care păstrează şi astăzi neutralizarea opoziţiei dintre cele două moduri verbale. Este adevărat că există unele indicii vagi despre conservarea unor forme identice de conjunctiv şi indicativ în literatura noastră veche (de exemplu, la Coresi), dar în zilele noastre fenomenul acesta nu se mai cunoaşte, cu excepţia graiurilor din Valea Timocului. Spre ilustrare dăm câteva exemple: *rufele le punem să să usucă* (Negovanovţi); *făcem frunzari de oi să mănâncă oili*; *le dăm să mănâncă şi dupe ce mănâncă le adăpăm* (Cosovo); *el vrea să strigă* (Cosovo); *el vrea să cată* (Cosovo); *fără să le leagă* (Vrăv); *nu putea să naşte* (Iasen) etc.

Persistenţa formelor verbale semnalate nu se explică prin vreo relaţie cu dialectele sud-dunărene. Credem că este vorba de o caracteristică morfologică dezvoltată într-o măsură mai mare decât în alte graiuri dacoromâne, un arhaism menţinut datorită condiţiilor speciale de evoluţie pe un teren lingvistic străin şi departe de influenţa nivelatoare a limbii române literare.

În vocabular, alături de numeroase împrumuturi din bulgară, frapează folosirea unor cuvinte al căror sens este învechit faţă de cel cunoscut în graiurile dacoromâneşti, dar care este prezent, uneori pe arii largi, în graiurile olteneşti şi munteneşti de sud. Iată câteva arhaisme mai semnificative : *abi* „abia“, *amânat* „târziu“, *bătaie* „război“, *bere* „băutură“, *carte* „scrisoare“, *mumână* „bunică“, *oară* „păsări de curte, orătănii“.

Despre istoria acestor aşezări locuite aproape în exclusivitate de români nu există date certe. Au fost emise diferite păreri care stabilesc ca dată aproximativă a populării zonei cu români (sau „vlahi“) sfârşitul secolului al XVII-lea şi începutul celui de-al XVIII-lea[8].

În unele sate tradiţiile orale dovedesc doar faptul că strămoşii localnicilor au venit „din ţară", iar în altele că „aşa s-a pomenit din moşi". În linii mari, acestea servesc la stabilirea cu aproximaţie a mai multor valuri de emigraţie, dar fără putinţa de a da indicaţii asupra întemeierii aşezărilor. Iată câteva mărturii în această privinţă.

Un bătrân ţăran din Drujba ne spunea că „moşu lu tata a venit din Calafat". Învăţătorul Ţvetco Bădicov din Vrăv (Vârf) susţinea, la rândul său, că familia lui ar fi originară din comuna Mărăcine din Oltenia, iar alţi consăteni ar fi venit „în vreme" din Gârla Mare sau din Vraţa, sate tot din Oltenia. Despre sătenii din Rachitniţa unul dintre subiecţi, Ermenco Milanov Pătruţov, om cu carte românească (absolvent al Gimnaziului românesc din Sofia), ne relata că există câteva familii cu nume ce amintesc de locurile de obârşie din România, astfel: cam 15 familii „de-ai lui Bârseanu (veniţi din Ţara Bârsei) şi 6-7 familii de-ai lui Ţăreanu".

Cel mai interesant lucru însă pe care ni l-a spus ultimul informator a fost următorul: „Când eram mititel, am auzit de la moş Mărin Bârsanu o vorbă pe care atuncea n-am înţeles-o. Într-o zi când era supărat pe cineva i-a zis ăluia blestemându-l: «Să te duci să treci Murăşu!»"

Desigur, nu este o vorbă aruncată la întâmplare, ea arătând că unii săteni din zona Vidinului provin din Transilvania, că ei sunt urmaşii oierilor care au coborât în cursul vremurilor în sudul ţării, ajungând apoi prin aceste locuri de peste Dunăre.

Neavând informaţii istorice la dispoziţie, Em. Bucuţa crede că cele trei grupuri de români au venit din direcţii diferite: *vălenii* şi *câmpenii* din nordul Dunării, respectiv din Oltenia, iar *pădurenii* din nord-estul Serbiei[9].

În realitate, lucrurile sunt mai complicate, întrucât unele fapte de toponimie, de istorie şi de cartografie fac posibilă o fixare în timp mult mai veche a întemeierii satelor în discuţie.

Să ne oprim, mai întâi, asupra numelui oraşului Vidin, de care viaţa „vlahilor" este legată de multă vreme, mai exact asupra numelui pe care îl poartă în vorbirea lor curentă. De regulă, el este rostit *Dii*, articulat *Diiul*. Iată ce scrie în această privinţă Em. Bucuţa: „Sătenii zic toţi Vidinului Dii. E chemarea lui bătrână şi din hrisoave, iar alţii decât ei nu o cunosc. Forma veche bulgară era Бъдынъ, ungurească Bodon, românească Diu. Weigand îşi aduce aminte şi de o formă, auzită de el la Luche în Serbia, Dzii, şi dă ca formă a românilor vidineni Vdiie, din βιδυνη grecească (Bulgarii accentuează Vídin).

Ce a auzit profesorul de la Lipsca în Serbia e însuşi numele, singurul dat Vidinului de toţi românii, numai că e înmuiat bănăţeneşte"[10].

Ceea ce afirmă Em. Bucuţa cu privire la vechimea în hrisoave a numelui Dii este dovedit de numeroasele acte de cancelarie emise în Ţara Românească fie în slavonă, fie în româneşte, în care scribii transcriau cu consecvenţă numele ce reda fireşte o pronunţare proprie românilor trăitori pe acele meleaguri. Prima atestare a numelui datează din prima jumătate a secolului al XVI-lea şi figurează într-un context care sună în româneşte astfel : „Scrie domnia mea...vouă vameşilor de la Vadul Diiului...[11].

În forma Diiu, numele apare în alt document slavon (din anul 1537), în sintagma toponimică „Vama de la Vadul Diiului"[12]. Tot în această formă se întâlneşte frecvent în tot cursul secolului al XVI-lea în actele slavo-române scrise la cancelariile Ţării Româneşti care menţionează punctul de vamă Vadul Diiului, loc de trecere ce lega Muntenia şi Oltenia de sudul Dunării.

În secolul următor, documentele scrise în româneşte şi cronicile muntene consemnează de asemenea de multe ori toponimele Drumul Diiului şi Vadul Diiului[13].

Numele Dii continuă să fie folosit şi astăzi de către vorbitorii de limbă română din satele de lângă Vidin, dar şi din sudul Olteniei, fără a mai vorbi de producţiile folclorice.

Din *Dii* a derivat şi substantivul *diian* „locuitor al Diiului", pe care l-am înregistrat de câteva ori. Un fenomen interesant nota Em. Bucuţa cu privire la transferul numelui Dii în sfera numelor comune. El citează doi vorbitori care pentru pl. *oraşe* întrebuinţează cuvântul *diuri*, menţionând următoarele: „Aceste *diuri* nu sunt alta, precum uşor se simte, decât un plural al numelui românesc şi el ca formă de plural al Vidinului, Dii, schimbat din substantiv propriu în comun"[14].

Trecând acum la numele de sate amintite mai sus, vom examina modul cum sunt ele reflectate în diferite izvoare care privesc oraşul Vidin şi zona înconjurătoare.

Informaţii cu totul noi şi demne de încredere referitoare la zona Vidinului au fost scoase la iveală într-o lucrare a istoricului sârb Dušanka Bojanić-Lukać care foloseşte vechi manuscrise turceşti aflate în arhivele din Istanbul şi Ankara[15]. Descriind împrejurările care au dus la formarea districtului Vidin sau aşa-zisului „sangeac al Vidinului" (o subdiviziune teritorială a unui paşalâc), după bătălia de la Nicopole, şi care au hotărât soarta pământurilor bulgăreşti, autoarea se ocupă de istoria acestei regiuni de graniţă, de unde turcii

porneau adesea atacuri asupra Țării Românești, Moldovei, Ungariei și Serbiei. Având o administrație foarte bine pusă la punct pentru acea epocă, turcii au întreprins o organizare teritorială în detaliu a Vidinului și a împrejurimilor sale din Serbia și Bulgaria, încă din timpul lui Mahomed Cuceritorul. Sunt numeroase actele care vorbesc despre sangeacul Vidinului, cele mai vechi fiind grupate în două registre: unul întocmit în anii 1454-1455 și altul în jurul anului 1560.

Ambele culegeri de acte sunt un foarte important izvor istoric și statistic, deoarece în ele se găsesc informații referitoare la legile care guvernau acest ținut, date despre localitățile ce se aflau acolo în Serbia nord-estică și în Bulgaria de nord-vest, indicații asupra celor care dețineau funcții de administratori locali etc. Primul dintre aceste registre (anii 1454-1455) menționează nume de cetăți, orașe, sate, mânăstiri și oferă în bună parte datele necesare pentru a reconstitui o istorie a locurilor ce făceau parte din sangeacul Vidinului.

Celălalt registru inclus în cartea Dušankăi Bojanić-Lukać, nedatat, provine după autoare din a doua jumătate a secolului al XVI-lea (a. 1560) și are aproximativ aceleași caracteristici ca și primul.

Din suma de informații cuprinse în cele două registre un interes deosebit îl prezintă pentru noi datele ce se referă la satele cu „vlahi", deci români, pomenite adesea încă din secolul al XV-lea. Însăși autoarea este preocupată de „statutul vlahilor", care „nu este foarte clar". Ea susține că denumirea de „vlahi vidineni" nu are caracter etnic, ci „numai conținut social", în sensul că „aceștia erau creștini nomazi"[16]. Această afirmație, corespunzând unui punct de vedere curent în istoriografia sârbă, are în vedere pe toți vlahii din Peninsula Balcanică, precum și pe cei din Serbia, Bosnia, Herțegovina, care „erau eliberați de obligațiile sătenilor – agricultori", având propriul lor conducător și îndeplinind „funcții semirăzboinice sau războinice", în virtutea faptului că au fost colonizați în zonele de graniță[17].

Deoarece ei plăteau câte un „filuri" (*ducat* sau *florin*) pentru fiecare gură de fum, au fost numiți și „filurigii".

Nu ne punem problema în ce măsură aceste comentarii de natură istorică sunt întemeiate, problemă de specialitate a cercetătorilor de istorie medievală, dar nu ne putem reține să ne punem aceeași întrebare pe care chiar autoarea o formulează: „Oare acești filurigii din sangeacul Vidin au fost găsiți aici de puterea otomană sau au fost colonizați în a doua jumătate a secolului al XV-lea, adică au reprezentat organizații existente înainte de invazia turcească în Balcani sau au fost create pentru nevoile însești ale statului turcesc?[18].

Din introducerea acestei cărţi ar mai fi de reţinut faptul că în procesul „colonizării" lor, vlahii care erau la început crescători de animale (deci păstori), au devenit treptat agricultori şi s-au supus aceloraşi legi şi obligaţii impuse populaţiei din teritoriile ocupate şi incluse în Imperiul otoman, cu toate că ei s-au răzvrătit adesea împotriva administraţiei turceşti[18]. Acest proces era deja încheiat în sangeacul Vidinului la mijlocul secolului al XVI-lea, când vlahii vidineni plăteau haraciul ca şi ceilalţi locuitori, dar păstrându-şi vechiul sistem de organizare internă şi dreptul de a avea conducători proprii[19].

După această trecere în revistă a situaţiei vlahilor din zona Vidinului ne vom opri asupra numelor de aşezări menţionate în cele două registre turceşti, care confirmă existenţa lor străveche în Valea Timocului. Iată numele satelor locuite astăzi de români şi care ne-au reţinut atenţia în registrul privitor la anii 1454-1455 (ele vor fi redate aşa cum sunt înscrise în documentele turceşti, indicându-se între paranteze pagina respectivă din lucrare):

Gamzova (p.57), *Vrăb* (p.60), *Calanic* (p.60, 63, 71; forma reală este Calenic), *Negovanofce* (p.62; pentru Negovanovţi), *Borilofce* (p. 63; pentru Boriloveţ), *Cinguruş* (p.62; în prezent sat bulgăresc), *Alboten* (p.66; astăzi se cunoaşte doar numele de loc *Albotina*, unde se păstrează ruinele unei vechi mânăstiri), *Tibanofce* (p.64; pentru Tianovţi), *Cosova* (p.70), *Cutova* (p.71), *Rachitnice* (p.68; pentru Rachitniţa), *Islanetrăne* (p.74; pentru Slanotrăn), *Subodol* (p.75; probabil sat dispărut, astăzi nume de loc între Balei şi Bregovo), *Isveti Petre* (p.75 pentru Sveti Petăr, vechi nume al satului Drujba), *Topolofce* (p.88, cu menţiunea „pustiu"; pentru Topolovet).

Registrul din 1560 cuprinde pe lângă numele de sate ce ne interesează şi indicaţii asupra venitului provenit din dările pe peşte, sare etc. Ne vom referi numai la numele de aşezări: *insula Vrăb* (p.97; o insulă pe Dunăre , în faţa satului de astăzi Vrăh=Vârf), *Filordin* (p.97; pentru Florentin), *Cutova* (p.97, 102, 120), *Coşava* (p.98), *Bregova* (p.100), *Dalaina* (p.101; pentru Deleina), *Perilofce* (p.101; pentru Perilovet), *Balei (p.102)*, *Gămzovo* (p.112), *satul Vrăb* (p.115), *Slanotrăne* (p.115), *Iasen* (p.116), *Calenic* (p.117), *Gromotarce* (p.119; pentru Gomotarţi), *Boriloveci* (p.124; pentru *Borilovet)*.

În continuare vom examina, aşa cum am spus mai sus, şi datele înregistrate în hărţile de care am putut dispune, unde sunt menţionate localităţi din zona Vidinului.

Una din cele mai vechi hărţi cuprinzând nordul Peninsulei Balcanice, anume a lui C. Delisle, *Carte particulière de la Hongrie, de la Transilvanie, de la Croatie et de la Sclavonie*, Paris, 1717, înregistrează alături de Vidin localităţile *Florentin* şi *Rakinitza* (pentru Rachitniţa)[20].

Câţiva ani mai târziu, cunoscuta hartă a austriacului F. Schwantz, *Tabula Walachiae cis-alutanae* (din anul 1723), consemnează între *Widin* şi *Timok* următoarele 13 localităţi care există şi astăzi, anume: *Cossova, Rekitinitza, Bregova, Bale, Wurfful, Ginsova, Stanotirz, Capitanetz, Zingurusch, Cuttova, Caschowa, Negovanez, Govetarz.* Nu este greu să recunoaştem sub aceste denumiri, între care unele sunt greşit notate, satele româneşti menţionate mai înainte, cu excepţia satului *Ţinguruş*, astăzi bulgăresc, dar care la Bucuţa, în urmă cu 70 de ani, figura printre satele având şi populaţie românească. Atrage atenţia în mod special notarea numelui satului Vârf sub forma *Wurfful*, cu un evident semn morfologic românesc, anume articolul enclitic *-l*, nume pe care autorul hărţii l-a cules fără îndoială „pe teren".

Nu sunt lipsite de interes şi numele în care sufixul toponimic românesc *-ova* apare, ca şi în actele turceşti discutate mai sus, în locul corespondentului său slav *-ovo* (datorită desinenţei de feminin *-a* faţă de cea neutră slavă *-o*): *Bregova, Cossowa, Guttova* (pentru Cutova). De asemenea, trebuie remarcat şi faptul că pe hartă apar şi alte denumiri româneşti ale unor sate care se menţin şi în zilele noastre: *Capitanetz* (Căpitanuţ), *Negovanez* (Negovaniţ), *Stanotirz* (cu *z* final notat greşit pentru Stanotâm).

O altă hartă din acelaşi secol, aceea a lui Specht, intitulată *Theil der Kleinen Walachei* (din anul 1790), mai puţin bogată în datele care ne interesează aici, înregistrează patru dintre localităţile deja cunoscute, anume: *Capitanetz, Guttova, Koschowa, Stanotin.* Reţinem doar ultimele două nume, care sunt notate mai aproape de realitate: *Stanotin* (=Stanotâm), *Koschowa* (Coşava).

Din examinarea datelor istorice şi cartografice prezentate rezultă că, începând din prima jumătate a secolului al XV-lea, sunt cunoscute majoritatea satelor de care ne-am ocupat, în parte cu numele pe care îl au şi astăzi în vorbirea populaţiei româneşti locale. Informaţiile oferite pe această cale, dar mai ales cele cuprinse în lucrarea semnată de Dušanka Bojanić-Lukać, ne îndeamnă să presupunem că localităţile în discuţie au o vechime mult mai mare şi să considerăm inexacte ipotezele formulate de cei care au atins această chestiune. Avem în vedere afirmaţiile unor cercetători amintiţi an-

terior (v. nota 8) şi o lucrare obscură a unui autor bulgar, E. Boncev, publicată în anul 1935, dar ale cărei ecouri încă se mai fac auzite. Ne oprim asupra acesteia din urmă, care este o „monografie" a satului Bregovo (astăzi oraş cu peste 5 000 de locuitori), deoarece în ea se susţine cu naivitate, dar şi cu rea-credinţă, că locuitorii satului ar fi descendenţi ai unor grupuri de imigranţi bulgari, stabiliţi în România, unde şi-au însuşit limba română şi de unde s-au întors în regiunea Vidinului[21]. Am fi trecut cu vederea această ineptă teorie, dacă ea nu ar fi lăsat urme în statisticile oficiale şi în atitudinea ezitantă faţă de statutul minorităţii româneşti.

Unii lingvişti bulgari contemporani, care au cercetat direct sau indirect graiurile româneşti din regiunea Vidin, s-au dovedit mai obiectivi, recunoscând existenţa unei populaţii româneşti (sau, cum unii o mai numesc, „romanice") în localităţile situate în acest spaţiu geografic[22]. O menţiune aparte merită părerea exprimată nu de mult de prof. I. Duridanov, care, vorbind despre provincia romană Dacia mediteranea, afirmă următoarele: „La population de cette région a été romanisée dans les premiers siècles de notre ère et est restée évidemment très longtemps jusqu' â l'arrivée des Slaves et même plus tard. Dans certaines localités elle est restée jusqu'â nos jours, p.e. dans la Valée de Timoc."[23]

Caracterul etnic românesc al locuitorilor din satele menţionate poate fi probat, dacă mai este nevoie, şi de unele fapte extrem de grăitoare din domeniul toponimiei minore, adică denumirile de locuri din raza satului, dealuri, văi, hotare etc. care sunt cel mai puţin supuse schimbărilor în cursul timpului şi au valoarea unor „adevărate documente de limbă peste veacuri"[24]. Exemplele sunt numeroase şi nu vom cita decât câteva, luate la întâmplare: *Albotina* (loc arabil, amintit anterior), *Apa rece* (izvor), *Cânepiştea* (loc arabil), *Dosu ăl di la deal* (pădure), *Fântâna cu salcă* (fântână), *Grinduri* (loc arabil), *La Frăsânel* (loc lângă *Albotina*, unde se întâlnesc la iarbă-verde *pădurenii*, în fiecare an, a doua zi de Paşti), *La Pliop* (loc arabil), *La Stupină* (loc arabil), *La Vârteaje* (loc lângă Dunăre), *Lunca la ai lu Bârsanu* (loc de livadă), *Malaua la ai lu Ţăreanu* (mahala din satul Rabrovo), *(În) Sărăcii* (loc neroditor), *Surupa* (loc surpat) etc.[25]

În marea lor majoritate, toponimele de acest fel sunt româneşti, atât în ce priveşte originea elementelor care le compun, cât şi în ce priveşte structura lor. Faptul este semnificativ în cazul unei populaţii minoritare şi se explică prin aceea că localităţile cu români din această zonă sunt concentrate una lângă alta de multă vreme, comu-

nicarea dintre vorbitori fiind permanentă pe o întindere ale cărei denumiri nu au avut motiv să le schimbe.

Conştiinţa apartenenţei la trunchiul dacoromânesc este vie la aceşti români, care, în ciuda condiţiilor specifice evoluţiei într-un mediu alogen, şi-au păstrat o limbă frumoasă, apropiată mult de graiurile dacoromâne de sud, în speţă de graiurile olteneşti şi munteneşti. Nu întâmplător în unele sate locuitorii anumitor cartiere (mahalale) sunt numiţi *ţăreni*, adică veniţi „din ţară", iar punctului cardinal *nord* i se spune pe alocuri *spre ţară*. Migraţiunile de la nord spre sud petrecute în cursul vremurilor, contactele permanente cu românii din Oltenia (şi Muntenia vestică) explică nu numai trăsăturile de limbă comune, ci şi asemănările care merg uneori până la identitate între folclorul acestei populaţii şi cel nord-dunărean, între obiceiurile şi tradiţiile religioase ale românilor de pe ambele maluri ale Dunării.

Nu deţinem date statistice privind numărul vorbitorilor nativi de limbă română din satele citate, aceştia nefiind amintiţi în documente oficiale. Singurul izvor pe care l-am putut consulta a fost un recensământ din anul 1960, în care sunt indicate localităţile recenzate în anul 1956 şi numărul populaţiei corespunzătoare, fără nici o altă referire[26]. Din acest document, potrivit cifrelor trecute în dreptul fiecărei aşezări din lista noastră, se poate deduce că numărul „vlahilor" din zona Vidinului era la acea dată de peste 30 000 de suflete, ceea ce corespunde în bună măsură cu unele date mai vechi[27] şi cu informaţiile neoficiale obţinute în cursul deplasărilor noastre în zonă.

Ei nu au avut niciodată şcoli în limba maternă, astfel că cei mai mulţi sunt cunoscători de carte în limba bulgară; excepţii rare sunt cei care au putut urma cursurile liceului românesc de la Sofia în perioada interbelică sau cei care au avut ocazia de a face studii în România. Este de menţionat faptul că am întâlnit în cursul anchetelor femei în vârstă care vorbeau exclusiv limba română.

Folosirea intensivă a limbii de stat nu a rămas fără urme, în special în vorbirea tinerelor generaţii şi la bărbaţi, cum cititorul va putea constata singur parcurgând textele din această culegere. Pe lângă unele împrumuturi afectând chiar fondul principal de cuvinte, numeroase sunt neologismele intrate din limba bulgară, care colorează în mod specific aceste graiuri şi contribuie la îmbogăţirea continuă a vocabularului. Procesul este în plină desfăşurare, aşa cum ne-a demonstrat cercetarea făcută în anul 1993, care marchează evident

o intensificare, normală de altfel, a influenţelor bulgăreşti, în mod deosebit în sfera lexicală.

Textele incluse în lucrare sunt redate aşa cum au fost înregistrate, folosindu-se, din motive uşor de înţeles, o transcriere simplificată, dar care să respecte caracteristicile fonetice dialectale de bază. Poveştile, snoavele, cântecele bătrâneşti, relatările despre obiceiurile la botez, nuntă, înmormântare, precum şi cele privind sărbătorile creştineşti sunt o vie mărturie a legăturilor intime ale acestor români cu fraţii lor de peste Dunăre.

Întâmplarea fericită a făcut ca, în cele mai multe cazuri, ţăranii care ne-au servit ca informatori să fie povestitori cu mult har. O categorie aparte, din păcate astăzi din ce în ce mai slab reprezentată, sunt lăutarii-ţărani, adevăraţi barzi populari, care „zic" şi cântă totodată la nunţi, la petreceri săteşti, aşa-numitele „vesălii", vechi cântece despre haiduci sau cântece de dragoste, lor revenindu-le rolul de a menţine şi a duce mai departe creaţiile populare locale.

Tuturor acestora le păstrăm recunoştinţa noastră pentru dragostea cu care ne-au întâmpinat şi le închinăm prezenta culegere, cu credinţa că ea va sluji la o mai bună cunoaştere a populaţiei româneşti de peste Dunăre. Exprimăm şi pe această cale mulţumiri autorităţilor bulgare care ne-au facilitat cercetarea satelor cu vlahi din regiunea Vidin, zonă de interes major pentru ştiinţa şi cultura noastră, colegilor de la Institutul de Limbă Bulgară din Sofia, conducerii Asociaţiei vlahilor din Bulgaria pentru sprijinul acordat.

De asemenea, adresăm sincere mulţumiri colegului dr. Ion Ionică, cercetător principal la Institutul de Fonetică şi Dialectologie „Al.Rosetti" din Bucureşti, pentru bunăvoinţa cu care a citit manuscrisul lucrării şi pentru observaţiile preţioase pe care le-a făcut.

În încheiere, ne îndeplinim o plăcută datorie exprimând gratitudinea noastră Fundaţiei Culturale Române pentru interesul arătat faţă de lucrare şi eforturile făcute în vederea tipăririi ei.

NOTE BIBLIOGRAFICE

1. G.Weigand, *Linguistischer Atlas des dacorumänischen Sprachgebietes*, Leipzig, 1909, punctele Bregovo (273), Vârf (274), Florentin (275).
2. Em. Bucuţa, *Românii dintre Vidin şi Timoc. Cu un adaus de documente, folklor, glosar, fotografii, bărţi*, Bucureşti, 1923.
3. *ALR I*, punctele Bregovo (858), Halovo (859) şi *ALR II*, punctul Sveti Petăr (858). Datele culese au rămas neinterpretate, dar materialul a fost parţial publicat în volumele ALR II tipărite în deceniul al IV-lea.
4. T. Teaha, *Aspecte ale graiului românesc din sudul Dunării*, în *Omagiu lui Al. Rosetti la 70 de ani*, Bucureşti, 1965, p.895-898; Virgil Nestorescu şi Marin Petrişor, *Graiul românilor din Bregovo (R.P.Bulgaria). Câteva particularităţi fonetice*, în *Actele celui de-al XII-lea Congres internaţional de lingvistică şi filologie romanică*, vol II, Bucureşti, 1971, p.997-1002; Virgil Nestorescu, *Contacte lingvistice româno-bulgare (pe baza datelor unui grai românesc din R.P.Bulgaria)*, „Studii de slavistică", vol.II, Bucureşti, 1971, p.109-124.
   Ultimele două articole se întemeiază pe datele obţinute din unele texte înregistrate în anul 1955 de către colegul nostru prof.dr.Gh. Bolocan, căruia îi mulţumim şi aici pentru amabilitatea cu care ni le-a pus la dispoziţie.
5. Valeriu Şuteu, *Arhiva fonogramică a limbii române*, „Fonetică şi dialectologie", an. I, 1958, p.211-219.
6. Em. Bucuţa, *op.cit.*, p.11, 48; deşi se ocupă cu precădere de românii timoceni din Serbia, Cristea Sandu Timoc, în cartea sa *Cântece bătrâneşti şi doine*, Bucureşti, 1967, aminteşte şi de aceste trei grupări subdialectale din regiunea Vidinului: „... cei din faţa raioanelor Calafat se numesc *văleni* sau *dunăreni;* cei din faţa raioanelor Vânju Mare şi, parţial, Turnu Severin, se numesc *câmpeni*, în timp ce la miazăzi de această zonă, începând cu dealurile meridionale subcarpatice, se numesc *deleni* sau *pădureni*" (p.24).
7. Pentru amănunte, cf. Virgil Nestorescu, *Stadiul palatalizării labialelor în graiurile româneşti din regiunea Vidin (R.P.Bulgaria)*, „Studii şi cercetări lingvistice" (XXII), 1971, nr.1, p.41-50; idem, *Diftongul ea în graiurile românilor din regiunea Vidin (R.P.Bulgaria)*, „Limba ro-

mână" (XXII), 1973, nr.2, p.161-165; idem, *Un caz de omonimie morfologică*, „Limba română" (XLI), 1992, nr.1-2, p.57-58.

8. Em. Bucuţa, *op.cit.*, p.17; lingvistul bulgar St. Romanski, în studiul *Românii dintre Vidin şi Timoc* (din anul 1926), reprodus în culegerea de izvoare, îngrijită de C. Constante şi Al. Golopenţia, *Românii din Timoc*, vol. I-III, Bucureşti, 1943-1944, presupune că „regiunea dintre Timoc şi Morava, precum şi a Vidinului, până la sfârşitul secolului al XVIII-lea ... ajunge loc de aşezare şi împământenire pentru locuitorii de prin satele din împrejurimi" (p.224); Emil Petrovici, *Românii din Serbia occidentală*, „Dacoromania", XI, 1936-38, p.229.
9. Em. Bucuţa, *op.cit.*, p.27,28.
10. *Idem*, p.7.
11. *Documenta Romaniae Historica, B*, vol III, Bucureşti, 1975, doc. nr.152, act de la Vlad Vintilă voievod, prin care acesta porunceşte vameşilor să-i lase în pace pe călugării de la Tismana să-şi ia vama ce li se cuvine.
12. *Idem*, doc. nr.168.
13. Cf., de exemplu, documentele privind Mânăstirea Tismana, Arhivele de Stat din Bucureşti: nr. LXIII/6 (a. 1656) sau XIV/12 (a.1678).
14. Em. Bucuţa, *op.cit.*, p.19.
15. Dušanka Bojanić-Lukać, *Видин и видинският санджак през 15-16 век. Документи от архивите на Цариград и Анкара, изд. „Наука и изкуство"*, Sofia, 1975.
16. *Idem*, p.11.
17. *Idem*, p.12.
18. *Idem*, p.13.
19. Ibidem.
20. Cf. D. Dem. Dimancesco, *Monumenta Cartographica Moldaviae, Valachiae et Transilvaniae*, San Francisco, 1933-35.
21. E. Boncev, *Село Брегово днес и въ миналото*, Vidin, 1935.
22. Maxim Sl.Mladenov, *Influenţa românească asupra graiului bulgar din Novoselo*, „Romanoslavica", XIV, Bucureşti, 1967, p. 77-96 (studiul este însoţit de o hartă pe care sunt înregistrate localităţile mai importante din zonă cu vorbitori de limbă română); P. Asenova şi B. Simeonov, *Observations préliminaires sur le parler d'une population romane isolée dans un milieu slavo-bulgare*, „Linguistique balkanique", XIII, Sofia, 1968, p. 77-80.
23. I. Duridanov, *Anthroponymes roumains*, comunicare ţinută la Simpozionul româno-bulgar din Bucureşti, 1970, publicată în „Analele Universităţii Bucureşti. Limbi şi literaturi slave", 1979, p.27-28.
24. Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, Bucureşti, 1963, p. 2. Mult mai limpede reiese importanţa acestora din cele exprimate de Gh. Bolocan, *Dicţionarul entopic al limbii române*, în „Studii şi cercetări lingvistice", XXVI, 1975, nr.5, p. 467: „Sistemele microtoponimice sunt opera populaţiei care trăieşte pe un anumit teritoriu; ele se formează într-o perioadă

de timp relativ lungă şi pot fi distruse numai spontan, prin înlocuirea populaţiei care le-a format".

25. Virgil Nestorescu, *Toponime româneşti în sudul Dunării*, „Limba română", XXVII, 1978, nr. 3, p.179-185.
26. *Списък на населените места в НРБългария (по съществуването административно деление към 15 януари 1960 година)*. Sofia, 1960.
27. *Spaţiul istoric şi etnic românesc*, III. *Spaţiul etnic românesc*, ediţia a II-a, îngrijită şi adăugită de Mircea Cociu, Editura Militară, 1993, p. 52-55.

NOTĂ ASUPRA EDIŢIEI

Materialele dialectale care urmează sunt culese în diferite perioade, provenind în cea mai mare parte din înregistrări pe bandă de magnetofon efectuate în cursul anchetelor întreprinse între anii 1969-1972. Ele au fost selecţionate astfel încât să ilustreze localităţile cele mai importante din cele trei grupe amintite anterior (*văleni, câmpeni, pădureni*).

Gruparea textelor s-a făcut în funcţie de conţinutul lor, începând cu producţiunile folclorice de diferite genuri şi continuând cu naraţiuni privitoare la obiceiuri, tradiţii religioase şi ocupaţii tradiţionale specifice în satele cu populaţie românească din sudul Dunării.

La sfârşitul fiecărui text se indică anul culegerii, numele subiectului (informatorului), vârsta sa şi localitatea de origine. Unele texte selecţionate sunt reproduse din ziarul „Timpul" (*Време*), organ al Asociaţiei vlahilor din Bulgaria, care apare lunar la Vidin, începând din anul 1993. În această unică publicaţie a vlahilor vidineni, având ca redactor-şef pe Milan Anghelov Cosoveanu, un talentat publicist şi poet, sunt publicate diverse articole scrise şi în română, precum şi creaţii folclorice din zonă. În aceste cazuri se indică izvorul, numărul ziarului, anul, pagina şi, eventual, numele culegătorului.

Baladele haiduceşti şi o bună parte a cântecelor prezentate în prima secţiune a lucrării au fost interpretate împreună cu melodia aferentă, aşa cum se obişnuieşte la sărbătorile populare (câmpeneşti), la petreceri sau la hore în sat. Întrucât scopul nostru este de a reda cu fidelitate conţinutul lor, am suprimat repetările de versuri fără vreo semnificaţie sau alte adaosuri care ar fi încărcat inutil textul.

În legătură cu transcrierea textelor precizăm că, adresându-ne unor categorii largi de cititori, am procedat la unele simplificări, dar fără să literarizăm vorbirea autentică a subiecţilor noştri, dorind să păstrăm caracteristicile fonetice definitorii ale graiurilor ilustrate în lucrare.

Acestea sunt următoarele:

1. După consoanele *r, s, ţ, z* dure nu apar vocalele *e* şi *i*: *zâua, ţâne, ţapăn, însărat, carăle* etc. Cuvinte ca *fraţi, marţi, verzi* apar scrise astfel: *fraţ, marţ, verz* (fără *i* final).
2. Sunt redate fără semne speciale fonetismele regionale despre care s-a mai vorbit:

a) *cherde, chept, scherbe, fcher* etc., cu consoanele labiale palatalizate.
b) *tept, peptene, obdeală* etc. cu labiale depalatalizate.

3. Se păstrează arhaismele următoare:

a) diftongul *ea* (*ia*) corespunzător lui *e* din limba literară în cuvinte ca: *feate, muiare, surceale* etc.
b) diftongul *oa* (*ua*) la unele numerale şi substantive: *duaua, nuaua, uaua* etc.
c) vocala *o* < *o* latin aton: *tornăm.*
d) vocala *u* < *o* latin aton la unele verbe: *adurmii, durmi, înflurit* etc.
e) vocala *e* netrecută la *ă* după labială în *beut, beutură.*

4. Nu sunt modificate fonetisme care se regăsesc pe arii largi în graiurile olteneşti sau pe alocuri în graiurile munteneşti sudice:

a) anticiparea elementului semivocalic palatal *i*: *oichi, deoicheat, suveiche* etc.
b) pronunţarea palatalizată a lui *l* din grupul consonantic *bl-, pl-, gl-*, urmat de o vocală (labială) în: *bliuză, glionţ, plioştad* etc.
c) fenomene de metateză în: *bătârn, bătârneaţă, policră.*
d) prezenţa unui sunet de timbrul *i* după consoana *r* finală: *cliseri, curpinari, drugari* etc.
e) căderea consoanei *h* la iniţială (*aină, aide, aiduc, ală, oră* etc.) sau forme sincopate în cuvinte cu consoana *h* urmată de o vocală (*mala, par, păruţ* etc.)

5. Alte fonetisme tipic olteneşti: *dupe* (=după), *lumăr* (=număr), *lume* (=nume), *lumeşte* (=numeşte).
6. Închiderea lui *e* aton la *i*: *oili, picioarili, pitrec, cânipă etc.*
7. Închiderea lui *e* la *i* în unele cazuri când *e* este sub accent: *bordii, chiie, ii, trii, vrii.*
8. Indicativul prezent al lui *a fi* se notează în formele *sânt, sântem, sânteţ*, aşa cum au pronunţat totdeauna şi pronunţă şi astăzi ţăranii noştri.
   Formele *sunt, suntem*, impuse de normele ortografice actuale, apar doar în textul autorului.

POVESTIRI ŞI CÂNTECE DESPRE HAIDUCI

DESPRE HAIDUCUL STÂNGĂ

Am auzât povestiuri aşa, da asta e demult, în vremea aia a lui. El a avut taine multe, el a jivit şi-n pământu nostru aici, şi-n pământu nostru a jivit. Avem acolo la carieriu nostru, unde avem carieri, avem o ognă şi pin ogna aia să-ţ faci socoteala că de la ogna aia până-n Călinic poate să fie, nu mint, cinci kilometre. Şi el a avut tunel şi de la ogna asta a ieşit în Călinic. A avut el în Călinic oamini care a lucrat cu ei treaba asta atunci, în vremurili alea. Da el de ce a avut la noi ogna asta de a şezut măi mult, o ognă mare de piatră vânătă acolo-n pământ? A şezut c-a păzât turcii când a venit din Sărbie cu aznaua. Azna a zâs atuncea, a vinit cu bani, a adunat de pe la Sărbie şi a trecut acolo la pădurili noastre acolo pe un drum. Şi a trecut şi la Sfeti Petăr acolo şi-i zâc şi acuma drumu ăla, pe unde a trecut el pe drumu ăla, îi zâce drumu Nişului. Din Niş a venit.

1

Şi a avut un gropan acolo. Şi astăz este gropanu acolo, gropanu lu Stângă, într-un potoc acolo jos. Acolo nu s-a dus nima, n-a cutezat nima să să ducă în vremurili alea. Acuma ne ducem, bem apă şi tot vorbim: „Ai, domnule, de unde să lom apă? De la gropanu lu Stângă".

Şi el a umblat mult cu oţâili, ama şi ce bani o fi căştigat el i-a-ngropat în pământ, aia-i. A făcut scrisori, cărţ şi a dat la drugari de-ai lui care a umblat cu ei unde sânt puşi, cum sânt făcuţ. El a aiducit, ama de el nimica n-a aiducit, numa să ia de la turc şi-i îngroapă-n pământ, nu-i da la sărăcime. A dat la funu care a fost drugari de-ai lui, om sărac, i-ajuta, povestea tata, i-ajuta cică, i-a dat să-şi ia fun bou, să-şi ia ceva când a avut.

(1969 – *Florea Todorov Tomov*, 76 de ani, Drujba.)

*

* *

Îi spunea Stângă din Isâcova, de aciia din Sărbiia. Unii îi zâcea şi Stoian, ama noi îl ştim de Stângă, aia e policra lui.

Pă Stângă, cică, l-a prins turcii odată şi el s-a tăiat împrejur, s-a făcut turc, miusulman. L-a iertat, că el a fost un foarte oţ militar, l-a
2 iertat turcii şi l-a făcut ofiţir în cazarma lor, aici la turci.

Şi trii ani şi jumătate le-a slujit Stângă foarte cumsăcade. Şi le-a prins cum să spune doverie, încredere. Şi într-o noapte a chemat ceata lui de aiduci şi într-o noapte a tăiat cazarma toată de militarii ăia turceşti aicea la Vidin.

Şi pă urmă l-a prins şi l-a spânzurat.

(1994 – *Victor Ionov*, 60 de ani, Tianovţi.)

*

* *

A trecut Stângă la Novesăl*, la un preten al lui, a trecut în România piste Dunăre, a trecut, a bătut un ciocoi şi a luat auru la ciocoi. Şi trece aicea. Da el n-a loat nimic de el, a foz dând la săraci, a fost cumpărând oi, cai, pământ la săraci. Şi când se duce la ăla, cică:

– Adă o oaie, că sântem flămânji ca nişte lupi, adă o oaie să tăiem, să mâncăm.

– N-am nici io, mă Stângă. Am două-trii oi acolo.

Şi nu i-a dat.

El n-a spus nimica. S-a dus la unu bogat, iar din Novesăl şi i-a spus:

– Adă o oaie, să mâncăm ceva!

– Du-te la stână şi alege-ţi şi taie: Ştii unde e beciu, scoate vin şi mâncaţ şi beaţ.

3 Şi după ce-a mâncat şi a beut, a spus lu ăla, la stăpân:

–Ia vino-ncoace!

Şi a loat şi i-a umplut căciula, una de-aia mare, cu aur, cu bani de aur i-a umplut căciula. Şi i-a spus:

– Na, că al sărac e sărac de minte, da al bogat e bogat că are minte!

(Acelaşi.)

---

* *Novesăl* este pronunţarea românească a satului Novoselo, cu populaţie bulgărească.

BALADA LUI STÂNGĂ

Stângă a fost om, era din Sârbie, din Isâcova a Mare să lumeşte. Şi pe el a-nceput să-l dujmănească toată lumea, şi dincolo de Nemţâie l-a dujmănit, şi din Românie, şi din Bulgărie de aicea; a fost atuncea Turţia, a fost atuncea turcu, şi ăştia l-a dujmănit.

Şi măi încolo ce face? S-ardică el într-o duminică dimineaţă. El n-a avut decât trei fete, a măi mare a chemat-o Maria. Şi el spune aşa:

– Mărie, cu taica,
Să te scoli, să te duci
La văru-miu Crăciun,
C-am o vorbă să le spun,
C-am o vorbă să le spun.
Şi la văru-miu Dumitru
Şi la nepotu Stancu.
Dă-le de veste la câţ trii
Să vină la mine-ncoa
Că am să le spun ceva.

Şi Măria de auza, ea să scula. Şi a plecat la verii lui câţ trii să le dea veste. Ama Stângă area el, a fost şi tutungiu, el şi-a aprins luleaua şi trage de năcăjât. Cât poate fumu s-a ardicat în sus aşa. Adastă cât adastă şi vine Măria. El iasă-nainte şi o-ntreabă :

– Mărie, cu taica, ce te zăbovişi aşa? Da isprăvişi tu treaba ce te-am mânat?

– Isprăvii, tată. Vine acuma, da mai adastă câtăva. Ama Stângă a adăstat cât a mai adăstat şi vede că nu vine. Dac-a văzut el, iasă la drum şi să zăuită pe drum la vale.

Şi când priveşte el vede că vine verii lui care aleargă câţ trii şi nepot-su Stancu. Înainte a ajuns nepot-su Stancu de-a sărit pragu acolo, cum să cântă cânticu, de. Stancu-l întreabă pe unchi-su:

– Măi, cică, dumneata
De ce-ai trimes pân-la mine
Ca să venim toţ la tine?

Atunci Stângă l-a podidit lăcrămili şi spune plângând:

– Măi nepoate, dumneata,
De ce-am trimes pân-la tine
Ca să veniţ toţ la mine?
Cum mă-nvăţaţ voi pe mine
Să pitrec şi io măi bine?
Toţ mă fac că sânt aiduc,
Da n-am loc nici pe pământ.
5 Unii fac belelili,
Io le port mustrărurili
Le plătesc pagubili,
Ca pe toate zâlili.
Şi-aş pleca în aiducie,
Ama n-am pe nima de soţâie,
Să mergeţ şi voi cu mine.
Ama Stancu de-auza,
Şapti paşi atunci sărea
Şi de drag nu mai putea
Şi din gură că-i spunea:
– Măi, tu uică, dumneata,
Mie mi-a fos-tot în gând
Mi-a fost ruşine să-ţ zâc
Dacă vrei, aide-acuma.
Atunci, Stângă iar vorbea:
– Ba, nepoate, nu aşa,
Nu plecăm acuma.
Pân-oi zâce iarbă creaţă,
Să plecăm de dimineaţă,
Să plecăm cu zâua-nainte,
Domnu sfânt să ne ajute.
Şi atunci Stângă ce-mi făcea?
El din gură le spunea:
– Şedeţ voi aici câtăva.
Şi Stângă afară ieşea
Şi-n obor el să ducea
Şi-un berbece că prindea

Şi la gât îl junghia
Şi de piele-l jupuia,
Focu mare-ngrămădea,
Pe crivat îl aşeza
Lângă foc îl învârtea.
Toată zâua bea, mânca
Cu fetili-mpreună.
Când da soarili-n chindie,
Tuna cu toţ în chilie,
Pistoalili le spăla,
Le ungea cu undelemn,
Să bată glionţu la sămn.
Şi când soarili dobăra,
Toată noaptea bea, mânca.
9 Când cocoşu să cânta,
Stângă să arâdica,
Toată taifa că şi-o loa
Şi cu ii de-aici pleca.
Toată noaptea că mergea.
Unde drumu mi-i scotea?
În pimniţ la Hinova.
Acolo când ajungea,
Şi zorili să lăsa,
Lumea la lucru pornea.
Ama Stângă de vedea
Că-l apucă zâua,
Toată taifa că şi-o lua
Şi-n piatră mi să băga
Şi acolo să pitula.
Şi din piatră să uita,
Cât era zâua de mare,
Sta cu oichii dupe soare,
Ca să schepete măi tare.
Când soarili scăpăta,
Lumea din lucru pleca
Şi ţâpăt nu s-auza
Stângă din piatră ieşea.
Taifa dupe el şi-o loa,
Dupe el o-nşiruia,
Drept la pimniţă brodea,
Brodea la a lu moş Ghiura,

Când oi zâce de-un măr creţ
A lui Ghiura din Brădeţ.
La pimniţă să ducea,
Uşa-ncuiată găsa.
Ama Stângă de vedea,
Deştu chie mi-l făcea
Făcea Stângă cum făcea,
Uşa el o descuia
Şi-năuntru să băga,
La butoaie că trăgea
Şi cu fârgu vin că bea.
Toată noaptea bea, mânca,
Stângă mi să vesălea
Cu toată taifa sa.
Când zorile să vărsa,
De zâuă să lumina,
Stângă din pimniţ ieşea
Şi pe drum el că privea.
Avea, Doamne, ce vedea.
Vine moş Ghiura călare,
Cu ploştili în disagi.
Asta Stângă de vedea,
Fuga-n pimniţă dădea,
Toţ aiducii câţ mi-era
Piste ardoave-i pitula.
Dară Stângă ce-mi făcea?
Pe ardou mi se suia,
Fârgu-n mână că mi-l loa
Şi la gură mi-l punea.
Moşu Ghiura ajungea
Şi-n pimniţă să băga
Şi ploştili le umplea
Fârgu-n gură şi-l punea.
Începu a să zăuita,
Pe Stoian Stângă-l vedea*.
Moşu Ghiura de-l vedea,
Începu a tremura,
Fârgu din mână-i pica.

---

* Ajuns aici, subiectul face o pauză şi adaugă: „Da pe el pe lume l-a chemat Stoian, da nu Stângă, Stoian Stângă, aşa să lumeşte el, aşa".

Iară Stângă mi-l privea
Şi-n buză mi să râdea
Şi din gură că-mi vorbea:
– Moşu Ghiuro, dumneata,
Da ce tremuraşi acolo?
Nu-ţ măi fac nimica.
Io de tine m-aş ruga
Să mă găzduieşti aicea,.
Aici în pimniţa ta.
De mâncare mi-oi aducea
Să nu spui la nima,
Că mă află potera.
Moşu Ghiura de-auza
El din gură că vorbea:
– Măi, Stoiene, cu taica,
Mânca-ţ-ar taica gura,
Tu să şez tot aicea,
Să n-ai frică de nima,
De mâncat ţ-oi aducea
Ce ţ-o cerea inima,
N-am să te spun la nima.
Şi moş Ghiura să ducea,
Ploştili-n disagi punea
Ş-acasă mi se ducea.
Acasă când ajungea,
El la babă-i povestea.
Iar nevasta de-auza,
Ea de loc mi să scula,
Patru pâni mari de făcea,
Două raţă că tăia,
Pentru foc mi le frigea
Şi-n disagi mi le-aşeza.
Moşu Ghiura să scula,
Disagii pe cal punea
Şi la pimniţă mergea.
Da lu Stângă de mânca
Şi nu ştia nimănea
Că e Stângă aicea.
Az aşa şi mâne aşa.
Ama Stângă de vedea
Că nu e nici o azna,

7

Nu dobândeşte nici o para,
Stângă de aci să scula,
Taifa după el şi-o loa
Şi din gură le vorbea:
– Ascultaţ voi, taifa mea,
Ai să plecăm de-aicea,
Să mergem până colea,
Pân-la Nica din Grăţcov,
Că şi ăla este un oţ.
Şi de-acia că mi-i loa,
Dupe el i-nşiruia.
Calcă aici, calcă colea
Şi ca lupii că mergea,
Nici cocoşu nu-i cânta.
La Nică acasă ajungea
Şi la poartă ciocănea.
Dară Nică i-auza
Şi de loc el îi simţa,
Mi-i cunoscu pe călcat,
Că nu sânt voinici curaţ.
Afară pe uşe ieşea
Şi când pe Stângă mi-l vedea,
8 Pe Stângă-l îmbrăţâşa.
Şi cu totu că mi-i loa,
Pe toţ în casă-i băga
Şi din gură le spunea:
– Măi, tu, uică, dumneata,
Ai venit la casa mea
Şedeţ câtăva aicea,
Că mă duc io pân-colea.
Şi Nică mi să scula,
Afară din casă ieşea,
Dete fuga pin măla.
Într-un obor că sărea
Şi-un berbece că prindea,
De la un comşiu că-l loa,
Cu el acasă venea.
Şi la gât îl junghia
Şi de pteli-l jupuia,
De frigare-l aşeza,
Focu mare-ngrămădea,

Pingă foc mi-l învârtea.
Cu cuţâtili tăia
Şi cu lupii că mânca,
Să nu-i apucă zâua.
Dară Stângă ce-mi făcea?
Mânca Stângă ce mânca,
Iar şi-aprinsă luleaua
Şi trăgea iar cât putea
Şi la el să zăuita
Şi din gură îi vorbea:
– Măi tu, Nică, dumneata,
Venirăm la casa ta,
Geaba-ţ mâncăm mâncarea,
De surda băutura,
Că nu e nici o para.
Da nu ştii vro potecea
Fie ici, fie colea,
Să dobândim vro para?
Poate cade iarnă grea,
S-avem ceva ce mânca.
Atunci Nică de auza
El din gură că-i vorbea:
– Măi, unchiule, dumneata,
Da de ce vorbeşti aşa?
Potecea-i decât colea,
În vale la Aiduc Ceşmea,
Unde ar trece aznaua.
Vine pe toată zâua,
Din sat de la Băltiţa.
Stângă atât îi trebuia
Şi de loc mi să scula,
Taifa dupe el o lua,
Dupe el o-nşiruia
Şi ca lupii că mergea.
Toată noaptea că mergea,
Calcă aici, calcă colea.
Când zorili să vărsa,
De zâuă să lumina
Şi ei la Aiduc Ceşmea.
Acolo când ajungea,
Uite Stângă ce-mi făcea,

9

Toţ aiducii că mi-i loa,
Pe la posturi i-mpărţa
Şi păza ei cât putea.
Care pe unde s-aşeza,
Stângă la ei să uita,
Care pe unde s-aşeza
Pe toţ somnu mi-i prindea
Şi-ncepea de cucăia.
Stângă la ei să uita.
Şi din cap le clătina
Şi din gură le vorbea:
– Mă nepoate, nu aşa,
Vă prinde somnu acuma
Şi nu făcem nici o saftea,
Nu dobândim nici o para!
Când oi zâce foi ca macu,
Vino tu, nepoate Stancu,
Să-ţ pui căpşoru tău
Ici la unchiu pe picior.
Io vrun zor dac-oi vedea,
Cu picioru te-oi mişca
Şi pe toţ voi deştepta,
C-aşa este aiducia.
Numa atâta le vorbea,
Toţ în rând să aşternea,
La pământ mi s-aşeza
Şi păza ei cât putea,
Ca să vină aznaua,
S-o ia Stângă şi pe ea.
Păza Stângă cât păza,
Soarili să rădica,
Soare-n prânz să rădica,
Uite Stângă ce-mi făcea.
Afară din frunză ieşea,
Pe drum la deal să uita,
Când să uita pe şuşea,
Avea, Doamne, ce vedea.
Iote vinea aznaua,
Aznagiu fluierând,
Cu aznaua zdumăind.
O, da Stângă de vedea,

Oichii pe el punea,
Număi din picior mişca,
Toţ aiducii deştepta.
Da aiducii ce-mi făcea?
Toţ la Stângă să uita,
Parcă mi-i lua volbura.
Stancu din gură vorbea:
– Văzu unchiu aznaua,
Că nu se uită neam încoa.
Da uite Stângă ce-mi făcea,
Adăsta pân-s-apropia,
Puşculiţa mi-o trăgea
Şi bine că nişănea
Şi-n aznagiu că trăgea,
Pe-aznagiu mi-l lovea,
De pe cal mi-l dobăra,
Jos grămadă că-mi cădea.
Toţ aiducii când ieşea
Şi-nainte că-mi venea,
Mâna pe azna punea.
Aznaua de aci mâna,
Cu ea-n frunză să băga.
Da calu de-aici îl loa
Şi-l îndrepta pe şuşea
Şi de Dii îl trimetea,
Ca să-l vadă şi paşa.
Ei aznaua pi-ormă o loa
Şi-n frunză ei se băga.
Unde frunza să rărea
Şi răcoarele venea,
Uite Stângă ce-mi făcea:
Iepângeaua mi-o aştemea,
Toţ la blagă să uita,
Nu ştia cum o-mpărţa,
Că arâmbaşe nu avea.
Atunci Stângă ce-mi făcea?
El din gură le vorbea:
– Ascultaţ voi, taifa mea,
Ia veniţ la mine-ncoa.
Când oi zâce de avrămească,
Să punem de-un arâmbaşe.

Toţ aiducii i-aduna,
Pingă el îi rânduia
Şi pe Stângă-l alegea,
Arâmbaşe mi-l punea.
Şi-atunci aznaua mi-o loa
Şi-ncepea de mi-o-mpărţa,
La tot natu parte-i da,
Stângă două părţ că loa,
Una pentru voinicie,
Alta pentru arâmbăşie.
Atunci aiducii ce-mi făcea?
Uite ei mi să vorbea,
Câte-un pumn de galbini loa,
Pingă Stângă s-aduna,
Peptioarili scotea,
Perişoru-i teptăna,
Coadă ei că-i împletea,
Şi-o lungea ei pe spinare,
Parcă este o fată mare.
De trii ori o-ncolăcea,
Pe sup fes că i-o băga,
Ca balaurili sclipea.
Pe-ormă Stângă ce-mi făcea?
El din gură că vorbea:
– Voi acuma cu aznaua
Vă duceţ acas-cu ea,
Blagă la copii să duceţ,
Iar îndărăt vă-ntorceţ
Şi aici să mă cătaţ,
Când zâc verde de-o lalea.
Da aiducii de-auza,
Toată blaga rădica
Şi partea lu Stângă loa
11 Şi acas-cu ea pleca
Blagă la copii şi nevastă ducea.
Iar pe noapte să-ntorcea,
Iar la Stângă că-mi venea
Şi tot la Aiduc Ceşmea.
Atunci Stângă ce-mi făcea?
Iar din gură le vorbea:
– Măi nepoate, dumneata,

Ne-adunarăm aicea
Ascultaţ o vorbă a mea.
Când zâc verde foaie lată,
Ai să-i dăm la ţară o dată,
Când oi zâce de-o săcară,
Să didem galbini de ţară*!
Şi cu toţ s-arădica
Şi de acia că pleca,
Tot în noapte că mergea,
Calcă aici, calcă colea,
Tomnite la Bregova.
La Bregova de ajungea
La cine-n gazdă trăgea?
Traseră la Zăgărea.
Zăgărea când i-auza,
El deodată-i cunoştea,
Mi-i cunoscu pe călcat,
Că nu sânt voinici curaţ.
El de loc mi să scula
Uşea lor le-o deşchidea
Şi cu totu-i prijonea,
Pe toţ în casă-i băga,
Le loa masa, le-o punea
Şi la masă de şedea,
Mânca Stângă ce mânca,
Iar şi-aprinsă luleaua,
Fumu-n sus să rădica.
Plecară din Bregova,
Drumu de Bălii că loa,
Care da la Racoviţa.
La Racoviţa când trecea,
La Pândării ajungea,
Pe cine-n bordii găsa?
Când oi zâce de-un pelin,
Dau de turcu Sărăcin.
Au, da turcu de-l vedea,
Începea de tremura,
De frică nu măi putea.

---

* Din nou subiectul face o precizare, în afara textului cântecului: „Adică, să treacă în România, de!".

Stângă la el să uita
Şi-n buză mi să râdea
Şi din cap să clătina
Şi din gură că-i vorbea:
– Măi turce, dumneata
De ce-oi tremura aşa,
Că nu-ţ măi fac nimica?
Am venit noi aicea
Să ne dai de mâncat ceva,
Da nu-ţ facem nimica,
Nu măi tremura aşa.
Da turcu de auza,
El din gură că-i spunea:
12 – De mâncare că ţ-oi da
Ce ţ-o cere inima.
De mâncat lui Stângă da,
Mânca Stângă, nu mânca,
Da-şi umplea trăistuţa
Şi de sară să gătea.
Şi de-acia când pleca,
Stângă aici, Stângă colea,
La Dunăre mi-ajungea.
Jos la Dunăre dobăra,
O luntrioară găsa,
Cu lopeţâli la ea.
Toţ în luntre să suia,
Stângă cârma mi-o cârmea,
Stancu la lopeţ trăgea,
Stângă din gură-i vorbea:
– Măi nepoate, ascultă-ncoa!
Când zâc verde măndărat,
Trage lopata-nfundat,
Că lopata mult plezneşte
Şi cineva ne pândeşte,
Poate că ne prăpădeşte.
Asta Stancu de-auza,
Lopeţâli le-ntărea
Şi trăgea el cât putea,
Pân-trecură Dunărea,
Dincolo-n Rumânia.
Şi de-aici Stângă pleca,

Taifa dupe el şi-o loa,
Stângă aici, Stângă colea,
Unde Stângă să ducea?
Uite Stângă ce-mi făcea:
La colibi mi s-aşeza,
Păza Stângă cât putea,
Dimineaţa să scula,
Pe drum la vale privea.
Avea, Doamne, ce-mi vedea,
Vedea un rudar cu brâgle.
Stângă dacă mi-l vedea,
Drept-naintea lui ieşea
Şi din gură că-i vorbea:
– Măi ţâgane, dumneata,
Ai să-mi dai tu marfa ta,
Să-ţ dau parale pe ea.
Că de nu mi-o dai aşa
O să ţî le iau de gata
Şi nu-ţ dau nici o para.
Da ţâganu de-auza,
Începea de tremura,
Brâglili şi le scotea
Şi din gură că vorbea:
– Ţâne, domnule, colea
Alal să-ţ fie marfa
Să câştigi şi tu para,
Să nu-mi dai nimic pe ea,
Numa pleacă de aicea,
Că mi să rupsă inima.
Atunci Stângă ce-mi făcea?
Mâna-n pozânari băga
Şi cu galbini o umplea
Şi pe ţâgan îl dăruia.
– Na, dă la nevastă-ta!
Şi atunci Stângă ce-mi făcea?
El brâglili mi le loa,
Cu brâglili să-ncroşna,
El ţâgan mi să făcea.
Da aiducii că mi-i loa,
Pin şanţuri îi pitula,
Să nu-i vadă nimănea.

13

Dară Stângă ce-mi făcea?
Negru ţâgan să făcea,
Cu brâglili să-ncroşna,
Stângă aici, Stângă colea,
Drept în sat mi să băga,
Pe ciocoi îi ispitea
Şi la brâgle că striga.
Eria brâgla o para,
Stângă cerea cinci pe ea
Şi nima nu cumpăra.
Da Stângă pe unde da,
Tot pin cârciumi să-nvârtea
Şi sta până să-nsăra,
Când soarili scăpăta.
Argaţî cu vacili venea,
Cu vacili ciocoiului ajungea,
Ei pe poartă că tuna.
Ama Stângă ce-mi făcea?
Pingă poartă să-nvârtea,
Da ciocoiu mi-l vedea
Şi din gură că-mi vorbea:
– Da ce cată el aicea?
Să pleacă de aicea,
C-o să-i dau fo câteva,
De mă bagă-ntr-o belea,
De mă mănâncă turma!
Da Stângă-ncepea de să ruga:
– Domnule, măria-ta,
Da de ce vorbeşti aşa?
Lasă-mă şi pe mine aicea,
Să dorm eu la casa ta,
Că nu ţ-oi mânca casa,
Că mâne când oi pleca
O să-ţ las un amanet,
Măcar să mă pomeneşti*.
Da ciocoiu de-auza,
Blagăli nu-i ajungea,
La blagă el să gândea

* O nouă intervenţie a subiectului, în afara textului : „C-o să lase brâglili şi o să ia averile. Adică aşa vine vorba şi aşa a şi făcut".

Şi pe Stângă mi-l primea.
Şi la ogeac mi-l lăsa,
Ca să conăcească aicea,
Până să face zâua.
Da ciocoiu ce-mi făcea?
Cu ciocoaica la cină s-aşeza,
Să ducea şi să culca.
Dară Stângă ce-mi făcea?
La ogeac el că şedea,
Focu mare-ngrămădea,
14
Prins de friguri să făcea,
Şi-ncepea de tremura,
Pingă foc de tremura
Şi Stângă mi se văita
Şi bea apă cât putea.
I-era sete, nu-i era,
Da bea apă cât putea,
De bea apă, de nu bea,
Da găleata-i zungănea.
Da ciocoiu auza
Şi ciocoaica îi vorbea:
– Domnule, măria-ta,
Ce-l primişi pi-ăsta aicea?
Ăsta ne face nouă ceva,
Ce-l primişi aicea,
Că răstoarnă găleata.
Atunci Stângă-mi auza
Şi din gură că vorbea:
– Domnule, măria-ta,
Da de ce vorbeşti aşa?
Dac-a săcat găleata,
N-o fi săcat şi fântâna.
Atunci ciocoiu de auza
El de loc să pricepea
Şi uşea că mi-o-ncuia.
Atunci Stângă ce-mi făcea?
Măi mi-adastă câtăva,
Afar-pe uşe ieşea,
Deştu la gură-l punea
Şi-odată când şuiera,
Puţânel măi zăbovea,

Toţ aiducii ajungea,
Unii la poartă păza,
Unii-năuntru tuna.
Dară Stângă ce-mi făcea?
Odată să opintea,
Cu picioru-n uşe da,
Uşa din stâlpi că sărea,
Piste ciocoi s-abătea,
Mâna-n tept că i-o-nfigea
Ş-odată când îl zbicea,
De pământ îl dobăra
Şi de blagă-l ispitea.
Atunci ciocoiu de vedea
Îl da blagă cât avea,
Cu totul i-o dăruia,
Număi să nu-i piardă viaţa.
Şi-atunci Stângă ce-mi făcea?
Tot cu trăiştili venea
Şi cu blagă le umplea
Şi de-aicea când pleca
Îi mai da fo câteva.
Şi de-acia când pleca,
Taifa dupe el şi-o loa,
Stângă-aici, Stângă colea
În câmpie mi-ajungea,
Pe ei zâua-i apuca.
Asta Stângă de vedea
15 Că-i apucă zâua,
O cânipă mare vedea
Şi-n cânipă să băga
Şi din gură le vorbea:
– Ascultaţ voi, taifa mea,
Veniţ dupe mine-ncoa,
Ca să stăm noi câtăva,
Că ne-a apucat zâua.
Atunci Stângă ce-mi făcea?
Traista de galbini loa,
Cu paloaşili săpa
Şi traista cu galbini loa
Şi-n pământ că mi-o-ngropa,
Băierili afar-lăsa

Şi din gură că vorbea:
– Alal să-i fie blaga
La ăsta cu cânipa,
Că ne-a scăpat viaţa.
Da ciocoiu ce făcea?
Ciocoiu să deştepta
Veste la strajă da,
Dupe Stângă mi să lua,
Dupe el că mi-alerga.
Ama dupe urmă mi-l pierdea
Şi potera să-ntorcea.
Stângă-n cânipă uidea,
Blaga acolo-ngropa
Şi-acolo el o lăsa,
La omu al cu cânipa.
De-aci Stângă iar pleca.
Da iete zâua să făcea
Şi omu ăla cu cânipa,
El sărac pe cum era
Două văcuţe mi-avea
Şi la jug că le-njuga
Îşi loa drumu şi pleca.
O loa şi pe nevastă-sa,
La cânipă să ducea,
Să-şi culeagă cânipa.
La cânipă când mergea,
Pin cânipă să-mplimba,
Înculcată mi-o vedea
Şi din gură că-mi vorbea:
– Cine mi-a călcat cânipa,
Parc-a mers lupii pin ea?
Zăuitându-să aşa,
De băieri să-mpedeca,
De picioare-l apuca,
Jos grămadă că-mi cădea.
Când trăistuţa mi-o vedea,
De băiere mi-o apuca
Şi trăgea el cât putea,
La un colţ să desfăcea.
Şi când galbini-i vedea,
I să rupsă inima.

Mâna pe traistă punea
Şi de acia că mi-o loa
Şi-n trăsură mi-o punea.
Şi viţăii i-njuga
Şi-n trăsură să suia,
Amândoi cu nevastă-sa,
Funia la boi punea
Şi drum piste câmp le da.
16 Tot pin şanţuri că mergea,
Loitrili le perdea,
El pe traistă să ţânea,
Pân-acasă mi-ajungea.
În bătătură cân-tuna,
Cu jugu-n mălin lovea,
Jugu-n două să frângea
Şi boii mi să oprea.
El jos mi se dobăra
Şi traista de loc o loa,
Cu ea-n casă să băga
Şi de drag nu măi putea.
Şi boii de acia-i loa
Şi pe poartă mi-i scotea,
Drumu piste câmp le da,
El cu blaga ce-a luat-o
Alţî boi şi-o cumpăra.
Da pândarii-i ocolea
Şi boii din grâu prindea
La obor mi-i aducea
Şi pândarii să-ntorcea
S-abătea la căfenea,
Să bea şi ei o căfea.
Da omu cu cânipa
Mâna cu galbini umplea
Şi pleca la căfenea.
În căfenea să băga
Şi care-n căfenea tuna
El pe toţ îi chefuia
Şi beutură le da
Cât putea ei ca să bea.
Şi pândarii mi-l privea,
Pândarii când ajungea

Şi-l găsâră-n căfenea.
De mână că mi-l lua
Şi-odată că mi-l zmucea
Şi-l scotea din căfenea
Şi-acasă mi-l trimetea.
. . . .

(1969 – *Niţă Pavelov Ivanov*, 66 de ani,
ţăran lăutar din Cosovo.)

NOTĂ

Din păcate, ne lipseşte partea finală a acestui vechi cântec haiducesc, care ar fi marcat probabil şi alte deosebiri faţă de versiunile cunoscute. Oricum, credem că poate fi făcută o interesantă comparaţie cu *Cântecul lui Stângă*, publicat de Em. Bucuţa (*op.cit.*, p. 103-120) în trei versiuni (la *câmpeni*, *văleni*, *pădureni*) şi cu *Stoian Stângă haiducul*, la timocenii din Serbia (cf. S. Cristea Timoc, *op.cit.*, p. 234-242). La rândul ei, varianta publicată de S. Cristea Timoc este reprodusă de Al. I. Amzulescu, *Cântecul epic eroic. Tipologie şi corpus de texte poetice*, Ed. Academiei R.S.R., 1981, p. 448-454.

În aceeaşi lucrare se pot găsi şi alte forme mai reduse ale acestei balade, sub titlurile *Stoian-bulibaşa*, culeasă în Cucuieţi-Teleorman (p. 434-436) şi *Stângă haiducu*, culeasă din Obârşia-Cloşani, Mehedinţi (p. 576-577).

CÂNTECUL LUI GOLEA*

Când oi zâce a macului,
În Joia joimariului
Şi Vinerea ouălor,
S-adunară, să-ntrebară
Ai patruzeci de voinici,
Tocma patruzeci şi cinci
Făcea ceata de aiduci.
S-adunară cinci şi şasă
Pân-la patruzeci şi şasă,
Dar n-au ei un arâmbaşe.
Uite-l Stan al Bratiei
Din Ţara Moldovei,
Voinicu Zlatiei,
N-a vrut el ce-a mai lucrat,
Steag în ţar-a rădicat,
Mulţi voinici cu el a luat
Şi-n codru că mi-a plecat.
Toţi voinicii că mi-i lua
Şi din gură le vorbea:
– Ascultaţ, voi, taifa mea,
Ai să plecăm de aicea
Pân-la casa lu Golea.
Noi pe Golea vrem să-l lom,
Arâmbaşe să-l punem,
Să-l punem de o arămbaşe
Piste patruzeci şi şase,
Că e viţă de aiduc,

17

---

* Numele haiducului Golea este cunoscut şi în folclorul oltenesc. Spre comparaţie, a se vedea balada *Golea*, din culegerea lui Al. I. Amzulescu, citată anterior, p. 514-518.

A aiducit măi de mult
Şi pe toate le-a ştiut.
Şi cu toţ să rădica,
La Golea acas-mergea,
Noaptea la mijlocu nopţî,
Cum îi bate brava porţî.
Să-i vez la mijloc de noapte
Brava porţî că i-o bate.
El la poartă ciocănea,
Pe ei cine-i auzea?
Savai muma lu Golea,
Doamne, sărmana de ea.
Ea din ţoale să scula
Şi la poartă că-mi venea.
Iar Stan din gură-i vorbea:
– Babă slabă şi-nfocată,
De Dumnezeu eşti certată
Şi cuvânt n-ai de ispravă,
De e Golea acia,
Spune-i din gură aşa,
Să vină la noi încoa,
C-avem să-i vorbim ceva.
Noi pe Golea vrem să-l lom
Arâmbaşe să-l punem,
Piste patruzeci şi şase,
Că e viţă de aiduc,
A aiducit de demult
Şi nima nu l-a ştiut.
Numa io că l-am aflat
Şi la nima nu l-am dat.
Dară muma lu Golea
Asta când le auza,
Ea din gură că vorbea:
– Nu e Golea aicea,
Dar să fie şi aicea,
Iar pe Golea nu l-oi da.
Nouă cu Golea am avut,
Toţ aiduci mi s-a făcut,
Toţ în codru mi-a perit,
Numa cu el am uidit.
Şi mi-e Golea numai ptele,

Într-o păriiche de izmene
Şi alea numai petecele,
Să vede ptelea pin ele.
Numa atâta le vorbea,
Mă-sa-ndărăt să-ntorcea,
În chilioară să băga,
Să ducea de să culca.
Au, da Golea de-mi simţa,
Făcea Golea cum făcea,
De mă-sa să-mfurişa,
Afar-la poartă venea
Şi din gură că vorbea:
– Vere Stane, dumneata,
Mai zăboviţ câtăva,
Că vin şi io acuma,
Las-o tu pe muma mea.
Golea-ndătă să-ntorcea,
Făcea Golea cum făcea,
Mi-o păza pe mumă-sa,
Până somnu mi-o fura.
Făcea Golea cum făcea,
Chiile i le fura.
În chilioară să băga
Şi lădiţa descuia.
Primeneala şi-o scotea
Şi Golea să primenea.
Îşi luă Golea un ilecel,
Ca frunza de păducel,
Să pleacă-n codru cu el.
Da-şi mai luă ş-un băibarac,
Verde ca frunza de fag,
Să-l poarte-n codru cu drag.
Cu ţoalili să-mbrăca,
Cu armili să arma,
Afară la poartă ieşea
Şi cu taifa că-mi pleca.
Pe Golea de-acia-l lua,
Arâmbaşe mi-l punea,
Ei în codru să băga
Şi pornea de aiducea.
Aiducea astăzi şi mâne,

Plinea şapte ani de zile.
Pe al opt când povârnea,
Uite Golea ce-mi făcea.
Când zorile să vărsa,
Şi mă-sa să deştepta,
Mătura-n mână mi-o lua
Şi pornea de mătura.
În chilioară când tuna
Şi lădiţa mi-o vedea
Descuiată, vai de ea,
Ea cu pumnii-n cap că-şi da
Şi din gură că-mi vorbea,
Vorbea şi mi-l blăstăma:
– Lele, Goleo, cu muica,
Da de ce plecaşi aşa,
Plecaşi făr-de vorba mea?
Să dea, muică, Dumnezău,
Nici măi bine, nici măi rău,
Aşa cum te blastăm eu.
Aiduceşti astăz şi mâne,
19 Până-n şapte ani de zâle,
Potera să vă lovească,
Să vez potera lu Banu,
Muică, şi-a lu Măgureanu,
Potera să vă lovească,
Pe toţ să vă prăpădească,
Care din puşcă-mpuşcaţ,
Care din cuţât tăiaţ,
Care-n ştreanguri atârnaţ!
Cum mumă-sa-l blăstăma,
Şi blăstămu să prindea.
Că blăstămu cel de mumă,
E ca sămnu ăl de ciumă.
Pornea Golea, aiducea,
Iote potera-i lovea.
Să vez potera lu Banu,
Muică, ş-a lu Măgureanu,
Pe care cum întâlnea,
Pe sub cuţât mi-l trăgea,
Cu totu-mi-i prăpădea.
Numa pe Golea-l lăsa,

Că e nalt şi supţârel,
Parcă e tras pin inel.
Uite Banu ce-mi făcea,
Pe Golea de-acia-l lua,
Cu el la Divan pleca.
Acasă când ajungea,
Să vez Banu ce-mi făcea.
Într-o sfântă dumineca,
Toţ boieri-i aduna
Şi measăle le-ntindea,
Boierii la masă şedea.
Da pe Golea când mi-l lua,
Parnic la masă-l punea,
Păruţu cu vin le da.
Frunză verde ruptă-n două,
Da la Banu pân-la două,
Da păruţe pân-la nouă
Şi-i da vin pân-l îmbăta.
Uite Banu ce-mi făcea,
Coastele pe-astal punea
Şi pornea de cucăia.
Atunci Golea ce-mi făcea?
Păruţu de vin că lua,
La Bănuleasa-mi venea,
Paru de vin i-l da.
Naiba lui în gând ce-i da,
Pe păpuci că mi-o călca,
Bune semne că-i făcea.
Bănuleasa de-mi vedea,
Cu paru de pământ că da,
La Banu să răpeza,
Palma bici că mi-o făcea,
Piste oichi când îl pleznea,
Şi lu Banu că-i spunea,
Îi spunea taina cum era.
Atunci Banu de-auza,
Veste la gelaţ da,
Mâna pe Golea punea,
Îl lega şi-l fereca,
La cumpănă-l aducea,
Ştreang la gât îi atârna,

Pe Golea mi-l spânzura,
De-l vedea toată lumea.
Blăstăm de la mumă-sa,
Că nu i-a ascultat vorba.

(Acelaşi.)

CÂNTEC BĂTRÂNESC*

Nici aproape, nici departe,
Din oraş în Bucureşti,
La ale casă mari domneşti,
De să văd în Bucureşti,
În curte la Ştefan Vodă,
Mulţ boieri s-a strâns la vorbă,
Toţ boierii Diiului,
Casapii pământului.
Ei la vorbă să strângeare,
Ştefan Vodă că-mi vorbeare,
Vorba lui că i-o ascultare.
20 Bine, frate, ei vorbeare,
Toţ acasă că plecare.
Dimineaţa iar să strângeare,
Vorba lor de ce l-erare?
Toţ de Dediu ei vorbeare.
Dară Dediu ce făceare?
El ginere că l-erare,
Ginere lu Ştefan Vodă.
Dimineaţa să sculare
Şi de Dediu că-mi vorbeare.
Ştefan Vodă de vedeare,

---

* Un cântec având începutul similar este publicat de S. Cristea Timoc, *op.cit.*, p. 278-280, sub titlul *Ştefan Vodă.*
În textul de faţă trebuie remarcată o particularitate neîntâlnită în alte creaţii din zonă, anume infinitivul lung (*Ei la vorbă să strângeare*), care s-a extins sub forma terminaţiei *-re*, evident din necesităţi de rimă, şi la alte părţi de vorbire (*Bată-l Maica Precistare* sau *Cocon Ghiţă, dumneatare*). Acest fenomen nu surprinde, fiind întâlnit în cântecele dacoromâneşti vechi din Muntenia sau Oltenia (v.*Folclor din Oltenia şi Muntenia, I,* Bucureşti, 1967, p. 163).

El din gură că zâceare:
Bată-l Maica Precista,
Cere să-mi ia pâinea mea.
Ştefan Vodă ce făceare?
El la fe-sa că strigare:
– Radno, Radno, fata meare,
Să te duci un-te-oi mânare,
Grajd de piatră oi deşchideare,
Doi cai tu că mi-oi luare,
La căburlet i-oi înjugare
Şi să vii la mine-ncoare.
Io cu Dediu m-oi duceare,
Să-i arăt pin ce moşii
Că uidiră tot pustii.
Au, de Radna să duceare,
Să vezi sârmana de eare,
Ea trăsura mi-o scoteare
Şi-n trăsură mi-aşterneare
Aşternute de mătasă,
Să-i fie moale la oasă,
Căpătâie de bumbac,
Să-i fie moale la cap.
Ştefan Vodă ce-mi făceare?
El cu Dediu că plecare,
În Bucureşti că mi-ajungeare,
La temniţă s-abăteare,
La temniţa a de piatră,
C-un corn în pământ băgat.
Ştefan Vodă că strigare,
Striga la cocon Gheorghiţă
Că el e vătaf la temniţă.
Ştefan Vodă de ziceare:
– Cocon Gheorghiţă, dumneatare,
Ia vez tu astă căţa,
Ea cere să-mi ia pâinea.
Şi pe Dediu că mi-l luare,
În temniţă mi-l băgare,
21 Judecata i-o făceare.
Nouă ani îl osândeare,
Nouă ani îl osândea,
Pe-a zecea o povârnea,

Tomn-atuncea mi-o ieşea.
Ştefan Vodă să-ntorceare,
Iar acasă că-mi veneare.
Dară Radna-l întrebare:
– Taică, tăiculiţa-l meu,
Ce făcuşi cu Dediu meu?
Ştefan Vodă de zicea:
– Io pe Dediu l-am lăsat,
L-am lăsat în Bucureşti,
Ca să strângă bani domneşti
Nouă ani şi jumătate,
Pe-a de zece o povârni,
Tomn-atuncea mi-o veni.
Dară Radna aşteptare.
Adast-un an, adastă doi,
Adastă doi, adastă trii,
Adastă trii, adastă patru,
Adastă patru, adastă cinci,
Adastă cinci, adastă şasă,
Adastă şasă, adastă şapte,
Adastă şapte, adastă opt,
Adastă opt, adastă nouă.
Nouă ani cân-să-mplineare
Ştefan Vodă ce făceare,
Bată-l Maica Precistare.
Iar la Radna că strigare:
– Radno, Radno, fata meare,
Iar la grajd tu te-oi duceare,
Şi trăsura mi-oi scoteare
Şi-n trăsur-oi aşterneare
Aşternute de mătasă
Să-mi fie moale la oasă,
Căpătâie de bumbac
Să-mi fie moale la cap.
Şi trăsura că mi-o luare,
În Bucureşti el mi-ajungeare,
La temniţă s-abăteare
Şi pe Dediu mi-l scoteare.
Şi de acia că plecare,
Într-un sat îmi ajungeare
Şi pe Dediu că mi-l loare,

La berberniță mergeare.
La berberniță mergea
Şi pe Dediu mi-l rădea.
Da mi-l rade bărbereşte
Şi mi-l tunde ciocoieşte-i
Lasă barbă, bărbărică,
Cum şede bine la voinic.
Ştefan Vodă ce făceare?
El de acia că plecare,
Câte-un rechiu conăceare.
Ama Dediu ce făceare?
Un rechiaş el că-mi beare.
Ştefan Vodă ce-mi făceare?
Bată-l Maica Precistare,
22 Iar pe Dediu că-l luare,
Într-un gropan îl duceare
Şi cuțâtu mi-l trăgeare
Şi pe Dediu mi-l tăiare
Şi acolo că mi-l lăsare.
Iar acasă că-mi mergeare.
Dară Radna ce-mi făceare?
Să vez sârmana de eare,
Bătătura cât erare
Tot cu mesă mi-o-ntindeare.
Ea de drag nu mai puteare
Şi pe Dediu-l adăstare.
Ştefan Vodă când veneare
Ştefan Vodă ce făceare?
Pin satu ăla s-abăteare,
Mulț voinici el că strângeare,
Strângea el de ai voinici,
Toț sânt patruzeci şi cinci,
Cincizeci fără de cinci.
Şi acasă când veniare
Au de Radna-l adăstare
Din voinicii ăia priveare
Şi pe Dediu nu-l vedeare.
Au da Radna ce făceare?
Să vez sârmana de eare,
Ea pe tat-su-l întrebare:
– Taică, țăiculiț-al meu,

Am greşit lu Dumnezeu,
Ce făcuşi cu Dediu meu?
Ştefan Vodă de zâceare:
– Radno, Radno, fata meare,
Dediu a ieşit blăstămat,
El asară s-a-mbătat,
Io pe el că l-am tăiat.
Dară Radna de auzare,
Să vez sârmana de eare,
Unde-ncepea de plângeare
Şi-ncepea de blăstămare
Şi din gură de zâceare:
– Taică, tăiculiţ-a meu,
Cum tu, taică, te-nduraşi
Şi soţâia mi-o tăiaşi
Şi pe mine mă săcaşi?
Au, da Radna că-mi porneare
Şi pornea de blăstămare
Şi din gură că-mi zâceare:
– Dare-ar, dare-ar Dumnezeu,
Taică, tăiculiţ-a meu,
Să-ţ moară cocoana ta,
Să te-nsori de nouă ori,
Să faci tu nouă coconi,
Să iasă tot pui de oţ!
Măi la urm-o coconiţă
Să-ţ cară apă la temniţă
De păcatu al de-l ţâi!
Numa atâta blăstămare.
Să vez sârmana de eare,
Ea la Dediu să duceare,
Unde tăiat el erare,
Şi briceagu mi-l scoteare,
În burtă şi-l înfigeare,
Pe Dediţă jos cădeare,
Moarte piste moarte cădeare.
Au sătenii de videa,
Pe amândoi, frate, mi-i lua,
Într-o groapă-i îngropa.
Ştefan Vodă că uidiare,
Bată-l Maica Precistare,

23

Nouă coconi de făceare,
Şi ieşia toţ pui de oţ.
Măi la urm-o coconiţă-i
Căra apă la temniţă.
Ştefan Vodă ce făcea?
Alte păcate făcea
Şi-n temniţă el cădea,
Coconiţa de vedeare,
Apa-acolo de-i cărare.
Blăstămu fe-sa-l ajungeare
Şi acolo el că mureare.
Boieri, de să pomeneare.

(1972 – *Naiden Gheorghiev Petrov*, 46 de ani,
ţăran lăutar din comuna Caniţ.)

CÂNTECE

Îndeamnă, murgule, te-ndeamnă,
Colea-n vale la Cerneţ
Să-mi cumpăr un frâuleţ,
S-a deşchis un târguleţ
Tot de fete şi băieţ,
Să-ţ cumpăr un frâuleţ,
Cum ţ-ă drag cu frâu-n cap
Neichi cu mândruţa-n poartă,
Cum ţ-ă drag cu traista plină,
24 Neichi cu mândra de mână.

(1972 – *Naiden Gheorghiev Petrov*,
46 de ani, Caniţ.)

*
* *

Vară, vară, primovară,
Ară lumea la ogoară,
Mândra cu boabili-n oală
Coperă brazdili până-n sară.
Porumbu cu foaia-n sus
Pupă-i oichii cui te-a pus,
Că te-a pus cu patru boi,
Mânca-i-aş oichii amândoi.

(Acelaşi.)

*
* *

Astă iarnă, era iarnă,
Era iarnă şi ningea
Şi Gheorghiţă nu venea,

Dar acuma-i cald şi bine,
Gheorghe-al meu ce nu mai vine.
Of, of, că io ştiu de ce nu vine,
Of, of, da de ce-or fi supărat,
Că ce mi-a cerut i-am dat,
El cerea pâine şi mere,
Io-i dam buză supţârele.
El cerea pâine şi nuci,
Io îi dam buzăle dulci.
Of, of, el cerea pâine şi lapte,
Şi io prea i-am dat de toate.

(1993 – *Maria Todorova Florova*,
55 de ani, Coşava.)

*
* *

Foaie verde mărgărit,
Nu văd soare răsărind,
Nu văd soare răsărind,
Nici pe neicuţa venind.
25
Nu ştiu luna pe cer merge,
Or neica la coasă trece.
Să ştiu, neică, c-oi trecea,
Io ţ-aş ţâne potecea,
Să ne ducem în zăvoi,
Cosâm iarbă şi trifoi
Şi s-adunăm viorele,
Să ne facem chiticele,
Să ne facem chiticele
Pe pofta inimii mele.

(Aceeaşi.)

*
* *

Pe nenea cine omoară,
Pe nenea cine-l omoară?
Puică, vioreaua din ogoară.
Pe nenea cine usucă,
Pe nenea cine-l usucă?
Vioreaua dupe luncă.

Dealule, făcea-te-ai vale
Şi valea poiană lungă,
Puică, să văd mândra cum îmi lucră
Şi-n namniaz unde să culcă,
Puică, şi-n namniaz unde să culcă,
Să mă trag eu lângă ea,
Să-i fac umbră cu cârpa
Şi vântu cu căciula.

(1993 – *Eufrosina Todorova Ţacova*,
60 de ani, Vrăv.)

*
* *

26

Dă-mă, muică, dupe drag,
El mă bate şi eu tac,
Eu cămaşă tot îi fac.
Nu mă da dupe urât.
Decât c-un galbin la gât,
Mai bine moartă-n pământ,
Dă-mă, muică, dupe drag,
El mă bate şi eu zac.
Nu mă da dupe urât,
Decât c-un galbin la gât,
Mai bine moartă-n pământ.

(1993 – *Ianca Ionceva Marinova*,
71 de ani, Pocraina.)

*
* *

Când eream la muma fată,
Nu mă vedeai supărată.
Da de când mă măritai,
Inimioara mi-o săcai.
Mă rupsără din tulpină,
Dintr-a mumii rădăcină.
Maică, noaptea când doboară,
Gându-n către tine zboară...

(Reprodus din ziarul *Timpul*,
organ al Asociaţiei vlahilor din Bulgaria,
nr. 3, 1993, p. 2.)

*
* *

Trimete, naică, trimete
Ce ai în grădină măi verde.
Trimete o floricea,
Ruptă din grădina ta.
Să nu ştie niminea,
Să nu ştie niminea,
Că-mi rupsăş inimioara.
Lele, lele, ce dor greu
Lăsat pe sufletu meu.
Năiculiţă, de dor mult,
Că eu nu pot să te uit.
Să trimet şi eu pe stele
Toate gândurile mele,
Că noaptea nu pot să dorm
N-am nici linişte, nici somn.

(Reprodus din ziarul *Timpul*,
nr. 3, 1993, p. 3.)

*
* *

Mândro, din dragostea noastră
Răsări un plop pe coastă.
Plopu nalt şi frunza rară,
Păsării prin ea îmi zboară,
Unde ne-am iubit asară.
Dar duşmanii ni-l aflară
Să dusără şi-l tăiară.
Ia, mândruţo, apă-n gură
Şi udă-l la rădăcină,
Să văd pomu că răsară
Şi toţ duşmanii să moară.
Să văd pomu să-nverzască,
Toţ duşmanii să plesnească.
Plopule, cât eşti de nalt
Eu cu mândra te-am udat.
Îndupleacă-te de vârf în jos
Să mă sui în vârful tău,
Să mă uit în satu meu,

Să o văd pe mândra mea
Cum să năcăjăşte ea,
Să o văd pe mândra mea,
Cum ară la plug şi ea,
Năcăjâtă sărmana,
Sângurică, sângurea,
C-o mână plugu ţânând
Cu-alantă boabe punând.
Dară cucu cântă-n crâng,
Mândra din gură spunând:
– De-ai fi, cuce, un voinic,
Să mâi boii tu la plug,
Dar tu eşti o păsărea
Şi nu ştii tu dragostea.
Aveam eu un ibovnic,
Avea gură ca la cuc.

(Reprodus din ziarul *Timpul*,
rubrica „Fără rugină", nr. 6, 1993, p. 6.)

*
* *

27

Colea-n vale-ntr-o vălcea
Două fete să certa,
O bogată şi-o săracă.
A bogată îi spunea:
– Ba, ba, ba, văruica mea,
Pe mine badea mă ia,
Că-i dă tata patru boi
Şi-o turmă mare de oi.
Da săraca îi spunea:
– Nu, nu, nu, văruica mea,
Pe mine badea mă ia.
Cât plătesc ai patru boi
Şi-o turmă mare de oi,
Atât plătesc ochii mei,
Ochii mei ai negrişori
Şi moare badea de ei.

(Reprodus din ziarul *Timpul*,
rubrica „Fără rugină", nr. 7, 1993, p. 7 –
culegător *Ţvetan Dimitrov*.)

*
* *

Da ştii, mândro, da nu ştii,
Când suiam în deal la vii,
Noi eram tineri copii.
Şedeam pe un căpătâi
Şi tăiam măru fălii
Îţ dam ţie cât şi mie,
Ca să nu avem mânie.

(Reprodus din ziarul *Timpul*,
rubrica „Fără rugină", nr. 7, 1993, p. 7.)

*
* *

28

Care om îşi lasă satu,
La părinţ lasă oftatu,
La copii lasă oftatu.
Aşa l-am lăsat şi eu,
Eu pe puişoru meu.
Mă-ntreabă nevasta mea
Că mi-e dor de cineva.
N-am măi văzut om plecat
Să nu-i fie dor de sat.
Când m-apropii de-al meu sat,
Cunosc câinii pe-alătrat
Şi caii pe rânchezat,
Nevestili pe jucat,
Lăutarii pe cântat.

(Reprodus din ziarul *Timpul*,
nr. 4, 1993, p. 3.)

VIAŢĂ, VIAŢĂ!

Viaţă, viaţă ce rea eşti,
Tu vrei să mă-mbătrâneşti,
Vrei să mă fac că-s bătrân,
Să merg cu cârja pe drum.
Frumoasă e tinereaţa,

Tristă este bătrâneaţa,
Când s-aşează ea pe om,
Te face din om neom.
Viaţă, nu mă-mbătrâni,
Să mai pot mândre iubi,
Că mie mi-e drag de lume,
Viaţă, lasă-mă aşa!

(Cântec interpretat într-un spectacol la Vidin, în anul 1994
de *Liliana Zahar*, 36 de ani, din Bregovo.)

M-AŞ DUCE ŞI EU LA NUNTĂ

29

M-aş ducea şi eu la nuntă,
Da mi-e nevasta urâtă.
Cu ce drag să stau la masă,
Când văd alta mai frumoasă,
Mai mândră, mai durdulie,
Tăman cum îmi place mie.
Cum pot eu să spun năroc,
Când văd alţî mai cu foc.
Când mă uit la verii mei
Cu neveste lângă ei,
Frumuşele ca şi ei.
Dară io cu neagra mea,
Scapă-mă, Doamne, de ea,
Ori pe mine, ori pe ea!
Naşule, să fiu iertat
C-asară eram cam beat,
A fost noaptea neguroasă
Şi mi s-a părut frumoasă.
Dar acuma când o văd,
Îmi vine de-acas-să plec,
Da mai bine să mă-nec.
Naşule, m-ai cununat
Cinci sute de lei ţ-am dat,
Da acuş îţ dau o mie,
Să mă scapi de cununie.
Când o văd în uşa porţî,
Parcă este muma morţî.

Când o văd în uşa şurii,
Parcă e muma pădurii.
Fire-ai al dracului de naş,
Cu cine mă cununaşi!
Cu urâta satului,
Cu propteaua gardului.

(1993 – *Saşa Vanou*, şofer, 31 de ani, Vrăv.)

*

* *

Câte flori sânt pe pământ
Toate merg la jurământ.
Numai floarea-soarelui
Şi cu spicu grâului
Şed în fruntea raiului
Şi judecă florile
Ce-au făcut miroasele.
Foicică foi de crin
Le-am lăsat la rosmalin
30 M-a bătut vântu de sus
Şi miroasele s-au dus.

(Reprodus din ziarul *Timpul*, nr. 9, 1993, p. 6;
cântec cules de la *Ilia Bălov* din Coşava.)

CÂND PLECAI CU CAPRELE

„Noi ştim vo două-trii cântice pe rumâneşte, aicea la noi le cântăm când ne-adunăm la veselie. Când ne-adunăm aici aşa, noi cântăm şi jucăm."

Şi-mi plecai cu caprili,
Sovai, sovai, sovai,
Şi-mi pierdui io caprili,
Sovai, sovai, sovai,
Şi-mi plecai pe drum la vale,
Sovai, sovai, sovai.
Mă-ntâlnii cu lupu-n cale,
Sovai, sovai, sovai,

– Bună calea, lupule,
Sovai, sovai, sovai.
Da-ntâlnişi caprili mele?
Sovai, sovai, sovai.
– Le-ntâlnii şi le păscui,
Sovai, sovai, sovai.
Pe costiţă tot cornită,
Sovai, sovai, sovai.
Pe livez, tot burtă vez,
Sovai, sovai, sovai.
Pin gropane şoldorane,
Sovai, sovai, sovai.
La proptiţa gardului
Căpăţâna ţapului,
Sovai, sovai, sovai.

(1955 – *Velizar Petcov Barcev*, 29 de ani, Bregovo.)

O LACRIMĂ MARE...

Dacă aş putea să plâng
poate ar fi mai bine.
Dar aşa...
O lacrimă mare
ca arângul bisericii
se încearcă să vie.
Dacă nu vine,
mă astupă la gât
şi am să zgher.
Dacă vine,
mă doboară ca talazul
şi mă înec în ea.
Şi nu ştiu ce să mai cer,
Doamne!

(*Veronica Vlaşca*, poetesă născută în Gomotarţi, 1954, care scrie în graiul său natal. Poezia este reprodusă din ziarul *Timpul*, nr. 1-13, 1994, p. 4.)

FRÂNTURELE

Mici creaţii ale liricii populare, frânturelele aduc aminte de *strigăturile* noastre. Ca şi acestea, ele se strigă sau se cântă la horă, în timpul executării unui joc sau la clacă, şi au un conţinut sentimental sau glumeţ.

Mândruleană, vai de mine,
De când mă iubesc cu tine,
S-a uscat carnea pe mine
Ca frunza pe mărăcine.
Fie ăla porc de câne,
Cin-m-or băga-n cârd cu tine.

*
* *

Mândro, este atâta vreme
De nu ştiu vorbele tele,
De sânt bune ori sânt rele,
N-am nici un folos de ele.
De-aş avea eu frun folos,
N-aş umbla tot mânios.

(1969 – *Niţă Pavelov Ivanov*, 66 de ani, Cosovo.)

31

*
* *

Om cu ţoale bune
Şi cu grâul cu tăciune.
Om frumos cu ţoale rele
Fără-i stă bine cu ele.

*

* *

Nevasta care-i urâtă
Umblă tot posomorâtă,
Ţoalili pe ea nu vin
Pune oglinda-venin,
Zâua doarme din picioare,
Noaptea zace de limbare.
Muierea care-i frumoasă
Păcat să n-o ţâi acasă.
Zâua lumină ca un soare,
Te iubeşte până moare.
Noaptea lumină ca luna,
Te iubeşte ca nebuna.
Nevasta care-i frumoasă
Dă-i din nou să să iubească,
N-o lăsa să-mbolnăvească,
Că dragostea e cu foc,
Când s-aprinde arz cu tot,
De nu-l potoleşti de loc.
Şi dragostea este aşa,
Poate să-ţ ardă casa.

(Reproduse din ziarul *Timpul*, nr. 3, 1993, p. 2.)

*

* *

32

Vecinica de lângă casă
Niciodată nu mă lasă
La cănun şi la pedeapsă.
Ce ibomnică mi-am prins!
Nu mi-am prins-o-ntr-un adins
Şi mi-am prins-o-ntr-o-ncercare,
Să vedem ce minte are.
Are minte de copil
Şi fire de trandafir.

*

* *

La cruciuliţa de piatră
S-a-ntâlnit fată cu fată
Deschiseră mare sfată:

Ce-oi să ne facem surată,
Că ne-au loat băieţî-n gloată
Şi-au rămas tot mititei,
Ce să ne făcem cu ei?
Şi-a rămas câte-un pripaz,
Poartă căciula pe nas,
Face la fete năcaz.

(Reproduse din ziarul *Timpul*, nr. 11-12, 1993, p. 4.)

JOCURI POPULARE. VIOARA

HORA

Duminica să face oră, duminica când să face oră în plioştat să duce ai tineri, întâi ai tineri porneşte ora, ai bătâmi joacă şi ei, măi la urmă să prinde. Pe la noi se joacă ori în tot feliu: şiru, oră-nceată, alte ori bătârneşti, să joacă ţâgăneasca, raţa, urzâceanca. Multe ori sânt, ama altili n-au lume, le jucăm aşa dupe bandagii, cum cântă bandagiii.

33

(1969 – *Boşco Leontinov Savou*, 24 de ani, Negovanovţi.)

Băluţa = „Să joacă în două părţ" (Drujba); „E oră deasă, trii colo şi trii încolo" (Perilovet).
Bătârneaţa = „E oră bătâmă" (Drujba).
Bătuta = „Să joacă şi-nainte şi-ndărăt" (Perilovet).
Căluşu = „Ne lom de brâu şi jucăm" (Drujba, Slanotrăn ş.a.)
Cucurigu = „Joci şi dai din mâini şi strigi *cucurigu*".
Galaonu = „E oră bătâmă. Când era bolnav cineva, înainte-n vreme, să ducea fămii şi oamini şi juca galaonu şi căluşu la bolnav acasă" (Slanotrăn).
Ghiluşu = „un joc" (Slanotrăn); în alte părţi este şi horă şi petrecere (nocturnă).
Porânceasca = „Oră-nceată" (Perilovet).
Schintiuţa = „Oră zorlie, cu zoru" (Perilovet).
Sitna = „Se joacă-n loc" (Perilovet).
Şiru = „Să joacă mai iut" (Drujba).
Şira mică = „Oră bătârnească" (Cosovo).

(Explicaţiile aparţin mai multor subiecţi.)

JOCUL PERINA

Care joacă Periniţa,
Săruta-i-aş guriţa,
Sara şi dimineaţa,

34

Piste zî întodeauna.
Da măi mult la sărbătoare,
Propta inimii mă doare
Întoarce perina pe faţă
Şi sărut-o cu dulceaţă,
Întoarce perina pe dos
Şi sărut-o cu folos
Şi alege-ţ om frumos,
Pune căpătâiu jos
Şi-ţ alegi un om frumos.

(1969 – Subiectul, *Gheorghe Florov Gheorghiev*, 39 de ani, din comuna Periloveţ, adaugă: „Şi o pupi ori că-l pupi în gură. Să joacă fără mânie".)

VIOARA

Vioara o lom de la căpătâi să spunem câte ceasturi are. Noi zâcem aici dintâi gât la lăută, asta care apucăm cu mâna de ea. Şi pe urmă avem brumele, care strângem coardili cu ele. După asta avem coardili, avem părva, ftora, treta şi cetvărta, patru coardi avem care joacă deştili pe ele când cântă. După aia este limba la lăută, care noi îi zâcem limbă, fincă călcăm cu deştilii pe ea.

35

După aia are scăluş, după scăluş cordare, care sânt prinsă coardilii de ele. Cordariu prinde cuiu aicea la căpătâi de vioară, care ţine coardilii să nu poată să sară.

Şi vioara e făcută poate să fie din noi îi zâcem aici paltin, asta, dosu la vioară, este făcut din paltin. De altă treabă nu poate să facă de altu lemn. Şi faţa este făcută de brad. Pe de margini noi îi zâcem obod, care sânt prinsă partea di di jos şi partea di disupra, sânt prinsă de obodu ăsta să nu poată să se dezlipească. Şi va să fie aşa de astupată, ca să nu poată să nu ia zvuc, să ieşe din ea, da să poată să cânte frumos.

Avem acuşa arcu, care noi cântăm cu el. El e făcut poate să fie şi de fag, da poa-să fie făcut şi de abanos, ama abanos de acuma la noi n-avem. A fost făcute mai-nainte ale bătrâneşti de abanos, ama acuş de acuş sânt făcute de fag. Avem aicea păr de cal, care să-ntinde pe arc aşa frumos ca să poată să să strângă bine, să poată să cânte. Dacă nu e strâns bine, nu poate să cânte. El să peptenă cu peptenu, să

strânge mândru frumos, să udă cu apă şi ţî-l întinde maistoru care ştie cum să pune.

Şi avem aicea noi îi zâcem broască, broască noi îi zâcem, care prinz păru de ea. Şi avem bruma, care poate să să strângă cum vrei tu să strângi. Vrei să strângi măi moale, vrei să strângi măi strâns care cum poate lăutariu să cânte cu vioara.

Uite, asta-i treaba la lăutăria noastră care vă spunem.

(1969 – *Naiden Gheorghiev Petrov*, lăutar, 46 de ani, Caniţ.)

coala 6 românii timoceni

DESCÂNTECE

Venind din străfundurile istoriei, descântecele ocupă un loc aparte în rândul creaţiilor folclorice şi în spiritualitatea poporului român. Menite să lecuiască oamenii de diferite boli, să alunge duhurile rele şi să înlăture farmecele, ele sunt o expresie originală a unui întreg ritual terapeutic şi se transmit din generaţie în generaţie unui număr restrâns de „iniţiaţi", de obicei femei.

Descântătoarele care ne-au servit ca subiect s-au lăsat cu greu convinse să ne trădeze secretul formulelor magice pe care le-au învăţat de la mamele lor sau de la alte femei în vârstă, aşa-zisele „babe descântătoare". În textele care urmează pot fi descoperite trăsături comune cu descântecele cunoscute la noi, de exemplu în Oltenia sau Muntenia, nu numai în partea exclusiv verbală, dar şi în ce priveşte arsenalul care însoţeşte incantaţia propriu-zisă (acul, cuţitul, usturoiul).

DE DEOCHI

Scurt dialog între anchetator şi subiect, înainte de înregistrare.

– Cui să descânt?
– Mie.
– Cum te cheamă?
– Virgil.
– Verghil?
– Da.

Deoichetoarele, râmnitoarele,
Deoichetori, râmnitori,

Care a deoicheat, oichii i-a crăpat,
Care a râmnit, oichii i-a sărit.
Păsărică pistricioară,
36 Sări în sus, sări în jos!
Plesni piatra blestemată-n patru,
Săriră oichii moroaicelor,
Moroilor, a strigoilor, a deoichetorilor.
Care pe Verghil l-a deoicheat
Oichii i-a crăpat.
Care pe Verghil a râmnit,
Oichii i-a sărit.
De-o fi om, să-i crape boaşili,
Să-i cure pişaţî
Să să mire verii şi fârtaţî.
Dac-o fi muiere,
Să-i crape ţâţăli,
Să-i cure laptili
Şi să-i moară copilu de foame.
Dac-o fi din fată,
Să-i crape pteliţa,
Să-i cadă cosâţa.
Dac-o fi din vânt,
Să stea cu vârfu-n pământ.
Dac-o fi din soare,
Să-i săce razăli.
Dac-o fi din lună,
Să-i piară luminili.
Dac-o fi din apă,
Să-i săce izvoarili,
Să rămâie petrili.
Să se mire lumea-n ţară c-a deoicheat,
Inima lui Verghil i-a mâncat,
De izvoru i-a săcat.
Să rămâie Verghil curat, luminat,
Ca steaua-n ceri şi ca roua-n câmp.
Ca ceasu de s-a făcut.
Amin de mâna mea şi de Maica Precista.
Şi de la Dumnezău şi de la Maica Sfânta Maria,
Că ea ştie mai bine decât mine.

(1969 – *Stanca Ivanova Gheorghieva*, 65 de ani, Perilovet)

*
* *

De deoichi, copilu ăl mic chirăie, să mânie, îi fac de deoichi aşa:

37

Ciocănesc, bocănesc,
Inima la copil o plămădesc.
De-o fi copilu deoichiat din voinic
Să-i pleznească boaşili,
Să-i cure pişaţî.
Da de-o fi din fomie,
Să-i pleznească ţâţăli,
Să-i cure laptili,
Să-i moară copilu de foame,
De-o fi din fată mare,
Să-i cadă cosâţa,
Să să minune lumea şi ţara,
Că s-a minunat de copil
Că-i mândru şi frumos.
Păsărică albă, cu coada codalbă,
Sării şi sării colea!
Sări-i-ar oichii la moroaică,
La strigoi, la moroi!
Podeaua a pleznit,
Leacu la copil l-a găsât.
Frica, spaima,
Deoichetoarea, fărâmătoarea,
Apucătoriu, toţ s-adunară,
Cu tămâie tămâiară,
De mână să luară,
La Dunăre plecară,
De copil îşi uitară.
Lăsară pe copil curat, luminat
Ca steaua din ceri, ca roua pe câmp,
Ca Maica Domnului de l-a făcut,
Leac din mâna mea
Şi mâna lu Maica Precista.

(1993 – *Ianca Ionceva Marinova,* 72 de ani, Pocraina.)

*
* *

38

Fată mică, smicurată,
Face pâine nesărată,
Care-mbucă o dată.
Moroi, strigoi,
De câte ori de moroi viu
De atâtea ori de moroi mort.
De-or fi deoichiată de fată mare,
Fata mare să cadă în boală,
Să-i cadă cosâţa,
Să să mire lumea şi ţara
C-a deoichiat-o pe Sina.
De-o fi deoichiată de voinic,
Să-i crepe boaşili,
Să-i cure pişaţî,
Să să mire lumea şi ţara
C-a deoichiat-o pe Sina.
De-or fi de nevastă,
Să-i crepe ţâţăli,
Să-i cure laptili,
Să-i moară copilu de boală,
Să să mire lumea şi ţara
C-a deoichiat-o pe fată.
De-or fi de soare,
Soarili să-i săce razăli,
De-or fi apă,
Apa să-i săce izvoarili,
Şi toate lăcaile.
Să treacă Sina cu picioarili,
S-o lasă curată şi luminată
Ca steaua din ceri, ca roua din câmp,
Ca Maica Precista ce-a făcut-o.
Leac din mâna mea, Dumnezău să-i dea,
Amin, Maică Stă-Maria!
Ce-i la Sina să nu mai fie.
Cu vântu ai venit,
Cu vântu să te duci!

(1933 – *Eufrosina Todorova Ţacova,* 60 de ani, Vrăv.)

DE SÂRDOMAŞI

Este la copiii mici, doarme, cere să doarmă, stă dus aşa, adoarme, leşină. Îl întorci pe picioare şi-i descânţ cu briceagu, cu cuţâtu la brâu. Îi descânţ la picioare şi-l întorci piste cap. Muma mea aşa a descântat.

Pui copilu ăl mic aşa pe picioare şi-l întorci cu curu-n sus şi-i descânţ. Zâci aşa:

39

Noauăzeci şi noauă de sârdomaşi,
Sârdomaşi ai apăcioşi şi căcăcioşi,
Ai înturburaţ, ai încuţâtaţ,
Nu-ncuţâtarăţ pe Verghil
Pin mâni, pin picioară,
Pintră oşcioară,
Pin pept, pe su-pept,
Pin ficaţ, pe sup ficaţ,
Pin inimă, pe supt inimă,
Pin gogoaşili oichilor,
Pin zgârciu nasului,
Pin creierii capului.
Stanca vrăjitoarea alerga
Şi cu cuţâtu îi tăia
Şi piste mări îi arunca,
Mărili să turbura
Şi Verghil să uşura.
Rămândea curat,
Ca steaua-n ceri,
Ca roua-n câmp,
Ca ceasu de s-a făcut.
Amin de mâna mea
Şi de Maica Precista
Şi de zâua de astăz
Sfânta Marţ.

(1969 – *Stanca Ivanova Gheorghieva*, 65 de ani, Periloveţ.)

DE STRÂNS (DE APUCAT)

40

A plecat strânsu cu cuprinsu
Şi-a apucat-o cu spurcatu,
Din uşe-n uşe, din casă-n casă.
La toată lumea găsea uşea-ncuiată
Şi fereasta astupată,
Decât la Gabriela uşea-ncuiată
Şi fereasta astupată
Şi pe ea-n uşe culcată.
Maica Precista din ceri auza
Şi pe scară din ceri jos să da
Şi pe dupe cap o apuca
Ş-o-ntreba de çosâţă, de fălcuţă,
De faţa obrazului, de rădăcina dinţâlor,
De căpătâiu fălcilor.
Stanca vrăjitoarea alerga
Şi cu unt o ungea
Şi cu mătura mătura
Piste mări o arunca.
Şi mările să turbura
Şi Gabriela să uşura,
Rămândea curată, luminată
Ca steaua-n ceri,
Ca roua-n câmp,
Ca ceasu de s-a făcut.

(Aceeaşi.)

*

* *

Am aflat de la muma mea o ţâră, că muma mea a fost descântătoare, am auzât de la ea o ţâră când le descânta. Noi ne râdeam de ea şi am aflat şi noi o ţâră de la ea. Descânta la copiii mici când răcea, când bolnăvea, spunea că sânt bolnavi de strâns şi-i loa şi-i scălda. Şi-n albie acolo când scălda descânta, cu scăldatu şi descântatu.

Spunea, cică:

Taica mică, cu taica mare
A plecat strânsu cu cuprinsu,
A apucat-o cu-ncleştatu.

Pe drum la vale,
Dincotro Soare-Răsare,
Un-s-a dus a găsât
La uşi uşili-ncuiate,
La coş coşul astupat,
La fereastă fereasta-ncuiată.

Spunea lumili la copilu ce-l scălda, să zâcem că l-a chemat Ivan, îi spunea:

La Ivan să ducea
Şi la el să găsa
Coş coşu desfundat
41 La fereastă fereasta destupată,
La uşe uşea descuiată.
Şi pe el îl loa,
Îl zdruncea, îl znopea,
Şi mi-l lăsa cu chirăială,
Cu mârâială,
Cu frecătură, cu vărsătură.
Maica Precista de-auza
Pe scară de argint să scobăra,
La Ivan să ducea şi-l întreba:
– Ce te vaiţ Ivane, muică,
Şi ce te olicăi?
– Cum să nu mă vait, Maică Precistă,
C-a plecat strânsu cu cuprinsu,
Apucatu cu-ncleştatu,
Pe drum la vale,
Dincotro Soare-Răsare,
Un-s-a dus a găsât
Uşi uşili-ncuiate,
La coş coşu astupat,
La fereastă fereasta-nfundată.
La mine că venea şi mă găsa
Cu uşea descuiată,
Cu fereasta destupată
Şi cu coşu desfundat.
Şi pe mine că mă loa,
Mă zdruncea, mă znopea,
Şi mă lăsa cu chirăială,

Cu mârâială,
Cu frecătură şi vărsătură.

Şi ea spunea atuncea:

–Taci, Ivane, muică,
Nu chirăi, nu te olicăi!

Şi ea îl lua pe mâini şi îi descânta şi-l lăsa şi-i spunea la urmă:

Să rămâi curat
Ca roua-n câmp,
Ca steaua-n cer,
Ca Maica Precista
Ce te-a născut.

(1969 – *Elena Alexandrova Dimova,* 61 de ani, Bregovo.)

DESCÂNTEC DE „SOARE SEC"

Asta-i de soare săc, când te doare capu, îl mâi, îl întorci de noauă ori aşa, tot vorbili ăştia le spui de noauă ori.

42

A plecat (cutare) pe cărare,
S-a-ntâlnit cu soarili iar bun în cale.
– Tu, soare bun, te-ai pus
Să schepeţ, să răsari.
– Da tu, soare săc,
Rădăcina să ţ-o sepi
Cu noauă pietre nestămate
De la Maica Precista lăsate,
Cu noauă paie de coasă
Şi cu noauă sărituri din topor.
Tu, soare săc, rădăcina să ţ-o sepi,
Să te duci piste mare,
Unde nu s-aude glas de fată mare
Şi cocoşu cântând.
Acolo ţ-ă starea, acolo ţ-ă culcarea,
Acolo ţ-ă plimbarea, acolo ţ-ă mâncarea.

(1969 – *Mitca Gheorghieva Ilieva,* 34 de ani, Drujba.)

DE BRÂNCĂ

43

Brâncă băşicată, brâncă veninată,
Brâncă din soare, brâncă din sâtă,
Să-şi aducă aminte
Din ceri, din vecină, din surată,
Din gura ta, din cobeliţă, din fată.
De-o fi mânat cu una,
Eu am întors cu două,
De-o fi cu două,
Eu am întors cu trii,
De-o fi cu trii,
Eu am întors cu patru,
De-o fi cu patru,
Eu am întors cu cinci,
Cu cinci, cu şasă, cu şapti,
Cu opt, cu nouă.
Făcui brâu colac şi l-am mânat
La copilu cui l-a dat.
Şi a rămâns cutare (cui descânt)
Curat, luminat
Ca steaua din ceri, ca roua din câmp,
Ca Maica Domnului de l-a făcut.

(1993 – *Ianca Ionceva Marinova,* 72 de ani, Pocraina.)

*
* *

Brâncă băşicată, brâncă veninată,
Brâncă deoicheată,
Să-i ieşi lu cutare
Din dinţ, din măsăle,
Din fălci, din fălcele,
Din tălpile picioarelor,
Din faţa obrazului,
Din toate oasăli.
Să-l laşi curat, luminat
Ca steaua-n ceri, ca roua-n câmp,
Ca Maica Domnului de l-a făcut.

(Aceeaşi.)

DE IZDAT

Să vaită cineva de burtă şi-i descânţ de izdat aşa:

44

Izdate, băstămate,
Ce caţ la ceasurili şasă-n biserică?
N-ai loc de ceară şi de tămâie!
Treci dincoace de foalili zmeilor,
Că de asta-s fetili împăratului
Cu aşternuturili pusă,
Cu făcliile aprinsă,
Nici cu aşternuturili pusă,
Nici cu făcliili aprinsă.
Crăpi izdate, n-ai ce face!

(Aceeaşi.)

DE BUBĂ

O descânţ, o descânţ în usturoi, de bubă o descânţ cu acu în usturoi. Şi spui aşa:

Bubă albă, bubă vânătă,
Bubă tutunie, bubă ruginoasă,
45
Bubă veninată,
Să-i ieşi lu cutare (cui descânţ),
Să-i ieşi din dinţ, din măsăle,
Din fălci, din fălcele,
Din faţa obrazului,
Din tălpile picioarelor.
Bubă băşicată, bubă pripită,
Bubă dogorită,
Să ieşi, să-l alinez, să-l uşurez.
Să rămâie curat, luminat,
Ca steaua-n ceri,
Ca roua din câmp,
Ca Maica Domnului ce l-a făcut.

(Aceeaşi.)

DE GÂLCI

46

Gâlcili, modâlcili
Plecară la târg
Să târguiască.
Pusără un şchiop
Şi un orb şi un surd
Să le păzască.
Surdu n-auzî,
Şchiopu nu putu,
Orbu nu văzu.
Şi tună un lup în ele
Şi la loc le morsecă
Din rădăcină le uscă
Şi-l lăsă pe Toma
Curat, luminat
Ca o stea în ceri.

(Cules de *Toma Stanev* din Vrăv, în anul 1979,
şi reprodus din *Timpul*, nr.5, 1993, p.4)

COLINDE

STEAUA (fragment)

Steaua să face aşa. Să loa obod de ciur, obod de ciur, şi să făcea cornuri ca steaua, decât că nu să făcea cinci, da şapte, opt, măi mult să făcea, opt ori doauăsprece cornuri. Şi să punea icoana Maicăi Precisti. Şi unu din ei învârtea steaua cântând. În stea alţî pune şi lumină ori băterie ca să lumine. Eu o să pornesc de la Irod. Porneşte aşa:

– Ofiţir!
– Porâncă, prea-nalte împărate!
– Ce bine pot să aflu acuma de la voi?
47 – Pin streji, pin călăuz s-a prins oamini strini.
– Ce spun că sânt?
– Filozofi şi crai,
Încălecaţ pe cai.
Vin din părţâli Nazaretului
Şi să duc în părţâli craiului
Să să-nchine lu Hristos.
– Măi tare să te duci,
Aici să mi-i aduci,
Să mă răsprăvesc şi eu cu ei!

Şi să duce el şi le spune aşa:

– Dumneavoastră, mă rog cu bine,
Să vă loaţ ostăneala
Pân-la-mpăratu Irod,
Unde s-a adunat mult nărod
Spre a voastră socoteală.

Şi vin ei acolo.

Din gură să nu vorbiţ,
Că sânteţ arestuiţ.
Cine sânteţ voi
Şi unde călătoriţ?
– Io sânt craiu Melhior dinspre răsărit.
La steaua umblând şi-nţălegând,
Am auzât că s-a născut
Un sfânt mare pe pământ,
Care mă duc şi io să mă-nchin lui.
– Io sânt craiu Baltazar ăl din Persia,
Umblând şi-nţălegând, am auzât
Că s-a născut un sfânt mare pe pământ,
Care mă duc şi io să mă-nchin lui.
– Io sânt Gaspar dinspre răsărit.
Umblând şi înţălegând, am auzât
Că s-a născut un sfânt mare pe pământ,
Care mă duc şi io să mă-nchin lui.
Da tu ce-mpărat mare eşti,
De-atât de mult mă ispiteşti?
– Io sunt Irod împărat,
Care pe cal m-am încălecat,
Sabia-n mână am luat
Şi pe pământ am umblat,
Paisprăce mii de coconi am tăiat,
Din doi ani măi mici în jos,
Ca să-l tai şi pe Isus Hristos.
Da pe Hristos nu l-am tăiat,
Că tata lui l-a apărat.

(1969 – *Velizar Petcov Barcev*, 29 de ani, Bregovo.)

DE MOŞ AJUN

48

Bună zâua lui Ajun,
Da măi bună lu Moş Crăciun.
Care nu dă colindeţ,
Să-i moară porcu-n coteţ!

(Acelaşi)

*
* *

Când să duc copiii şi nu le dă drumu în casă să le dea colindeţ, să zâce aşa:

Care nu dă colindete,
Să-i moară porcu-n cotârlete.

Aia-i la Crăciun.

(1994 – *Iordan Marinov*, 54 de ani, Deleina.)

POVEŞTI, SNOAVE, ÎNTÂMPLĂRI

LUPUL PĂCĂLIT

S-a dus un plugari, ca mine de, s-a dus un plugari ca mine la plug să are. Şi a venit un iepure, fuge iepurili – vez aştea sânt povestiuri, di la ăia am auzât şi noi – şi vulpiia şi ea dupe iepure. Ajunge vulpiia şi vine la plugari.

– Mă plugari, bună zâua, mă plugariule – vulpiia.

– Unde mergi tu vulpiie? – zâce.

– Aleargă lupu dupe mine să mă mănânce.

– Da de ce să te mănânce?

49

– De ce, cică, le-am spus la copoiari, la lovgii să-l omoare. Şi aleargă dupe el, cică, să-l aia. Ş-o să vez c-acuşa vine lupu. Vine lupu, cică, o să treacă aicea la tine şi o să vez ce-o să faci, ce-o să tragi cu el.

El a avut sac cu el, în sacu ăla a avut fân, a loat fân la boi să mănânce. A loat el pe urmă...

– Ei, zâce, pă nu mi-e frică mie de el, o să-l prind, io o să-l prind făr-de puşcă.

El a loat sacu şi vine lupu. Fuge lupu şi vine drept la el.

– Bună zâua, plugariule!

– Mulţămescu-ţ, lupule!

– Tu pe mine o să poţ să mă pituli, or să te mănânc?

– De ce?

– Aleargă, zâce, iepurătorii dupe mine, lovgiii care sânt cu puştili şi cer să mă omoare.

– Vino-ncoa la mine că n-o să te omoare ei niciodată. Vino-ncoace tu la mine.

.El opreşte boii şi să duce la sac şi ia sacu şi-i spune la lup:

– Vâră-te-n sac aici, bagă-te-n sac şi să te faci mitiutel aicea, culcă-te, învăluie-te-n sac.

Lupu s-a luat şi s-a vârât, cu mintea lui a proastă, s-a vârât în sac. Uncheaşu a vinit cu nojiţa şi a legat sacu la gură bine.

Lovgiii vin cu puştili de colo, vin cu puştili, el le face cu mâna. Şi vin lovgiii la el aici. Şi spune:

– Daţ cu puştili-n sacu ăsta aicea.

Când a luat, ei zâce:

– Să dăm, zâce, de ce să dăm, zâce, o să-ţ rupem sacu, bre.

– A, dacă o să-mi rupeţ sacu, voi o să mi-l plătiţ, ama daţ aicea să vedem, că ăsta om a cerut să mă mănânce pe mine.

Ei a loat puştili şi dau în sac acolo. Când a dat cu puştili, lupu: Auuu! – s-aude-n sac. Şi ei atuncea dacă a văzut:

– A, pă tu lupu, zâce, l-ai băgat în sac. Di ce nu spui, bre?

Ş-atuncea ei l-a-mpuşcat şi l-a scos de acolo din sac şi l-a jupuit. Şi a fost pteili atuncea scumpe de lupi, a fost târgovie de alia. Zâce:

– Zece saci o să-ţ cumpărăm pentru disagu ăsta, da nu un sac.

(1969 – *Florea Todorov Tomov,* 76 de ani, Drujba.)

POVESTEA CELOR TREI FRAŢI*

A fost o muiere ş-a avut trii copii. Pe unu l-a făcut sara şi l-a chemat Săran, pe unu l-a făcut pe la mijloc de noapte şi l-a chemat Mijlocean şi pe unu l-a chemat Zorilă, când s-a făcut ăla, a fost ăl mai mic. Şi pe urmă ei s-a dus să să-nsoară. A fost trii zmei cu pământ, ăia, ş-a avut trii muieri mândre. Şi ei s-a dus ca să omoare pe zmeii ăia, să le ia muierili. S-a dus ei ş-a prins un zmeu, şi l-a legat de un pom gros. Şi p-ormă zmeu a scos pomu din pământ ş-a fugit cu el. Pi ormă ei s-a dus dupe pom ş-a văzut, ş-a văzut gaura lui. Şi ei a făcut o funie mare ca să-i dea drumu, să-şi dea drumu acolo-n gaură şi să omoare zmeii.

50

S-a dat ăl mai mare şi el a spus că când el mişcă funia, ăia să-l tragă-n sus. Şi-a dat el drumu pân-la jumătati şi pi ormă a mişcat funia şi ăia l-a tras în sus.

Şi pe urmă s-a dat cel mijlocean, iar aşa l-a tras în sus. Da Zorilă i-a spus, ăl mai mic, că când... cât o mişca funia să-i dea drumu tot

* Motive similare se găsesc în cunoscutul basm *Prâslea cel voinic şi merele de aur* (cf. P. Ispirescu, *Legende sau basmele românilor, adunate din gura poporului,* Bucureşti, 1892, p. 81-94).

în jos. Şi a mişcat el funia, a mişcat şi până a ajuns acolo. S-a dus el la un most. Da acolo a fost muierea la ăl mai mare, spune:

– Pe unde vine zmeu la mâncare?

– Pe podu ăl de aur.

S-a dus el, s-a băgat acolo su-podu ăl de aur ş-adastă acum să vină zmeu. Vine zmeu şi pe cal. Spune:

– Di, araliu, paraliu, că de nima nu mi-e frică decât de unu Zorilă. Viu şi i-a adus vântu păru şi codru oscioru.

Şi când a ieşit el şi-i spune:

– La ce vrei să ne bătem? La săbii ori la luptă, că-i măi curată, de la Dumnezău lăsată?

S-a luat, s-a luptat Zorilă ca să să bată cu el. Şi l-a omărât pe zmeu.

Şi când l-a omorât, pi ormă s-a dus el ş-a luat fata ş-a dus-o acolo la gaură şi ăia a tras-o sus.

Şi pi ormă s-a dus şi la muierea la ăl mijlociu, zmeu. Şi când s-a dus acolo, a loat-o şi pe aia ş-a-ntrebat-o:

– Pe unde-ţ vine zmeu la mâncare?

Ş-aia a spus că pe podu de argint. S-a dus el, s-a băgat acolo su-pod şi-l adastă acum să vină zmeu. Şi când vine zmeu, el iar aşa zbiera la cal ca să treacă piste pod. Da calu n-a vrut să treacă, că i-a fost frică de Zorilă. Pi ormă Zorilă a ieşit şi s-a bătut cu ăla. S-a bătut ei o zi întreagă şi pe urmă l-a omărât pe zmeu.

P-ormă s-a dus la fata a măi mică şi zmeu a foz măi ţapăn la omu ei. Când să duce acolo, el întreabă pe ea pe unde vine zmeu la mâncare. Şi ea-i spune că vini pe podu ăl de aramă, iar ca cum a vinit ăia.

S-a băgat el su-podu ăla ş-acuma-l adastă să vină. Vine şi zmeu ăla măi micu pe cal şi iar îi spune la cal ca să treacă piste pod. Da calu nu vrea, că i-a fost frică. Şi când p-ormă iar sări acolo la zmeu. S-a bătut ei, s-a bătut un an şi n-a putut nici ăla pe ăla, nici ăla pe ăla. Ş-a trecut un arâci piste ei şi-i spune acum Zorilă:

– Pune, arâciule, pe el untură şi pe mine apă. A pus arâciu aşa şi pe ormă zmeu a pornit să să topească, a pornit să să slănească. Da ăla l-a omărât, a făcut el noo grămez din noo capiti de ale lui ş-a mâncat arâciu noo ani.

Şi pi ormă s-a dus acolo la gaură ş-a tras-o şi pe aia. Da ea-i spune:

– Fraţî tăi o să să bată pe mine care să mă ia, da tu să le spui că care-mi dă ţoale de aur ăla să mă ia. Na inelu ăsta şi când l-oi băga în deştu ăl mic, atuncea vine ţoalili de aur la tine.

Bine, a legat-o el pe ea şi ăia a tras-o-n sus. Pe ormă, da ea i-a spus dacă cade, întâi să lege el o piatră să vadă da li o să-l tragă fraţî.

Ş-a legat el o piatră şi a tras fraţî lui pân-unde a tras şi p-ormă a tăiat funia. Şi piatra aia a căzut şi a făcut gaură mare.

51 Şi s-a dat el jos pe gaura aia ş-a dat acolo la un sat. Acolo a fost un ţar bogat şi ţaru ăla a avut o fată mândră. Da acolo a fost într-o fântână undeva, o fântână a fost în satu ăla, a luat apă de acolo lumea. A fost acolo o ală de şerpe şi ea n-a dat apă la nima până nu i-a dat o fată s-o mănânce. Atunci în zâua aia a fost rându la fata la ţar.

Când el întreabă pe ţar:

– Ţarule, vrei să omărâm pe şerpe, ama să-mi dai ce zâc io?

– Bine.

A dat ţaru, a avut el sabia la el şi s-a dus. S-a dus el acolo şi s-a oprit la fântână. El s-a culcat cu capu-n poala la fată că i-a spus că-i ostănit. S-a culcat el acolo, da i-a spus ei să-l scoale. S-a culcat el şi când vede ea că iasă şerpili şi ascute limbili pe cheili la fântână ca să o mănânce, ea a pornit să plângă, că n-a vrut să-l scoale. Ş-a căzut o lacrămă pe oichii lui şi a fost rece şi el s-a sculat.

Şi când vede şerpili şi el îi spune că de ce nu l-a dişteptat atunci când a ieşit el. Şi pi ormă a luat el sabia şi l-a tăiat.

Să duce la ţar. El a fost cu noo capiti, să duce la ţaru, le-a legat în cârpă şi i le-a dat lu ţaru. P-ormă ţaru, îi spune ţaru că să-i dea fata lui de muiere şi ţarstva lui pe jumătate. Ama Zorilă a spus că nu vrea, da să-l scoată pe ţarstva lui de sus.

Pe urmă el a spus să cate doo udubăi, să ia noo butoaie de apă şi noo vaci ca să mănânce până sus.

A făcut el aşa şi o jelezna cletca şi s-a suit el în cletca aia şi a plecat. Când a zâs „ga" a dat la udubăili alia a dat carne, când a zâs „piu" a dat apă. A mers ei, a mers, până când a fost puţân când s-ajungă sus şi n-a mai avut ce să mai dea şi a tăiat din talpa de la picior şi le-a dat. Şi ele când l-a adus acolo, el n-a putut să să lasă jos. Şi ele-i spune că de ce nu poate şi el zâce c-a tăiat din talpă. Şi ele-i spune că dac-ar fi ştiut ele că-i aşa dulce, l-ar fi mâncat. Ama s-a dus ele ş-a loat buruieni şi l-a legat şi el s-a dus acasă.

Când vede acolo că fraţî lui să ceartă pe fată. Da ea spune acuma că care-mi dă ţoalili de aur, ăla să mă ia. Şi el a băgat inelu-n deştu ăl mic şi a venit ţoalili de aur şi i le-a dat şi a luat-o. Şi ăia a luat pe alelante.

(1955 – *Zanco Ivanov,* 12 ani, Bregovo.)

OMUL ŞI URSITA LUI

Omu care cere să facă rău la capu lui sângur vrea el să facă, nu poate să facă el sângur. Cum l-a ursat ursoaica, aşa este, cum l-a ursat ursoaica, aşa o să tragă. Ce ai să tragi tu, tot aia o să tragi.

Pă, acum era un târgoveţ şi el a umblat în tărgovie câte o lună, două şi el unde a trecut a cumpărat stoacă şi a trimis cu pismo la muiere acasă şi muierea a primit. Bine, ma, când s-a dus într-un sat târgoveţu ăla în căpătâiu satului a văzut o casă mică şi arde acolo o lambă, da era-nsărat. Ăla a fost un om sărac. Şi târgoveţu să duce la lamba aia acolo şi zâce:

– Bună sara! N-o fi loc, zâce, să dorm şi io aicea noaptea-sta, să dorm şi io? – zâce.

52

Omu atunci de colo:

– Pă bine, este loc, cică. Numa decât că rodi muierea pe sara-sta, zâce, a rodit, a făcut copil.

– Ama, cică, nu e nimica, io o să dorm unde pot.

– Hai, e bine şi aşa.

Şi-l primeşte pe bogatu ăla acolo. El era cu disagi cu bani, târgoveţu. Şi-l primeşte. Şi el unde să să culce, fincă muierea a făcut copilu şi soba-i zănimită, de. O să să culce la ogeac, la ogeac, cum spuneam noi în vreme, de, la casă bătrână. Şi el a aştemut acolo jos pe pământ. Şi dupe ce a aştemut jos pe pământ, a pus disagii ăia cu bani la căpătâi.

Şi piste noapte vin ursoaicili să ursază copilu ăla unde să făcusă. Şi ursoaicili să duboară pe coş în jos şi să duboară şi vorbesc ele amândouă, cică:

– Cum să ursăm noi pe copilu-sta, cum să-l ursăm? Una a spus că să-l înece, una a spus că nu ştie ce să-i facă. Da a măi mică a spus, cică:

– Ştii ce, să-l ursăm noi, zâce, noi să-l ursăm băiatu ăsta să mănânce blaga la omu-sta de doarme-n casă aicea, cu disagii ăi cu bani.

Şi aşa a rămâns treaba. Dupe ce rămânea treaba aşa, ăla ăl bogat aude că vorbesc alia ursoaicili cum să-i mănânce ăla blaga. El pleacă pe ormă, să duce-n târgovie, să duce el pe unde să duce, pe colo, pe colo. Şi la izvesno vreme, la un an măi mult aşa, pleacă iar la tărgovie. Bine, ma, acuşa dupe ce pleacă el la tărgovie, ia el şi să duce la omu ăla şi zâce:

– Câţ bani ceri tu să-mi dai mie copilu-sta mie de argat, să-l cresc io? – zâce.

– Pă nu, că e mic, că nu ştie ce ... pă una alta.

Şi s-a soglăsât el, l-a adimenit ăla cu bani şi a dat copilu, dacă sânt săraci, şi a dat copilu. Şi el îl ia-n disagi bogatu ăla. Şi merge cu el pân-unde merge undeva şi-l lapădă-n recă. Ama să vez cum să-n-tâmplă. Îl lapădă-n recă să-l înece şi când l-a băgat în recă, a fost niscai curpinari de ăia, nişte lemne deasă, şi copilu cade şi s-atâmă-n lemnili alia-n curpinari, nu cade-n recă. Copilu şede atârnat acolo desupra. Da a fost niscaî ciobani cu oili pe aciia, s-a dus s-adape oili şi când aude „chir, chir", chirăie un copil mic. Şi zâce „bre, unde e bre?". Şi când colo, e atârnat acolo în curpinarii ăia, în lemne, desupra de apă.

Să duc ei şi-l iau şi-l duc la colibă. Şi-l cresc cu lapte de oaie, de capră şi văd de el şi-i pun lumili-l botează, lumili-i pun Găsâtu.

Şi astăz, şi mâine, şi copilu a crescut mare de cinsprece ani de zâle la ciobanii ăia de acolo. Dupe ce a crescut el mare acolo, ăla, târgoveţu ăla, s-a dus iar la tărgovie. Şi să duce el în tărgovie pă unde să duce şi să-ntoarce, să-ntoarce la oili alia unde este ăla, ama el nu ştie care e. Şi întreabă pe ciobani:

– Aveţ oi de vânzare?

– Avem, avem. Câte oi?

– Atâtea oi, atâtea. Adă-ncoace, târgovim să le lom.

A adus ciobanii oili, pe asta, pe asta. Şi-a luat acolo zece, cincisprăce oi, câte o fi luat. Şi le-a târgovit şi le-a plătit ăla, târgoveţu ăla.

Bine, ma, acuşa care să ducă oili, să le ducă acasă la el? Ăla, zâce, târgoveţu ăla a spus:

– Voi, din ciobani, cică, io o să plătesc, zâce, le aduceţ voi, le mânaţ voi, oili.

– Bine, aide aşa e.

Iar el face o carte şi scrie-n cartea aia aşa şi o s-o dea la ciobanu

53 care duce oili acolo. Şi scrie-n cartea aia, zâce: „Muiere, când o vini omu-sta cu oili, aşa să iei şi să tai din ele şasă, şapte oi şi să iei fata s-o măriţ dupe el, s-o măriţ dupe el. Şi să faci nuntă cu lăutari, cu muzică". Şi el dă cartea aia la ciobani.

Şi ciobanii mână pe Găsâtu cu cartea aia şi cu oili alia să să ducă acasă la târgoveţ. Pe Găsâtu l-a mânat.

Şi Găsâtu ăla ia oili şi mână. Şi pe un drum la vale să-ntâlneşte c-un om bătrân:

– Mă nepoate, un-te duci?

– Mă duc, cică, un târgoveţ mă mână să ducem oili, asară le-a loat di la noi la stână, zâce. Şi le-aduc acasă, mă duc să le mân acolo, zâce.

– Da-ţ dete, cică, vo beleşcă ceva de te duci cu ele?

– Îmi dete carte-nchisă-n plic.

– Ia, cică, să vedem.

I-a văzut cartea şi când ceteşte acolo, ceteşte-n carte şi spune: „Când o ajunge ăsta, tu să făceţ cum oţ făcea şi să-l loaţ să-l omărâţ". Bine, moşu a scris în carte obratno, moşu: „Când o veni ăsta, atuncea să-l prijuniţ cu cartea-sta şi să tăiaţ oili şi să daţ fata dupe el".

Şi el ia cartea, Găsâtu, bagă cartea-n sân. Şi când să duce acolo la muierea la târgoveţ, scrie-n carte că să dea măi tare ca să taie oili şi să ia muzică şi să mărite fata dupe el, după Găsâtu.

Da ăla a scris în carte să-l omoare când ajunge cu oili.

Şi ceteşte muierea, taie oili, face mare nuntă cu muzică, cu bogătaşi, face nuntă mare.

Când dupe o vreme târgoveţu să-ntoarce, când a târgovit, şi când găsăşte pe Găsâtu ginere-n casă, cu fata cu toţ cu aia, s-o omoare pe muiere.

– De ce tu, io ce ţ-am scris, da tu ce-ai făcut?

– Pă, aia e cartea.

Şi când îi dă cartea, acolo scrie aşa cum a făcut ea. Şi ce să-i facă el acum, târgoveţu, să-l omoare pe ginere-su ăla, pe Găsâtu, să-l omoare. El a luat reşenie, a luat reşenie aşa. Ăla, târgoveţu, strigă la fie-sa să iasă dinăuntru, cică:

– Scoate pe ginere-miu să să ducă la fântână să-mi aducă apă să beau, apă să-mi aducă.

Da el, târgoveţu, a angajirit alţi oameni să păzască la fântână, că când s-o duce el cu ulcioru de la fântână să ia apă, să-l împuşte acolo la fântână. Bine, ma, fata nu vrea să-i dea drumu.

El a adăstat ca să vină cu apă ginere-su, a adăstat. El a avut păzaci la fântână ca să-l prindă când o veni el. El a văzut ăl bătrân, târgoveţu ăla, că nu e, că nu vine cu apă şi zâce:

– Ce, mă, cică, ce să zăboveşte?

Da ascultă s-audă vo puşcă pleznind ceva, nu e. Şi zâce: „Atunci să mă duc io să văd ce face la fântână acolo". Să scoală el de aciia, ia cheba-n umere şi să duce la fântână. Şi ăia, păzacii care i-a pus pe Găsâtu să-l omoare acolo, l-a văzut pe ăla că vine cu cheba-n umere şi a gândit că-i ăla Găsâtu, trag şi-l omoară pe târgoveţ la fântână.

Şi ăla Găsâtu, de l-a ursat ursoaica să-i mănânce blaga, a rămâns stăpân, a rămâns târgoveţ, iar bogăţia aia i-a rămâns toată lui acuma.

Znace, din ursoaică, cum te ursază ea, aşa e, tu ce-ai vrea să faci pe pământ, ursoaica ce te-a ursat aia e.

Şi a rămâns om bogat Găsâtu.

(1972 – *Gheorghe Marinov Todorov*, 74 de ani, Caniţ.)

BĂIATUL ORFAN

54

A fost un copil. A murit mumă-sa şi ta-su, a rămâns la devet godini, la nouă ani. Dac-a rămâns la nouă ani sângur, el ce să facă, nu ştie de nimic. A plecat în lume el să să arănească, colo un codru de pâine, dincolo un codru de mămăligă.

Pleacă să să-nsoare când s-a făcut la şaisprece ani, da nu ştie nimica, că nu a avut cine să-l înveţă, să-l deştepte la drum. „Doamne, cică, zâcea el, o să mă gândesc să-l cat pe Dumnezău să-l întreb, da cine m-a ursat pe mine urât, n-am mumă, n-am tată."

Un unchiaş bătrân s-a făcut înaintea lui. Era Dumnezău.

– Ce caţ, mă băiatule?

– Bună zâua, moşule, am plecat să cat pe Dumnezău, să-l întreb cum m-a ursat pe mine, că am rămas fără părinţ.

– Ei, cică, mergi mai înainte colo, că este Dumnezău, sapă la vie.

Da el a fost Dumnezău. Când să duce băiatul acolo:

– Bună zâua, mă moşule.

– Mulţămim, mă băiatule.

– Ce faci aici?

– Păi, cică, sap.

– Ai fo sapă să săp şi eu cu tine?

– Pă, este, iete acolo, cică, la cireş.

A loat el sapa şi să duce acolo la moş. Moşu tace, sapă, dă zor şi tace. Şi el pi lângă moş, dă zor, fârşeşte via. Pleacă sara acasă. Să duce acasă, să duce cu moşu, că n-are un-să să ducă. Moşu pune pe masă mămăligă stricată, fasui stricat şi mănâncă. A mâncat şi el şi s-a culcat.

Piste câtăva vreme, la douăsprece, vine ursătorili: Cioc, cioc, cioc!

– Care e?

– Noi sântem, Doamne. Vrem, cică, să ţi spunem ...

– Ce vreţ să spuneţ?

– Să spunem că s-a născut o sută şi una de fete, o sută şi unu de copii. Cum să-i ursăm?

– Aşa să-i ursaţ, cum am trăit eu astăz. Să sape la vie şi să mănânce făsui stricat şi mămăligă stricată. Aşa, care cănuneşte să ştie c-aşa e, el a făcut.

El atuncea a auzât, băiatu. Ăsta este Dumnezău, cică, de-l întreabă ursătorili. El tace, numa ascultă.

Iete, al doilea zî:

– Ei, moşule, unde mergem?

– La săpat mergem.

Când să duc la altă vie, cu un nuc verde, cu iarbă verde. Sapă ei până la namniaz. Când la namniaz să desface sub nucu ăla o masă-ntinsă, o masă frumoasă. Şi băiatu s-aşează la masă. S-a pus şi Dumnezău şi şede baş înainte acolo, masă întinsă bine pusă. Şi băiatu şede acolo, c-a săpat cu el. Şi ia şi mănâncă. A mâncat, s-a săturat.

Dupe aia, iete, sapă până sara. Sara pleacă iar. Să culcă iar. Când să culcă, iar piste noapte vin ursătorili: Cioc, cioc, cioc!

55 – Ce este?

– Doamne, cică, s-au născut în cutare derjavă o sută şi una de fete, o sută şi unu de copii. Cum să-i ursăm?

– Aşa cum am trăit io astăz, babili să cânte, measă-ntinsă.

Bine, ma, în zăua de trii, el întreabă:

– Ei, Doamne, cică, vreau să te-ntreb şi io, că lucrez cu tine. Eu cum sânt ursat, cică, să mă arănesc? Doar nu-s for-de mumă, for-de tată? Şi am plecat să te cat pe tine, să-mi dai drumu, cică, să mă arănesc şi io, să trăiesc.

– Păi, să mergem la ursători să-ntrebăm, că eu nu ştiu.

Când să duce Dumnezău acolo la ursători, ele să miră cum să-l întâlnească pe Dumnezău, cum să-i pună masa, cu minununi, aur la masă. Da Dumnezău, când pleacă ele să le aducă de mâncare, Dumnezău îi spune:

– Băiatule, ia furculiţăli de aur, ia lingurili de aur şi fugi cu ele.

– Ei, Doamne, cică, tu mă omori.

– Nu, cică, nu te omor, ama să fugi atâta de mult, să nu te ajungă ele.

– Io, cică, nu pot, Doamne, nu pot io să fur şi să fug.

– Să fugi, cum îţ spun eu. Le-ntorc, le las să fugă dupe tine pân-la o cale şi p-ormă le-ntorc îndărăt. Şi tu când oi trecea cutare canalu ...

– Ei, păi cum să trec eu canalu ăla?

– S-apleacă o trestie, pui piciorn pe trestie şi eu o să te arunc dincolo şi ele nu mai poate să facă nimic.

Iete, băiatu face aşa cum zâce Dumnezău. Ia lingurili, ia furculiţăli, ia strănchinili toate de aur şi umple traista şi fuge cu ele.

– Ei, păi, Doamne, cică, ce să fac io cu ele?

– Ei, păi aur când ai, îţ faci toate ielia. Fata la împărat o s-o iei. Numa să faci ce zâc eu.

– Să mă-nveţ, Doamne, că eu nu ştiu, n-am cine să mă-nveaţă.

Şi a fugit, a loat auru şi a fugit.

Când vine ursătoarea mare zâce:

– Doamne, cică, parcă mai avusăş un voinic cu tine.

– Nu e, mă. Vi s-a părut vouă.

– Nu e, Doamne, cică, păi unde sânt lingurili? Unde sânt strănchinili, că noi, cică, adusarăm să-ţ punem legume?

Şi cătră alilalte zâce:

– Ia grăbiţ mai tare de cătaţ cum l-aţ ursat voi pe el?

Când cată în dnevnic, unde s-a ursat el, cică:

– Ei, Doamne, cică, l-am ursat să vină la ursători să să aranească.

Îl ursară să fure tocma di la ursători. S-a luat iele dupe el, da el a zburat. Fuge, fuge, da el apropie canalu. Să uită-ndărăt, da vede trii lebede albe, zboară dupe el. Da el, cică: „Ajunsără să mă mănânce". Şi el atuncea iut apleacă trestia şi să suie pe ea şi Dumnezău hop cu el dincolo.

Da ele ajunge la spinarea lui:

– Stai, câine, ne-nşelaşi.

– Ei, voi m-aţ ursat aşa. Da de ce fugiţ dupe mine? Voi m-aţ ursat.

– Hai, acuma să te duci sănătos, c-ai scăpat de noi. Să te duci, să creşti, să-ţ faci palat şi pingă palat să lumeri pomi; la pomi unii să rodească, alţî să să petreacă, alţî să-mfloară şi să iai fata ţarului.

Şi ele pleacă. Şi băiatu pleacă, da el nu ştie unde, că n-are casă. Când s-a dus la o margine acolo, el, Dumnezău îi spusasă acuş: „Să dai cu sacu de pământ şi tot ţî să rânduie". Şi a dat cu sacu de pământ, ăla ce a furat aur, a dat el şi s-a pomenit în casă, palat. Şi palatu ăla a fost sticlă, marmure, jos oglindă, sus oglindă, tot rânduit. Measăli sângure să pune, sângură să rânduie gătiala, mâncarea, mături. tot. „Iete, zâce el, Dumnezău ce poate".

Şi a rânduit el toati ielia şi pleacă să să-nsoare, că sângur nu poate să şeadă. Să duce el, gândeşte: „Cum, cică, să mă duc la ţaru, am eu mutră de ţar?". Ama el a fost atâta de mândru, frumos. Şi să duce la fata ţarului. Ea ce oameni a venit n-a primit pe nima. A făcut patruzeci

de pari, a zăgrădit numa cu capete de oameni. Care n-ar spune ce i-a spus ţaru, la loc capu i s-a pus în par.

Şi să duce şi băiatu ăsta, ama a mai văzut un par şi zâce:

– Ei, Doamne, cică, io cui să mă rog acuma să iau fata ţarului?

– Cui să te rogi? Vin io la tine, io sânt pingă tine. Să te duci, să te uiţ sus, că te vede, cică, şi atât de obiceşte, că nu poate să fie altu măi frumos decât tine.

Şi când să uită fata de sus, îi făcu sămn cu marama. Şi cheamă ea şi zâce:

– Spune-i lu tata, cică, să să ducă la băiatu ăla la portar.

Şi să duce împăratu:

– Ce ceri, mă băiatule?

– Pă, cică, cer fata ta, voiesc de ea.

– Bine, cică, dac-o ceri, ama să ispălneşti ce o să zâc, că dacă nu, mai este un par. Şi paru ăla, ţâne minte, o să-ţ ia capu şi o să-l înfig în par.

– Păi, cum să-l înfigi în par? Ei, Doamne, cică, da dacă nu poţ să ispălneşti ce o să zâc io, cică, cum să făcem? Ori pe mine, ori pe tine?

– Să vedem.

– Ei, păi cum ceri tu?

– Păi, cer aşa că dacă poţ să faci di la mine pân-la voi şuşaua cu asfalt, şuşaua, iar la asfalt să pui tot pomi, unii să-mfloară, unii să lege, unii să să pitreacă, unii să să scuture. Şi dacă poţi să faci pe asta, di la mine pân-la voi, cică, eu îţ dau fata.

– Păi, stai să ne-nţălegem, cică, da tu o să poţ ce zâc eu?

– Ei, cică, da ce-oi zâce tu?

– Ei, cică, să vedem. Tu poţ, cică, să mergi nici călare, nici pe picioare, nici îmbrăcat, nici dezbrăcat? Spune-mi tu mie, ştii? Dacă nu ştii să-mi spui, îţ iau capu şi o să-l pun în paru ăla.

Împăratu s-a speriat.

– Numa asta n-am trecut eu, cică.

– Spune-o!

– Ei, nu, cică, spune-o tu. Că o să-ţ dau fata.

– Nu, cică, fata tu ş-aşa mi-o dai, ama o să-mi dai şi capu.

Da împăratu zâce:

– Să-ţ fie împărăţâia, numai să nu mă omori. Eu sânt argat şi tu o să fii stăpân. Tu eşti, ama să-mi obesneşti ce-i asta: „nici îmbrăcat, nici dezbrăcat".

– Te laşi în chelea goală şi iei jigardia pe tine. Îmbrăcat ori gol eşti? Nu poate să te cunoască lumea.

– Da, cică, „nici călare, nici pe picioare"?

– Păi, da, porânghelu când merge ai văzut? Te-ncaleci pe el, da să zboare cu tine nu poate, călare nu e, nici pe picioare nu e. Asta este.

– Ei, păi, ce a fost drebna rabota n-am putut să ştiu – împăratu îi spusă. Să-ţ fie dăruit ce am vorbit!

Şi a rămâns băiatu împărat şi o fi şi astăz.

(1993 – *Ianca Ionceva Marinova*, 72 de ani, Pocraina.)

VULPEA VICLEANĂ

A plecat odată un moş să prindă peşte. Şi atâta peşte a prins, că l-a pus în săpete-n căruţă. Şi când să-ntoarce acasă, vede-n mijloc de drum o vulpiie moartă şi moşu o ia şi o aruncă piste săpetiu al de peşte.

Bine mă, vulpiia n-a fost moartă, da s-a prefăcut. A aruncat peşte de peşte şi a dobărât peştele tot din săpete şi la urmă a sărit din căruţă. Moşu de dragu la peşte şi la vulpiie mână calu şi-ndărăt nu să uită.

57 Când ajunge acasă la poartă, zbiară la babă:

– Ieşi, babo, şi deşchide vraniţa, că-ţ aduc el peşte, el cojoc.

Şi baba deşchide vraniţa şi când să uită-n căruţă avea ce vedea. Nu e nici peşte, nici cojoc. Să ceartă cu moşu:

– De ce, moşule, mă minţ că-mi aduci şi peşte şi cojoc şi nu-mi aduci nimic?

Şi el atuncea spune:

– De ce? Io am loat vulpiia din drum, ama vulpiia n-a fost moartă. De un-să ştiu io că n-a fost moartă?

*
* *

Dupe aia, la vulpiie s-a dus ursu la goste. Bine mă, vulpiia îi spune:

– N-ai să te uiţ în sus, că-ţ dă gunoaie-n oichi. Şi ursu să uită pintr-un colţ şi vede şi zâce:

– De ce mă minţ vulpiie că să nu mă uit în sus, că ce peşte ai? De unde găsâşi atâta peşte de mult?

– Ei, ursule, m-am dus la baltă ş-am băgat coada-n apă şi am loat peşte mult.

Să scoală ursu:

– Să mă duci şi pe mine.

Să duce ei acolo şi leagă săpetiu de coada ursului. Şi când să umple cu apă, să-nghiaţă apa, că era frig, el trage şi-şi rupe coada.

Şi aşa a rămas ursu fără coadă.

(1969 – *Silvia Petrova Niţova*, 39 de ani, Gămzovo.)

*

* *

58 A fost un unchiaş şi o babă. Şi-ntr-o zî baba-i spune la unchiaş:

– Unchiaş, înjugă măgariu la căruţă şi du-te la Dunăre să prinz peşte.

– Bine, babo, o să mă duc. Da tu, babo, să toci ceapă, să pui apă şi să pui în tingire să fie gata. Şi când aş venea cu peştele napravo să-l gătim.

A-njugat unchiaşu măgariu la căruţă să să ducă la Dunăre la peşte şi baba a pus tingirea la foc cu ceapă şi cu apă să schiarbă. S-a dus unchiaşu la Dunăre, a prins peşte, a prins, a umplut căruţa cu peşte până sus. Şi zâce el: „E, cum o să-i fie de drag la baba când m-o vede cu căruţa plină cu peşte".

A plecat el pe drum şi merge unchiaşu cu căruţa plină cu peşte, merge, merge şi op în drum găseşte o vulpiie moartă. Ce să facă el acuşa? Ia vulpiia şi o aruncă-n căruţă, că când s-o duce acasă să duce la babă şi cu peşte şi cu cojoc de vulpiie. Şi merge el înainte şi mână măgariu. Da vulpiia-ndărăt mănâncă peşte, mănâncă peşte şi ce nu mănâncă îl lapădă pe drum, îl lapădă pe drum. A luat vulpiia peştele tot din căruţă.

Vulpiia n-a fost moartă, s-a făcut dinadins că e moartă, ea s-a făcut moartă. A mâncat peştele la unchiaş şi a sărit din căruţă şi unchiaşu nu vede.

Când ajunge unchiaşu acasă, strigă di la drum:

– Babo, babo, ieşi, babo, afară. Vin şi cu peşte şi cu cojoc.

Când iasă baba, fânţâindu-să de drag c-o să aibă şi cojoc şi o să aibă şi peşte, şi să uită baba-n căruţă, nu e vulpiie, nu e peşte.

– Ai, mă unchiaş, unde ţ-ă, mă, cojocu, că nu e nici cojocu, nu e nici peştili.

Când să uită şi unchiaşu-ndărăt, nu e vulpiie, nu e peşte.

– A, babo, vulpiia a fost vie, n-a fost moartă. Ea pe mine m-a minţât. Pe altă dată eu o să ştiu ce-o să fac, ama acuma m-a înşelat.

(1993 – *Maria Todorova Florova,* 55 de ani, Coşava.)

ŢIGANUL ŞI ROMÂNUL

S-a găsât ţâganu cu rumânu şi a loat ei reşenie să să ducă la lucru. S-a dus, a lucrat ş-a făcut o ţâră bani. Şi dupe ce a făcut bani s-a gândit ii să cumpere ceva-ntr-o sară să mănânce bine şi să bea. S-a gândit ii să cumpere un purcel, două pâni de alea albe şi cinci chile de vin. A luat ei, a fript purcelu bine, a cumpărat pânili şi vinu şi s-a adunat sara să-l mănânce. Ma a privit ii amândoi la purcel şi ţâganu-i spune la rumân:

– Bre, rumâne, noi amândoi dacă mâncăm purcelu ăsta nici tu nu te saturi, nici io nu mă satur. Da ar fi măi bun, cică, să-l mănânce unu din noi.

– Ei, pă care să-l mănânce?

– Să ne culcăm, cică, la noapte şi care din noi visază vis măi frumos, ăla să mănânce purcelu dimineaţa.

59

– Bine.

S-a culcat ei piste noapte şi visază. Dimineaţa să scoală şi ţâganu dă zor atuncea şi-i spune la rumân:

– Rumâne, cică, io am visat vis frumos.

– Păcat. Şi ce vis ai visat tu?

– Visai io, cică, o scară de argint, cică, până-n ceri. Pornii io să mă sui pe scara aia. Mersăi io, mersăi, mersăi, ajunsăi cu mâna de ceri, didei io cu mâna aşa, să deşchisă o uşe. Mă suii în ceri şi ce să vez tu, cică, acolo. Aşa frumuşaţă, cică, nici unde nu poate să fie pe pământ. Pomi îmfluriţ, cică, da mesă-ntinsă, da pe mesăli alia mâncări cele mai dulci pe faţa pământului şi vin tot de-al bun. Mersăi io aşa, da lume multă.

În capu mesî, cică, a şezut Dumnezău cu Sfântu Pătru. Stau ei, bea şi mănâncă. Mă duc aproape de ii, mă văzu pe mine Dumnezău şi luă şi mă pusă la el pe genunche şi pornii şi io să mănânc cu el. Cică, poate să fie vis măi frumos decât asta ce-am visat io?

Şi rumânu-i spune, cică:

– Nu poate să fie vis măi frumos.

– Da tu, cică, ce-ai visat?

– Eu, ţâgane, cică, am visat o scară de aur, naltă scara aia, cică, până-n ceri. Pornii io să mă sui pe scara aia, mersăi, mersăi, mersăi, ajunsăi până-n ceri. Didii cu mâna de ceri, să deşchisă o uşe mare. Mă suii în ceri, ce să vez tu, cică, frumuşaţă ca acolo nici unde nu poate să fie pe faţa pământului. Mersăi io, mersăi şi când ajunsăi în capu mesî îl văd pe Dumnezău cu Sfântu Pătru stau la masă şi mănâncă. Da tu, cică, te-a pus la el pe genunche şi mănânci şi tu cu ei la masă. Şi io când văzui că tu mănânci cu Dumnezău la masă, iut mă dedei pe scară jos şi mâncai purcelu şi pânili alea amândouă, fincă tu mâncai cu ii la masă.

(1955 – *Velizar Petcov Barcev*, 29 de ani, Bregovo.)

POVESTEA CELOR DOI FRAŢI HOŢOMANI

Au fost odată ca niciodată doi fraţ. Al mare – căsătorit, al mic – dănac. Fratele al mare a spus că trebuie să fie căsătorit şi al mic, cu vro fată din tamazlâc ca al lor, furâcios şi oţoman.

Au plecat fraţî aimândoi din sat în sat s-o caută. A ajuns într-un sat aşa mai departe şi a văzut la fântână o fămeie bătâmă.

60

– Bună zâua, mătuşe!

– Bine m-aţ găsât, băieţ. Ce este cu voi pe aici?

– Aveţ fete mari, mătuşe?

– Avem, avem, copii. Fete multe şi tot bune.

– Dar noi vrem vro fată din tamazlâc furâcios şi oţoman.

– Duceţî-vă, băieţ, la cutare şi cutare casă, acolo o să găsâţ.

S-a dus fraţî şi a găsât stăpânu.

– Bună zâua!

– Bună zâua! Bine aţ venit!

– Bine v-am găsât!

– Ce căutaţ, copii, ce-i cu voi?

Fratele al mare a răspuns:

– Am venit să logodim fata voastră după fratele meu al mic.

– N-avem fată de dat. Noi căutăm băiat din tamazlâc furâcios şi oţoman.

– Noi sântem din acelaş tamazlâc.

– Ei, atunci intraţ, intraţ – a zâs stăpânu.

A tăiat oaia, jumătate a gătit-o, jumătatea ce-a rămas a atârnat-o la cârlig afară. Au mâncat, au beut. Au logodit pe ai tineri. Duminica ce o să vină o să facă nunta.

Noaptea târzâu stăpânii a petrecut fraţî.

Al mic a văzut oaia atârnată la casa din afară şi a zâs:

– Nană, cârlig!

– Şi mai lung, a răspuns fratele-al mare.

Piste noapte stăpânii aud că afară să face ceva.

– Durmiţ, a zâs tata al feti. Mâţâli dau ocol la carne.

Fratele miresăi n-a putut să doarmă.

– Tată, ginerli zâsă aşa şi aşa când plecară.

Când a ieşit stăpânii afară, ce să vadă? Nu e oaia!

– Fraţî a furat-o! Măi tare pe urma lor!

În vremea-sta fraţî cu oaia pe spinare a mers iut cătră casa lor. Al mic s-a abătut în porumb cu o treabă ce nu e de spus. Ducând sângur oaia, al mare a obosât. Auzând iar urme aproape, a dat cuiva oaia, prin negureaţă n-a văzut care e, a gândit că e fratele lui.

Fratele său l-a ajuns şi a cerut oaia să o mai ducă şi el.

– Dimi ţ-o dedei!

– Nu.

– Cum aşa? Ai măi tare înapoi, că ne-nşelară oţomanii, ai miresî tată şi frate.

Mergând pe drum înapoi, ce să vadă. Un foc mare, carnea să frige. Şi doi oamini ţopăie goi pi lângă foc.

– Ce este asta, nană?

– Dracu, naică! Ai să fugim măi tare acasă!

(*Boreana Liubomirova*, 12 ani, Gămzovo, povestire reprodusă din *Timpul*, nr. 8, 1993, p. 7.)

RĂZBUNAREA NEVESTEI*

Acuşa, znace, o fămie întodeauna a bătut-o bărbatu, întodeauna a bătut-o bărbatu ei. Şi i-a spus:

---

* Subiectul acestei povestiri este cunoscut din *Sindipa*, roman de inspiraţie orientală cu mare circulaţie în Balcani în Evul Mediu; cf. Ion Chiţimia şi Dan Simonescu, *Povestea despre Sindipa filosoful şi discipolul său*, II, Bucureşti, 1963, p. 81-83.

– Mă bărbate, nu mă bate c-o să-ţ leg capu.

Bine, ma, el nu s-a potolit. Apoi ea a gândit ceva ş-a spus la niscai pescari:

– Mă pescarilor, zâce, dacă puteţ să căutaţ să-mi prindeţ câţiva juveţ de peşte, fo şapte-opt juveţ de peşte, ama să puteţ să mi-i aduceţ vii.

Ăia i-a adus, i-a pus într-o tingire aşa şi i-a adus vii. Da omu-su s-a dus la cosât. Ia ea de mâncare şi ia şi peştii ăia vii şi să duce d-icea încolo aşa, aşa înaintea lui, dupe el acolo. El cum vine aşa cosând de colo, cum vine cosând aicea, a aruncat un peşte viu colea, un peşte pin fân înaintea lui, cum vine el cosând încoace.

– Bună dimineaţa, bărbate.

– Mulţămim, nevastă – zâce.

– Haide să mănânci, haide.

– Haide c-o să scot otcoşu şi vin acolo să mâncăm. Bine, mă cosând el aşa, vede colea un peşte, colo un peşte, pe ăsta-l ia, îl pune colea, pe alant îl pune colo, pe alant, adună el juveţî ăia de peşte. Ducându-să el acolo la nevasta lui, cum i-a pus masa, zâce:

– Mă nevastă, da să vez că prinsăi, cică, o ţâră peşti pin livadă.

– Mă, cică, cum prinsăşi? Da viu e? – cică.

– Viu. Desară să-mi faci o ţâră zamă.

A cosât el până sara. Şi când vine el, nu i-a gătit peştili ăla, da i-a gătit alte legumuri. El spune:

– Ce, mă, nu gătişi peştili?

– Ce, mă, ce peşte? – zâce.

– Pă, peştili de ţî-l dedei az dimineaţă.

– Pă, ce, mă, tu nărod eşti? – zâce. Ce peşte mi-ai dat? Nu mi-ai dat nici un peşte.

– Ce, mă, nu-ţ dădui io peşte? Pe mine nărod mă faci?

Ia el s-o baţă atuncea, znace. Şi lumea de pin mala aleargă.

– Ce, mă, ce, mă?

– Întrebaţî-l de ce mă bate.

– Iete, az dimineaţă, zâce, io i-am dat, zâce, peşte, am prins pin livadă.

– Ei, da-ntrebaţî-l, viu a fost?

– Da, viu, io l-am prins, i-am dat peştili viu.

Şi acuşa el că s-o omoare aşa. Da lumea dac-a văzut aşa, zâce: „Mă, nu-i altceva de scăpare decât să-l legăm, când spune el c-a prins peşte viu pin livadă, da viu pe uscat".

– Auz, viu? – iar îl întreabă. Viu, mă?

– Viu, mă – zâce.

la ei şi-l leagă acolo şi lumea zâce: „Nu măi avem ce să-i făcem decât s-aducem pe popa să-i cetească". L-a adus pe popa şi ceteşte popa, i-a pus patrahiru şi el cu capu-aşa-ndărăt încoa şi-i ceteşte popa. Da ea pi-ndărăt a luat un juvete de peşte şi-i arată, cică:

– Iete peşte, ma nu vreau să-ţ gătesc – zâce încet aşa.

Da popa ceteşte. El cică:

– Uite, văzuşi, pope, iete peştili.

Da popa, cică: „Ptiu, ptiu, ptiu, baş acuşa îi veniră, baş acuşa îi veniră".

(1955 – *Floro Ricov Bondocov,* 61 de ani, Bregovo.)

NEVASTA ISTEAŢĂ

Un om, znace, a fost mulţ ani cliseri la biserică, da a fost sărac, sărac. Ama a fost mult timp şi a aflat tot ce ceteşte popa-n biserică. Tot a ştiut el. Şi fomeia lui pe la o vreme a spus, zâce:

– Mă omule, io o să te fac pe tine popă.

– Cum să mă faci popă?

– Da, să te fac popă.

62 Şi i-a luat şi i-a cumpărat odăjdiile alia şi l-a-mbrăcat popă. Da popă în biserică la ei a fost de altu sat, a venit în noria lor. Şi să duce el într-o duminică dimineaţa şi s-aşază-n altari acolo şi ceteşte. Când vine ăla, popa ăla, şi intră acolo, zâce:

– Ce, mă, zâce, care te-a făcut pe tine popă?

– Ce, io te-am întrebat pe tine care te-a făcut pe tine popă?

Ăla n-a mai avut ce să facă şi a luat drumu-ndărăt. S-a dus la vlădica şi a spus, zâce:

– Dedo vlădico, să ştii că-n satu meu, în noria mea, s-a făcut unu popă, cică, cliseri.

– Cum aşa?

– Uite aşa.

Vlădica atunci scrie carte şi trimite la primari şi primariu-l cheamă pe ăla, zâce:

– Te cheamă vlădica.

El să duce acasă şi spune:

– Muiere, acuş ce făcem, că mă cheamă vlădica?

– Hai, că merg io cu tine acolo, cică.

Ducându-să acolo, zâce, ea rămâne acolo în ăla, rămâne-n călidor, aşa-i spunem noi. Da el intră la vlădica. El nu mai face cum intră popii aşa să meargă-n genunchi, zâce numa „Dobăr den" şi-i pupă mâna lu vlădica.

– Tu eşti popă-n cutare sat?

– Da, eu.

– Păi, care te-a făcut?

– Muierea mea.

– Să vină pân-la mine.

– Păi, uite-i aicea-n călidor, zâce, putem s-o chemăm acuş.

Intră ea, zâce vlădica:

– Voi l-aţ făcut pe bărbat-tu popă?

– Da, eu l-am făcut, da pot să-l fac şi vlădică.

Da vlădica a gândit că cine ştie pe care are om mare acolo şi zâce:

– Lasă, lasă pe el numa popă, să nu fie şi vlădică.

(Acelaşi.)

*

* *

63

Un comşiu, znace, s-a dus la comşiu alant să ceară căldarea mare. S-a dus, zâce:

– Dă-mi, mă, căldarea ta mare, că-mi trebe să fac săpun.

Ăla i-a dat căldarea, znace. Pe câteva zâle, ăla cere căldarea.

– Mă, zâce, da să vez, zâce, căldarea ta a fătat o căldare mai mică – ăluia.

– Mă, zâce, de când o ţân io şi la mine n-a fătat.

– Ei, cică, la mine a fătat.

Bine, mă, trece câteva zâle şi el să duce să ceară căldarea mare. Când cere căldarea mare, zâce ăla:

– Mă, să vez că căldarea ta a mare a murit.

– Ce, mă, cum aşa, cică, căldare să moară, unde-ai văzut tu?

– Ei, da căldare să fete unde ai văzut tu? Care fată, zâce, moare, zâce. Uite aia, zâce.

Şi pentru o căldare mare i-a dat una mică.

(Acelaşi.)

*

* *

Am avut un cal mare şi una că era şi frumos, da alta era că fugea mult. Am avut cal care l-am ţânut douăzeci de ani de zâle şi încă nu să găsâse cal care să-l întreacă, să fugă măi tare decât el, Iupiter. Iupiter ăsta, că aşa l-am lumit, era şi cal cu minte. Pe mine m-a trântit

odată, când eram tinăr şi eram pe câmp. Boii să dusasă la crâstaţă, era pe mirişti, păşteam boii şi vacili, să dusasă la crâstaţă. Şi io atunci am încălecat pe cal să dau fuga ca să zgonesc boii şi vacili di la crâstăţ, di la znopi, şi trec piste o mejdină. Şi când să trec mejdina aia, mărăcini mari, şi io ardic picioarili, în loc să le dau îndărăt, dau picoarili înainte şi el când sare peste mejdină, io cad jos. Şi când cad jos, el pusă picioru pe şele la mine şi în genunche, că dacă să lăsa pă mine vasăzâcă trebuia să mă omoare. Da n-a fost aşa.

64

Şi cu asta vreau să spun că calu era cu minte şi io gândesc că toţ caii sânt cu minte, când să ţâne stăpânu bine cu ei. Şi de atuncea io am iubit calu ăsta şi, cum să zâc, mi-era drag de el măi mult decât mi-era drag de mine. Şi l-am ţânut până l-am făcut de douăzeci de ani de zâle şi, când vece nu măi putea el, atuncea l-am vândut.

(1969 – *Petrov Ţenov,* 65 de ani, Capitanovţi.)

*

* *

65

Când a venit Vinerea Mare, un sărac a şezut lângă un gard şi a dat drumu la curăluţă şi a spus:

„Fă-te burtă foale,
Că vine Vinerea Mare"!

Şi a trecut pingă el şi unu, şi doi, şi trii, da nima nu l-a chemat şi pe el săracu la mâncare. Şi atuncea el şi-a loat curăluşa şi a zâs:

„La loc, zâmboc,
Că n-ai avut năroc!"

(1993 – *Eufrosina Todorova Ţacova,* 60 de ani, Vrăv.)

*

* *

66

S-a adunat o ştiucă, un rac şi un arete şi a plecat pe un drum şi a găsât o căruţă. S-a înjugat la căruţă toţ trii ca s-o ia, da nici în zâua de astăz n-a plecat de acolo. Şi să spune: de ce?

Ştiuca trage-nainte, racu merge de-a-ndărătulea, aretele zboară-n sus. Şi de-aia a rămâns căruţa acolo.

(1994 – *Lluben Borislav Borisov,* 47 de ani, Gămzovo.)

DESPRE RĂZBOIUL DIN 1877

În Vidin a fost turchimea în vremea aia atuncea, şaptizeci şi cinci de ani măi bine, atunci când a venit rumânii de ne-a osvobodit pe noi. Că io când am fost în Romania mi-a povestit mie iar moş bătrân, unu moş Nicolae, mi-a povestit şi m-a-ntrebat de Vidin.

Când m-a-ntrebat el pe mine de unde ştiu rumâneşte, zâc:

67 – Pă ştiu că ie tatăl meu rumân şi moşu lu tata al meu el a trecut din Calafat încoace în vremurili când cu turcu. De ce-o fi trecut, nu ştie nima. Şi de aia ştim rumâneşte – zâc.

– Ei, da de unde eşti? – îmi zâce el mie.

– Sânt de la judeţu Vidin – zâc.

– Ei, pă dacă eşti de acolo, zâce, din ocolia Vidinului, da ştii Ruptu? Un sat acolo este Ruptu, unde s-a bătut ei.

– Pă, zâc, acolo ni-e drumu, trece.

– Ei, da trănşăili şed acolo de la deal de Rupţ, nişte trănşăie de tunuri unde a fost?

– Pă, io-l întreb, da tu de unde ştii treaba asta?

– Io am fost tunari, zâce, şi de acolo am bătut la Arceari pe turc, când îl scoserăm din Vidin din trănşeaili alea, zâce.

Şi el a fost, cică, tunari, când i-a loat pe ei regele românesc, ţaru de, ei zâcea rege ca cum zâcem noi ţari, ţaru lor i-a loat şi i-a loat dobrovolţi. Le-a spus aşa că care merge la Bulgăria „să zgomim păgânii de acolo, să scotem fraţî noştri, că ăia sânt fraţî noştri, zâce, crucea noastră, tot biserică au, şi – zâce – po jelanie care merge o să le dăm câte cinsprăce decăre de pământ".

„Şi aşa ne-am sculat", zâce. „Io, zâce, sânt de la Moldova, io sânt moldovean" – moşu Nicolae ăsta care povestea. „Şi ne sculărăm, zâce, flăcăi care eram atuncea şi ne dusărăm po jelanie. Şi când am trecut piste Dunăre-ncoace în Bulgăria a fost şi Măriţa. O fămie, ea a fost călare pe cal cu regili înainte şi le-a spus:

– Înainte! Să nu vă fie frică de turc, că noi ne ducem şi este şi sârbu, este şi rusu să scotem pe fraţî noştri – zâce – de la păcate, că sânt la năcăzanie".

Şi când a trecut ei piste Dunăre-ncoace de a trecut, atuncea ea a fost călare pe cal. Şi mă-ntreabă moşu Nicolae ăsta:

– Da, zâce, Măriţa noastră şade pametnicu nostru la Smârdan?

– Şade, zâc, şi iaste o fămie năznăcită acolo.

Atuncea a năznăcit o fămie, o babă bătrână şi să ducea la fiştecare praznic cu candilă, cu tămâie şi să duce, o tămâie acolo şi o jeleşte acolo, o plânge că aia a fost fată mare şi a avut jelanie să vină în Bulgăria să-şi dea sufletu aicea, să piară aicea pentru de ţara noastră, ca să ne scoată pe noi de la turc.

Şi-mi eria când l-auzam aşa, când povestea, îmi eria aşa ştii parcă-mi părea aşa vorbili lui, mi-era dulce aşa, dimi vorba lu ăla, e crucea noastră şi limba bună. Nu puteam baş să ne-nţălegem cu vorbili aşa, ama iar pricepeam, iar ne-nţălegeam.

(1969 – *Florea Todorov Tomov,* 76 de ani, Drujba.)

BĂTĂLIA DE LA SMÂRDAN

Bătălia de la Smârdan ce a fost ne bucurăm că s-a bătut acolo fratele român, s-a bătut acolo şi bulgarii noştri care s-a născut în România, adică bulgarii care a plecat de păgâni, de turc, care i-a tăiat şi i-a omărât şi şi-a râs de ei, de fetili şi de copiii şi de nepoţî lor. Şi a fugit din Bulgăria şi s-a dus în România. Aia băieţ a venit cu rumânii de-a-mpreună să să bată şi să fim şi noi liberi de acuş.

68

În bătălia la Smârdan să vorbeşte de la moşii noştri aşa o istorie care poate că n-aş spunea baş cum trebuie să fie, ama aşa am auzât-o.

Cică a fost trii fete care a adus apă la soldaţ, care s-a bătut şi mai spune că le-a legat bubili unde a fost loviţ de glioanţă. I-a scos pe alţî care a căzut şi rău că să moară, ama ele i-a scos de sub glioanţă ca să-i înviază. Da una din ele s-a zâs Măriţa, care a făcut ceva mai mult şi de ea s-a făcut pametnic. Aşa că pametnicu ăsta este făcut în pământu la Smârdan.

A venit o vreme care la cineva nu i-a plăcut şi acuma nu mai e pametnicu acolo. Acuma noi care credem că oaminii ăia care a murit de libertatea noastră am cerea să ne aducem aminte de ei şi să punem iar pametnicu ăla unde a fost el. Şi să-l făcem din nou dupe alte fotografii care le avem noi, ca cum a fost, aşa cerem să-l făcem.

Măriţa a fost de pin satili ăştia, da nu pot să spun care era.

(1994 – *Victor Ionov,* 60 de ani, Tlanovţi.)

GHICITORI, PROVERBE, ZICĂTORI

Am selecţionat din materialul avut la dispoziţie ceea ce ni s-a părut că este reprezentativ pentru ilustrarea acestor forme de manifestare a geniului popular. Aşa cum este firesc în cazul unei populaţii bilingve, proverbele şi expresiile frazeologice îmbracă adesea altă haină lingvistică decât cea cu care sunt cunoscute pe teritoriul dacoromân.

De aceea, mai ales în cazul proverbelor, vom da între paranteze explicaţiile necesare privind semnificaţia lor sau vom face trimitere la corespondentele dacoromâneşti, atunci când se deosebesc structural. În câteva cazuri avem probabil de-a face cu o „traducere" a modelului bulgăresc, deşi în genere este greu de precizat acest lucru, dacă ţinem seama de faptul că una din trăsăturile de bază ale „uniunii lingvistice balcanice" este şi similitudinea structurală a proverbelor, zicătorilor şi a numeroase expresii frazeologice.

GHICITORI

Ce creşte măi tare?

(*Ciuperca*)

69

O ciutură adâncă,
Cu apa roşie,
Cu chiile verz.

(*Pepenele verde*)

Într-o oală adâncă
Stau ciorile brâncă.

(*Lingurarul cu lingurile adunate la un loc*)

O bagi moale
Şi o scoţ tare.

(*Pâinea în cuptor*)

O bagi tare şi o scoţ moale
Şi-i cură apa-n vârf la vale.

(*Cânepa la muiat*)

Patru fraţ merg pe drum şi nu s-ajung.

(*Roţile carului*)

De ce pâinea arde-n furnă?
De ce omu să îneacă?
De ce muierea pleacă grea?

(*Răspuns: Nu se scoate la vreme*)

PROVERBE ŞI ZICĂTORI

Aşchia nu sare departe de gros.
Bate piatra în căpistere (*Despre cineva care face risipă de timp*; cf. *Bate apa în piuă*).
Broasca nu cântă pe uscat (cf. bg. *На сухо жаба не кряка*).
70
Care goneşte doi iepuri nu prinde nici unu.
Care are minte are şi vorbă.
Care sare multe garduri tot îşi rupe aina.
Ce-i pe el e şi pe culme (cf. *Ce-i pe el e şi în dulap*).
Câinii ai râioşi piste nouă sate să cunosc.
Câte gâte, atâtea spânzurători.
Câte opinci a rupt dracu până i-a împreunat (cf. *A tunat şi i-a adunat*).

Din toată salca fluier nu iasă (cf. *Din coadă de câine nu faci sită de mătase; Nici din salcă cerc de bute, nici din tine om de frunte*).
E cernut pin multe site meştereşti (cf. *E trecut prin ciur şi dârmon*).
E gol pistol (cf. *E gol puşcă;* cf. bg. *гол като пистол*).
Frica păzăşte câmpu (cf. *Frica păzeşte pepenii*).
Iarba a bună e în mărăcini.
Îşi face coada colac (*Despre cel care fuge de muncă*).
Lenea e muma la toate răutăţâle.
Mârtan în plug şi popă în jug.
Nu e casă fără mărăcine (cf. *Nu e pădure fără uscături*).
Nu face toată musca mnere.
Nu te amesteaca ca mărariu în toată oala (cf. *Nu te băga ca mărarul în ciorbă*).
Nu mi-e foc de ce mi-e năcaz, da mi-e năcaz de ce mi-e foc.
Nu pune mălaiu tău în traista altuia, că când ţ-ă foame rămâi nemâncat.
Omu să-ntâlneşte dupe ţoale şi să petrece dupe minte* (cf. *Veşmântul nu face pe om*).
Porcu ăl râpos mănâncă para bună (cf. *Obraznicul mănâncă praznicul*).
Sângilu apă nu să face**.
Stână de oi fără mârşă nu este (cf. bg. *Няма стадо без мърша*).
Şi-a luat acăl (*S-a învăţat minte*).
Tot satu cu zănăiatu (cf. *Câte bordeie, atâtea obiceie*).
Troaca nu merge de multe ori la apă.

---

* În satul Coşava am înregistrat varianta *Când vine omu-n casă, pe ţoale-l întâlneşti şi pe minte îl petreci,* având următoarea explicaţie dată de informatoarea Maria Todorova Florova: „Asta este poslovіţă din vreme şi este aşa că când îl vez pe om premenit, făcut, zâci că cine ştie ce prestăveşte; obace, când stai cu el la masă şi la taină, îl vez ce minte are şi pe urmă poţ să preţăneşti ce este şi cum este treaba".

**Forma *sângilu* marchează o particularitate morfologică interesantă a graiului din Deleina, de unde am cules acest proverb, anume articularea cu *-lu* a substantivelor masculine care în alte graiuri se articulează cu *-le,* la fel ca în limba română standard. Fenomenul apare şi în alte cazuri (de ex. *iepurlu, păretilu*), amintind morfologia dialectului aromân. Curios este faptul că vorbitorii acestui grai nu au ascendenţă aromânească. O formă identică (*părintelu* pentru *părintele*) am auzit întâmplător în vorbirea unui român timocean din Serbia, ceea ce pare să indice o răspândire mai largă a fenomenului.

OBICEIURI
LEGATE DE NAŞTERE, BOTEZ, NUNTĂ ŞI ÎNMORMÂNTARE

NAŞTEREA

71

Înainte vreme era aşa. Când năştea o fomie copil, năştea şi chema fo babă bătâmă dimi să-i ajute că nu putea să naşte, nu era doctor ca acuşica şi rodilen dom să să ducă fomiili ali tinere. A chemat fo babă bătâmă care a păţât, să-i ajute şi ei ceva. Năştea fomia copilu şi noi n-o puneam în pat, da aşterneam dupe uşe o ţâră fân, că fânu este cu toate ierburili în el şi ierburili alia sânt toate cu leac. Şi puneam un petec de rogojină şi puneam fomiia cu copilaşu lângă ea şi-i dam cleştili lângă ea, că dacă să scoală ea de ceva că are nujdă şi nu e nima pin casă s-o uzlujască şi pe ea, să puie cleştili lângă copil, să nu rămâie copilu sângur.

Şi la trii zâle chemam pe moşica şi o scălda ea şi ardeam fânu ăla şi-i aşterneam numa rogojină şi cu pătură. Şi şedea până la săptămână acolo. Venea moşica şi sara şi dimineaţa şi scălda copilu şi-l înfăşiia. Cu ce-l înfăşiia? Cu faşe de cânepă-mpletită-n trii, scutece să aducea atuncea de cânepă, de fo cămaşe ruptă, de fun şorţ rupt, învăluia copilaşu. Şi creştea.

(1972 – *Crăciuna Eftimova Ionova, 33 de ani, Iasen.)*

BOTEZUL

Când făcea botez, oaminii să ducea la Dii, târguia la naşe, la moaşe, la băbuţa la care i-a ajutat când năştea copilu şi ei ceva. Şi făcea botez. Să ducea naşu şi moaşa cu copilu la biserică şi-l boteza popa. La biserică când să ducea copilu să ducea naşa şi moaşa, târguia moaşa la copil, dacă era copil custumaş, dacă era fată rochiţă,

72 papucei, pânză, chitiuţă, cheptăraşe, care ce avea putere, odelaş, toati ilia, care îi era puterea.

Când să ducea la biserică, îl ducea naşa-n braţă şi naşa-l punea pe masă înaintea lu popa. Popa cu căzanu cu apă, cu lumina aprinsă la căzan, lumina o plătea naşa şi cu moaşa. Şi-l ţânea moaşa-n braţă şi să-ntorcea cu faţa la deal, cu dosu spre popa, şi popa îi lumea şi naşa-i adevăra: „Lapez finu de satan?" Şi naşa zâcea că-l lapădă. De trii ori întreba aşa: „Lapez finu de satan?" „Îl lapăd". Da pe-ormă: „Te-mpreuni cu Domnu Hristos?" „Mă-mpreun". De trii ori întreba.

Şi după ce să cetea aşa că „Lapez finu de satan?" să furşea şi te-ntorceai spre popa şi puneai copilu pe astal şi popa desfăcea cutia şi-l miruia cu mir la supţâori, la-nchieturi, la frunte, la burtă, de-a rândul îl miruia popa, îi tăia din moţ o ţâră, îl precestuia. Şi naşa-l învăluia şi-l loa-n braţă şi-l ducea la fina acasă. Şi când să ducea la fina, îi punea pe masă la uşe, pe masă era turtă de pâine, par cu apă, sare pe masă, floricele şi bani mărunţ. Şi loa naşa şi moaşa, copilaşii ce era şi muma copilului lua măscioara şi o băga în casă. Frângea din turtă, banii ăia îi da la copilaşii care era pingă masă, ca să vorbească copilu tare.

(Aceeaşi.)

*

* *

Noi făceam-năinte botezurili aşa. Când să făcea, să năştea copilu, chema dimineaţa babili, comşiii, venea toată muierea cu stranchina cu turşie, cu struguri, cu sticle de rechiu, cu vin, care cu ce are. Şi s-aduna, mânca, bea şi pe urmă pleca tot natu la casa lui.

La botez iar s-adună rudili, chemi iar rudili care le ai, le iei podarăce. Se dă batiste, combinizoane, iar căpătâie, ciorapi, podăreşti la rudili ce le-ai pocănit. Şi iar lumea aia toată, după ce poluceşte podarăcu să duc la plioştat, cum zâc acum, cu ora acolo, s-adună satu, îi priveşte şi face oră, joacă. Şede, joacă două trii ore acolo, să-ntorc acasă la copil, unde e copilu făcut, şi pun iar beutură, 73 mâncare, mănâncă, beau, să vesălesc. Pă, ăia care sânt chemaţ la botez aduc iar aşa podarăce, ţolişoare de copil başca, toţ iau care ce vrea, paturi de copilu ăla mic, care ce vrea podarăce cănţ, tingiri, care ce-i e pofta. S-adună iar şi-şi mănâncă plocoanili ce şi le-a adus rudili, să vesălesc iar, cântă muzica, fac ori ca la nuntă. Ia naşu, îl petrece cu lăutari, cu muzică, iar moaşa cu muzica o petrece cu lume ce-a fost la botez.

Când să duce cu copilu la biserică, îl bagă-n biserică acolo. Popa are acolo căzan unde scaldă copilu şi tu te duci cu căldăruşa mică cu apă caldă de acasă. Pune popa apă caldă şi scaldă copilaşu acolo-n biserică, şi-l desface moaşa şi îl scaldă.

Şi pe urmă moaşa-l învăluie iar, iar moaşa-l ia-n braţă şi pleacă cu el acasă.Şi vine cu el.

Când vine cu el acasă, dacă e fată pune masa-n casă, când tună cu el îi pune pe masă iţăli, îi pune spata, îi pune ace de ciorapi, îi pune ce să lucre fata. Dacă e copil, îi pune cărţ, îi pune plaviţ, îi pune toati ilia ce să trebuie la şicoală să-mveţă.

(1972 – *Zorca Todorova Vărzoeva*, 56 de ani, Vrăv.)

*

* *

A venit moaşa, taie buricu la copil moaşa dupe ce-a venit. Ea doarme, vez la noi aşa a fost atunci, doarme trei nopţ aici pingă copil, trei nopţ doarme c-o să vină ursătorili să vadă cum o să-l ursază ursătorili, cum o să zâcă ele la copilu ăsta care s-a născut. Şi trebe să fie moaşa acolo.

Şi dupe ce trece o săptămână de zâle, îl ia de aicea să să ducă cu el la biserică să-l botează. Îl ia şi-l duc la biserică. Atuncea când să duc la biserică, să duce moaşa şi să duce naşa. Naşa-l ia în braţă pe copilu ăla mic, ama să stea-mpreună cu moaşa. Să duc la biserică şi-l ia popii acolo, fac cetăniili cum ştiu ei, îl scaldă acolo. Au acolo albiuţă, albie ca lighenu aşa, îl ung acolo o ţără ca să zâcă că l-a scăldat popa de l-a botezat. Şi întreabă el acuşa pe moaşa, pe naşa: „Cum să-i punem lumili?". Şi spun ele:„Pă, uite aşa". Şi-l scrie pe registăr acolo cum îl cheamă pe copil şi cum o să-l cheme de bădişte, să-i ştie lumili.

Nu era ca acuşa. Acuma să duc fămiili în rodilnia dom în Dii acolo. Care fămiie e-n polojenie, drept să duce acolo, nu măi e la sat.

Şi vin de la biserică, aici era masă, a tăiat ceva, a gătit ceva, a făcut pâine atuncea. Iau şi pune masa şi a venit de la biserică cu copilu, vin şi niscai rude, câteva. Şi care vine, aşa era atunci, care vine îi pune la copil pe frunte niscai parale, îi pune bani pe frunte. Şi copilu stă acolo la odaie la luica lui şi ei ia şi mănâncă-n zâua aia, beau. Botezurili când să fac, să fac ca nunta, e botez mare când să face, ca nunta, fără lăutari nu să face botez, fără muzică.

(1969 – *Florea Todorov Tomov*, 76 de ani, Drujba.)

74

*
* *

Când s-a născut unu mic sau fată, încă în zâua aia a venit moaşa cu mâncare la ăl născut. Şi a adus şi o împletitură, noi îi spunem povoi, cu părăluşe la el şi un tăciune şi tort cu aţă roşie în cruce, ca să nu să deoaiche ăl mic. Zâua-ntâi.

La zâua de trii când s-a născut, sara, a bătrână, mama la copil, a făcut o turtă de pâine caldă. Şi ea pune mnere ori şi altceva şi adastă ursoaicele ale câte trele să vină ca să vază cum îl ursază pe ăl mic. 75

La săptămâna dupe ce s-a făcut al mic, fac povoiniţă. La povoiniţă să cheamă ai măi apropiaţ, chemi moaşa ce l-a moşit pe copilu mic. Povoiniţa e ca petrecere, ama trebuie să să facă. Şi dupe asta, vece, e botezu. La botez este naş cine este, naş şi moş, doi. Încă până să să facă botezu, o săptămână înainte se face trii colaci de pâine, să taie fun cocoş, să fac dulceţuri şi se duce la naşu ca să-l cheme să fie naş la copil la botez. Aşa să face şi la moşică.

Şi în zâua când să vină, vece, botezu, lăutarii cu rudili toati îl ia pe naşu de acasă şi vine aici acasă la copil. Lăutarii îl ia şi pe moşu, vine iar aici. Atuncea toţ, cu al mic în braţă, să duc la biserică. În biserică adastă popa. Au vană de fter făcută, în ea este apă caldă. Popa îl bagă acolo pe copilu al mic, îl botează, îl pune în vană, îi dă cu busuioc. Moaşa îl ia, îl învăluie şi-l dă la mumă în mână. Atuncea vine acasă. Acolo să dăruieşte şi al mic, să dăruieşte şi moaşa şi naşa.

(1933 – *Eufrosina Todorova Ţacova*, 60 de ani, Vrăv.)

*
* *

Când să botează un copil mic la noi aici, la sat la Coşava, este rându aşa. Na primer, sântem dlăjni să chemăm naşa şi moaşa şi ele sânt datoare să să gătească cu ceva, să ia de copilaşu ăl mic. Naşa ia fo cămăşuiţă, fo păriche de botuşei, şi moşica iar aşa. Şi moşica e datoare să ia cantă cu apă caldă, să să ducă cu canta aia cu apă la biserică.

Da să face întâi şi-ntâi povoiniţă mică. Să cheamă lume, să face de mâncare, să pune beutură. Cine vrea face şi povoiniţa mare, tot până la botezu lu ăla mic. Atuncea să adună mai mulţ, iar cu mâncare şi beutură. 76

Şi naşa şi moşica să gătesc cu toate treburili de botez şi vin la copilaşu ăl mic acasă. Şi de acasă pleacă naşa cu moaşa. Ia naşa copilaşu-n braţă şi-l poartă până la biserică, da moşica merge cu

canta cu apă şi cu ceva dacă mai e de dus. Şi cu muma cu toţ, aşa sântem noi, că noi aicea la sat ne ducem şi noi şi babili şi mamili, de drag pingă ei, pingă ai mici, cu toţî ne ducem la biserică. Şi intrăm în biserică, popa are pus predvaritelno căzanu şi e pus în biserică. Şi să pune apa aia caldă de la moşică în căzan şi să lipeşte o lumină-două în trii colţuri, să lipeşte trii lumini.

Şi ia naşa şi desface copilaşu şi-l pune pe masă, întinde scutecele. Şi pe urmă când vine popa, popa-l ia şi-l moaie-n căzan. Şi-l spală, aruncă apă pe el acolo, c-aşa e rându, să-l scalde popa. Şi pe urmă îl ia şi-l dă lu naşa-n braţă. Şi naşa-l ia şi-l pune pe scutecele şi-l înfăşie, îl dichisăşte şi i-l dă la muma în braţă.

Şi pe urmă au turtă de pâine şi cu farfurioară cu mnere. Frânge din pâinea aia şi întinge în castronaşu cu mnere şi rupe la care este pin biserică, dă la fiecare să guste din turta aia cu mnere.

Şi când să fârşeşte treaba asta, naşa-ş ia copilaşu iar în braţă şi moşica şi vin acasă. Şi când vin acasă, să pune masa, iar cu mâncare, cu beutură, cu slatchi, cu toate ielia. Şi pun şi mănâncă şi beau şi să face o ţâră dar la copilaşu ăl mic, bani, aruncă bani. Ama întâi şi-ntâi trebe s-arunce naşa, că e naşă, pe urmă aruncă moşica, pe urmă strigi pe baba şi pe dedu şi vin şi ei şi aruncă şi ei de drag, cât de mult, că aşa e rându.

(1993 – *Maria Todorova Florova*, 55 de ani, Coşava.)

*

* *

Îi ceteşte popa şi-i spune lumili cum îl cheamă. Înainte s-a fost spunând pe lumili la naş, da acuş nu mai pun pe lumili la naş, pune lumili cum li-e drag; or dacă e copil pune lumili la moş, da dacă e fată pe lumili la mamă pune. Aşa le punem lumili acuşica. Da-nainte să punea lumili la naş. Dacă nu punea lumili la naş, naşu nu să ducea, nu vrea să-l botează, că nu-i pe lumili lui.

(1972 – *Maria Nicolova Stancova*, 67 de ani, Maior Uzunovo.)

*

* *

Să-ţ spun când îi taie moţu la copil. Îi ia din moţ, îi ia naşu din moţ. Îl pune muma-n poală aşa pe copil şi pe-urmă naşu vine şi-i ia din moţ, vine lumea toată, nunta aia şi pune bani pe moţ acolo. Şi adună bani, daruri, ţoale.

(1972 – *Pasca Ilieva Petrova*, 45 de ani, Cudelin.)

*
* *

Dupe ce trece şasă luni de zâle, când s-a făcut păru mare, atuncea, znace, vine iar ca să-i ia moţu. Să ia din trii locuri cu ceară, cu ceară din lumina ce s-a botezat copilu mic. Şi să ia din trii locuri: dinainte, di disupra şi dindărăt din ceafă. Din trii locuri să ia pe ceară. Şi ăla păr s-adună până când creşte ăl mititel.

(1993 – *Eufrosina Todorova Ţacova*, 60 de ani, Vrăv.)

NUNTA

Înainte vreme era aşa. Vrei să-nsori copilu, îl însurai, nu ca acuşa să-şi ia care pe care i-e drag, da lua copilu pe care zâcea mumă-sa şi cu ta-su că are miraz. „Să iei, muică, pe cutare, că are atâtea dulumuri de pământ!" – şi copilu asculta ca să ia pe aia pe care a zâs mă-sa şi ta-su. O logodea cu doi-trii inşi acolo, cu două-trii muieri, făcea şi ei o masă, logodea.

Cum îi logodea? Logodea şi să tomnea: „Cât miraz îi dai la fata ta?" „Io îi dau atâta miraz, atâtea dulumuri" şi lumea acolo zece, cinsprece, care cât avea putere. „Dar care loc i-l dai?" Îi spunea, primerno, la Păru ăl mare, la Năsâpişte, pe malu Dunării, la Drumu Diiului. Să tomnea. Nu era ca acuma. Mireasa să-ntorcea: „Să-mi faci fustă, papuci, ghete nalte, chebă, cârmenţ în uriiche, sufurini la gât!". Să tomnea, să tomnea care mai da, care mai lăsa, să pogodea şi să logodea, la săptămână să facă nuntă.

Până-n nuntă să ducea de trii ori cu demâncare la mireasă. Tăiai găina, făceai turtă de pâine, făceai plăcintă, luai plosca cu vin şi te duceai la mireasă cu demâncare la trii zâle. De la trii zâle te duceai la săptămână, de la săptămână iar la săptămână făceai trii plocoane, de trii ori plocoane să te duci la mireasă cu demâncare.

Şi la urmă făceai nunta. Făceai nuntă, puneai naş, puneai moş, duceai la naş plocon, lu popa plocon, ca să te cunune. Şi te duceai la Dii, cumpărai pâine, tăiai oi, făceai murători, varză acră. Aide, ai adus de vineri pâinea cu caru, ai pornit sâmbăta dimineaţa, tai oili. Aduci gotvaci şi muierili toati pi lângă el, care taie carne, care varză

desface, care ardii, cară măi de care, care burțâli spală, să gătească, că dimineața-ncepe nunta.

Dimineața gătea, venia nuntașii toț. Când venea nuntașii, le puneai pe masă murători și pâine și rechiu, că să plece să să ducă să ia mireasa. Când să ducea la mireasă cu carăli, când să ducea cu carăli, unu din ei lua disagii la gât, ăla să socotea că este socru la nuntă, cu disagii la gât. În disagi punea turtă de pâine, punea ploscă de vin, punea oală cu sarmale crude și să ducea acolo la mireasă. Da la soacra aia, care avea putere-i lua și cojoc la soacră și-l atâma acolo, dacă nu, îi dădea număi disagii la soacră.

Puneai masa la nuntași să mănânce cu zamă de burtă, cu carne. Cu varză să gătea, nu ca acuma-n tave, da să gătea-n tingiri, în oale mari la foc. Și mânca lumea și bea și făcea oră-n bătătură, le da și lor câte un peșchir la gât.

Dau întâi la naș, la moș, la nașe, la moașe, la cumnatu ăl de mână. Cumnat de mână să zâce la un copilaș mic, îl are moașa cu ea, să duce cumnatu de mână la mireasă. Și da daru la toț nuntașii câte un peșchir, nu era ca acuș multe și mărunte. Pleca la biserică, punea-n cară lacra cu țoale, cergă, căpătâie umplute cu paie, le lega cu franghia, ginerili să-ncăleca pe cal îndărătu miresî, mireasa sta lângă lacră. Care era voinică mare, era mândră că este lume ieșită, da care era așa măi fiecum măi bine-i punea ș-un scaun su-picioare, să să vadă că este lume.

Să ducea la biserică, tuna-n biserică, să cununa. Înaintea la biserică să făcea oră și juca toată lumea, strelea cu puști, cu câte și mai câte c-a dus mireasa la biserică să să cunune. Când să cununa, ieșia în dvoru bisericii și frângea nașa turta din pită, alerga lume, voinicii să prindă din turta de pâine, ca să prindă vara pește la Dunăre. Să ducea, pleca cu carăli iar, ginerili călărea pe cal și mireasa iar la locu ei în car. Și nașu pleca cu luminili aprinsă, la lumini boboci, plantici. Pleca cu ele aprinsă, să ducea acasă.

Acasă-i întâlnea soacra, muma la ginere, cu masa pusă, pe masă turtă de pâine, par de vin, par de apă, floricele, bani, găleată cu apă lângă masă. Da mireasa la soacră cimbir la gât și soacra să-ntorcea spre ea și da și ea ce avea putere la mireasă. Punea floricică verde la mireasă la uriche, la ginere la uriche și să-ntorcea spre răsărit de soare și făcea așa o cruce și lua mireasa de mână și-o ocolea pi lângă masă și o pupa. De trii ori să-ntorcea și ocolea mireasa și să fârșea. Da ginerili cu piciorul ăl drept și vărsa găleata, copilașii ăi mici aduna banii din găleata ce se vărsa. Și lua toț, nașu, moșu, moașa, ginerili,

mireasa, cumnăţălu ăl de mână masa şi o băga în casă şi pe ormă chiotea c-a băgat mireasa-n casă.

(1971 – *Crăciun Eftimova Ionova*, 53 de ani, Iasen.)

*

* *

79

Acuş întâi să plac ăi tineri, ei să-nţăleg şi pe urmă părinţî la copil să duc să spuie la părinţî fetii dacă ei voiesc să dea fata dupe copilu ăsta ili nu. Şi pe urmă să face logodna, după ce să-nţeleg părinţî. Dupe două săptămâni de zâle, trii, chiar şi măi mult, când nu este vin s-aştepte culesu de vii ca să fie vin, să facă vin, să face nunta.

Pân-atuncea mireasa nu vorbeşte cu ginerili, fuge de el, n-are treabă cu el. Pi-ormă când are să fie nunta ea să primeneşte cum e măi frumos, în rochiţă albă, cu valu pe oichi şi aşteaptă să vină s-o ia ginerli ei de acasă. Vin cu nunta, toţ nuntaşii s-adună la copil, la casa copilului. De acolo cu muzică, cu oră, cu vesălie, pleacă să ia mireasa, să ia fata de acasă. Când ajung acolo, ginerli trebe-ntâi să plătească, să dea acolo o sumă de bani, cât ar vrea să fie, ca să ia mireasa, ca să ia mireasa cu el. Aici mireasa să iartă cu părinţî ei şi pleacă la casa care să-i fie casa a du-oară, casa ei. Ajunge acolo, mireasa dăruie naşu, dăruie naşa, soacra, socru. Ea şi-a pregătit măi-nainte daruri ce şi-a ţăsut, şi-a cusut.

Şi pe urmă când ajunge la casa copilului soacra o ia pe mireasă de mână şi o ocoleşte pingă masă, pune masa în mijlocu bătăturii şi o ocoleşte de trii ori şi-o pupă-n frunte şi o dăruie cu ce are soacra s-o dăruie, chiar cu rochie, cu ciorapi, cu cămaşe, cu ce-or fi, ce-a pregătit soacra de ea.

Şi pe urmă ia şi apucă cu pânză albă de gât şi-i bagă pe amândoi cu ginerili-n casă şi-i pune să calce iar pe pânză albă când îi bagă înăuntru-n casă. Când ajunge-n casă, mireasa ia fun copil mic în braţă, asta este ca o tradiţie aicea-n sat să ia mireasa copil mic în braţă, ca să fie naşterea uşoară.

(1969 – *Verca Serafimova Asenova*, 19 ani, Capitanovţi.)

*

* *

Nunţâli în bătrâneaţă n-a fost cum sânt acuş. Nunţâli atuncea nu s-a făcut pe dragoste. Da cine a fost mai bogată a cătat pe al bogat, da cine a fost săracă s-a dus la sărac. S-a cătat care a avut moşie multă.

Aproape că să fi fost mult frumoasă, să fi fost ticăloasă şi cum de nu, apăi dacă n-ai avut pământ nici unu nu te-a cătat.

Şi atuncea a fost cătate fetili ali bogati, ele a avut şi scoarţă şi cergi şi aur mult. Da ali sărace nimic. Şi când a plăcut-o dânsu, dănacu să fi plăcut-o pe fată, da a plăcut-o părinţî lui, soacra cu socru, a avut pământ mult, atuncea a trimes, a trimes în peţât să zâce, doi inşi să să ducă în peţât.

80

A luat flaşca cu vin ori cu răchiu şi s-a dus în peţât şi s-a tomnit:

– Cât, domnule? Cât dai?

Ala a fost târg. A pornit şi a-ntrebat întâi:

– Câte dulumuri de pământ?

– Îi dau duauăzeci de dulumuri de pământ.

– A, nu, cică încă cinci.

– Ei bine, duauăzeci şi cinci de dulumuri de pământ îi dau.

– Da câte scoarţă, da câte cergi, da câte cămăşi lu socru, cămăşi la soacră?

Şi când, znace, s-a spogodit cu toate, atuncea, znace, şi-a schimbat darurili. Ei a dat în lumele la băiat a dat aur, galbini, doi sau trii; da la fată, s-a dat scoarţă, cergă, cu flori pe ea, frumoasă. Şi atuncea când a făcut schimbu, aia a fost logodeală, s-a zâs logoditu. Şi atuncea a spus:

– Da când făcem nunta?

– Nunta o făcem dupe o lună.

Şi a pornit să-şi aduie iar de nuntă. Să duc la naş. Iar a făcut colaci de pâine, iar a tăiat vo găină, iar cu o ploscă de răchiu şi s-a dus la naşu. Naşu a fost zădăljit să ia valu la mireasă, valu la mireasă, or oglindă sau o tingire, ama trebuie să ia daruri; daruri mici a fost, nu s-a dat daruri mari. Moaşa nu a fost atâta de zădăljită să ia val or ceva, da ce a vrut şi ce a putut.

Şi când a venit sâmbătă seara, toate fetili ale mari şi dănacii s-a adunat. S-a făcut o cunună mare piste tot, din podrum până la gard, di la casă până la casa alaltă. Şi s-a făcut cununi şi la uşi să să ştie că aicea este nuntă. Şi s-a pornit ora fetei mari sau ora la dănac. Şi s-a adunat în drum şi a pornit toată sara să să joace jocuri.

Dimineaţă de noapte, cum s-a sculat, iei cergi şi ce a avut măi frumos la mireasă s-a scos în bătătură şi s-a-ntins pe o funie, ca să vadă satu tot cât are, ce are, ce duce în casa nouă, ea, znace, la soacră şi la socru.

Şi atuncea să scoală di la dănac, este cu lăutari, să duc la naş. Naşu a întins masa cu beutură, cu mezele. A stat şi a mâncat şi a fost

cu lăutari. Şi să-ntoarce acasă la băiat. De aicea pleacă, iar cu lăutari, iar cântând, să ia pe moşu şi să duc îndărăt iar la băiat.

Şi atuncea toţ, cu nunta toată, vin la mireasă. Ea, vece, este premenită, i-a pus val pe cap, premenită este cu rochiţă albă, papuci albi şi adastă să vină ginerele. Ginerele a intrat înuntru, când a venit i-a pus pânză albă şi s-a dat jos. El i-a dat mâna şi atuncea îi pune asupra la cap un ciur, un ciur de cernem făina cu el. Da-n ciur este o piţă de pâine, di di jos este grâu şi este pus busuioc. Şi atuncea ea, că este adunat satu, şi atuncea mireasa cu ginerele pune mâna, mâinile aimândoi încrucişate şi frânge pâinea-n patru şi o aruncă în patru părţ: la vale, la deal, cum spunem noi, la Dunăre şi la câmp.* Şi aruncă pâinea, da care poate să prindă pâinea asta sau din grâu este mai berechet.

Şi atuncea nunta cu totu să duce la biserică. Când a intrat în biserică, cât e de frumos, luminile aprinsă, popa cântă. Şi atuncea cântă popa în biserică, le pune coroanili în cap la aimândoi şi porneşte să le încrucişează în stânga şi în dreapta. Da ei ţân lumini mari, albe, cu multe floricele şi cu plăntici. Da, znace, ginerele este fricos şi-şi păzăşte piciorul, că dacă l-or călca nevasta pe picior, trebe, znace, cât or fi în viaţa lui ce o zâce ea aia trebe să facă el. Şi-şi păzăşte picioru, să nu-l calce, de!

Şi când s-a făcut treaba asta toată în biserică, pleacă toţ cu lăutarii şi vin toţ în casă la băiat. Şi porneşte, vece, mâncare, da lăutarii cântă. Vreau să spun că a fost două cete de lăutari: lăutari de a cântat pin sat danţuri, da ailalţ a fost lăutari de masă.

Toată zâua a cântat şi sara. Fiecare să duce cu mâncarea lui, o pâine făcută, găina coaptă şi cu chebaniţă or ceva ţ-ai luat şi te duci, că mănâncă fiecare mâncarea lui.

La naşu să duce cu lăutari. Vine aicea naşu să-şi ia ploconu. Lăutarii cântă, să mănâncă. Şi atuncea ei spune aşa: „Care ce vrea să dăruiască mireasa şi ginerele?" Şi porneşte să dăruiască, care ce-i este pe inimă. Atuncea a fost nu bani, dar o tingire, dar o tipsâie, dar un parceluş de plat, cine a avut. A fost lumea săracă, n-a fost lume bogată.

81

Şi atuncea pleacă mireasa şi cu ginerele şi adună darurili care le sânt date di la nuntaşi. După ce fârşeşte treaba, pleacă toţ să petreacă la naş. Şi vine nunta la naşu. Naşu a gătit, ţân minte pe tăticu că a fost naş la un bogătan mare aicea şi s-a adunat toate rudili noaşte.

---

* După informaţiile date de subiect, vârfenii denumesc astfel punctele cardinale: *la câmp*=sud; *la Dunăre*=nord; *la deal*=răsărit; *la vale*=apus.

Stanca Ivanova Gheorghieva
(Periloveţ)

Alexandru Floro Florov
(Tianovţi)

Verca Serafimova Asenova (Capitanovţi)

Florea Todorov Tomov (Drujba)

Eufrosina Todorova Țacova (Vrăv)

Frusina Gheorghieva Chicosova (Rachitnița)

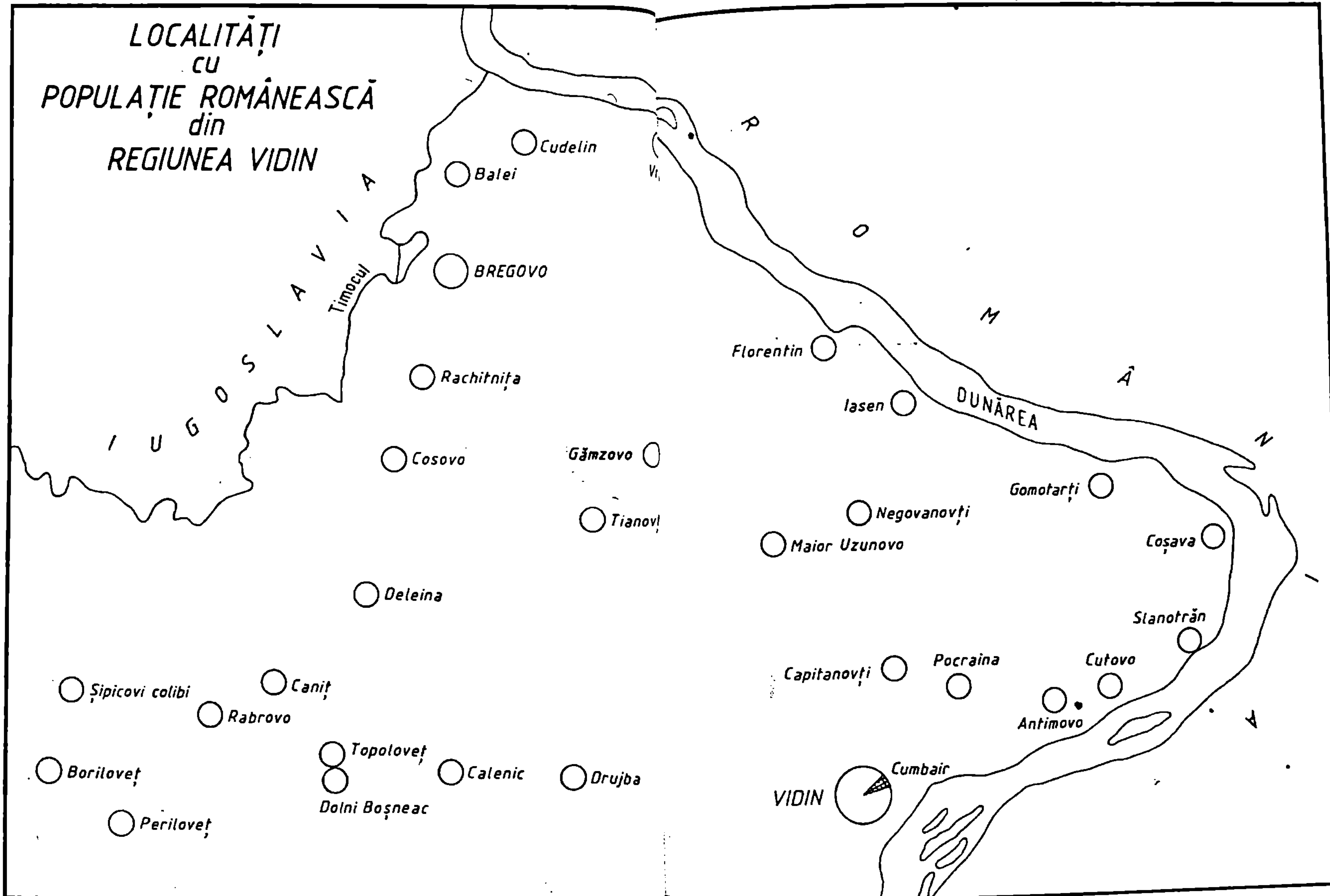

Naiden Gheorghiev Petrov
(Caniț)

Mitco Ionov Florov (Periloveț)

LOCALITĂȚI cu POPULAȚIE ROMÂNEASCĂ din REGIUNEA VIDIN
IUGOSLAVIA
ROMÂNIA
DUNĂREA
Timocul
Cudelin
Balei
BREGOVO
Rachitnița
Cosovo
Gămzovo
Tianovți
Deleina
Florentin
Iasen
Gomotarți
Negovanovți
Maior Uzunovo
Coșava
Stanotrăn
Capitanovți
Pocraina
Cutovo
Antimovo
Cumbair
VIDIN
Șipicovi colibi
Canit
Rabrovo
Topolovet
Dolni Boșneac
Calenic
Drujba
Borilovet
Perilovet

Costume populare din Gămzovo

Scenă de la festivalul folcloric din anul 1985
(Bregovo), ilustrând ritualul de Vinerea Mare

Oameni cu colindul (costume din Vârf)
Scenă de la Festivalul folcloric din anul 1985 (Bregovo)

Exponate cu vase şi obiecte casnice
Festivalul folcloric din anul 1985 (Bregovo)

Şi atuncea toată noaptea cânta. La zâua de două, dimineaţa când să scoală, pleacă danţu pin sat. Lângă mireasă o fetiţă mititică cu o cantă, o căntuţă de apă pe cobeliţă, ale aimândouă merg pin sat şi să duce-n vale la Dunăre. Şi când să duc în vale la Dunăre, ia apă şi toarnă-ntâi la socru şi la soacră apă de-aia să să spele la oichi şi le dă cârpuţă să să spele. Cu asta vrea să spuie cât îi socoteşte, socoteala în cătră ei.

Şi asta e până la prânz. La prânz s-a întors. Toată zâua joacă danţu pin sat. Atunci zădăljit a fost pentru noi să ne-mbrăcăm în ţoale naţionale, în pristelci, vălnenice, cu lecre cusute. S-a jucat pin satu tot şi la prânz s-a fârşit nunta.

Şi spre sară la chindie să petrec cuscrii. Să pitrec atuncea di la mireasă, iar cu lăutari şi cu mâncare. Să duc la părinţî la bărbat. Şi acolo iar cu lăutari şi mâncare şi pe urmă să desparte.

Când să fârşea nunta, când trebuia să plecăm di la nuntă, atuncea lăutarii pornea să cânte acesta cântec:

Sara bună, sara bună
Şi m-aş duce di la tine,
Sara bună ş-aş pleca,
Di la tine, mândra mea,
Di la tine, mândra mea.

(1993 – *Eufrosina Todorova Ţacova*, 60 de ani, Vrăv)

*
* *

82

Cum să-ţ spun de nunta la satu nostu. Înainte era aşa că cam împreuna părinţî copiii, da acuşa ieşi altă moadă. Părinţî nu mai s-amestecă, da copiii sânguri să-nţăleg şi sânguri să-nsoară şi să mărită. Şi când să-nţăleg ei copiii că o să fie ceva, ei predlojesc la părinţ. Băiatu o să spuie la muma şi la tata.

– Pe care tu o să iei?

– Am găsât o mireasă şi frumoasă, şi-mbrăcată, şi bună, şi cuminte.

– Bine, dacă e bună, cum să făcem ca să să facă treaba?

– Să mergem să ne-nţălegem, mergeţ cu mine la ei şi să ne-nţălegem.

– Da dacă nu ne-or primea?

– Nu să poate să nu ne primească, că io m-am înţăles cu fata.

Şi să scoală şi să duce băiatu, cu mă-sa şi cu ta-su la fată acasă. Şi ei spun: „Noi am reşit să ne-mpreunăm. Iete aşa şi aşa, am vorbit şi ne-am înţăles de toate ielia. Voi aveţ ceva protiv treburili ăştia ce le-am vorbit noi?"

Muma şi tata la fată ce să mai zâcă? Când a reşit copiii, ce să mai zâcă, e reşită şi făcută.

Şi să-nţeleg şi părinţî, vorbesc şi pe aia şi p-ailaltă, unde să fie copiii, la care o să pribearească, de care să vadă, unde o să trăiască, ce e, ce nu e. Şi când să-nţăleg pe treaba aia dintâi, reşesc pe urmă când să facă nunta.

Nunta este aşa, na primer la craiu nostru. Fata este datoare să fie îmbrăcată, să aibă rându ce trebuie de casă. Iar dacă n-are, n-o avea baş pe toate ce trebuie, mai să duce şi aşa cum are. Trebe să aibă ţoale, gardirop, spalnă, mebeluri şi scoarţă, şi iorgane, şi odealuri, şi chitenice, şi perdele, şi masă, şi săndălii, şi divan să le aibă fata, ca să fie bine, cum trebuie.

Nunta este aşa. Naşa cumpără valu şi mânuşile şi buchetu, da ceanta şi papucii şi rochia mai că soacra le cumpără, cum să-nţăleg acolo să le cumpere. Şi să duc şi târguie di la Dii daruri, şi de mireasă dar, şi de ginere dar, şi de nuntaşi dar. Odată era aşa că să da la toată nunta, la fomii să dădea şoarţă, combilizoane, la alia mai a tăle care sânt mai aproape le da mărămi, le da multe. Ama acuşa luară că nu mai fac, numai cu cârpe de nas. Şi când s-adună toate ăştia ce le au de târguit, de făcut, de dres, reşesc când să fie nunta.

Dacă e fata de plecaţ de acasă să să ducă la soacră, daru ce-l are trebe să-l scoată pe sârmă afară, să întindă tot să să vadă cu ce s-a gătit mă-sa că a avut fată de măritat, ce a lucrat mumă-sa, ce i-a ieşit lu mumă-sa din mână, ce poate să facă şi sche-sa, dacă e fata lu mă-sa, da li să samine cu mă-sa vrenică, da li o să fie bună, da li e de tamazlâc.

83 Şi scoţ ţoalili afară, tot întinz ce este: şi iorgane, şi aşternute, şi perini, şi odealuri, tot s-atârnă pe sârmă afară. Da când ia mireasa de acasă, să duc să potpişească bracu, primerno la oraş, la noi baş nu se face, da fac şi la noi în cmetstvo care vor, la noi în sat. Da sânt alţî care să duc şi la Dii, pleacă de acasă cu colele, să rânduie colele grămadă, cu planticile atârnate şi cu baloane împodobite. Acolo e frumuşaţă mare, acolo este hor de cântă, de plângi de te omori de drag ce-ţ este, ce frumuşaţă este în zala aia.

Şi potpişesc bracu acolo şi când vin acasă de la Dii, soacra e datoare să-ntâlnească mireasa, s-o ia, s-o ocolească pi lângă masă. Masa e împodobită iar cu turte de pâine şi cu castronaş cu mnere şi

cu bomboane şi cu bani pusă în trei colţuri şi cu darurile la mireasă ce are soacra să le podărească la mireasă.

Şi canta cu apă e lângă astal şi cu bani puşi în cantă. Înainte era polomece, aveam polomece de alilalte, da acuşa cam cănţ să pun, că nu măi sânt polomece.

Şi ia soacra şi ocoleşte mireasa de trii ori pingă masă şi o pupă-n frunte, dacă-i e drag de ea. Şi mireasa dacă-i e drag de soacră o pupă şi ea, da dacă nu, n-o pupă neam în frunte. Şi dă soacra darurili ce are, le pune pe mână şi ocoleşte şi băiatu şi-i dă şi lui.

Şi pe urmă vine rându la altă soacră, dacă mai are măi bătâmă, ocoleşte şi ea. Şi-i dă şi aia ce are, ce-a păstrat di la ea mândru şi bun. Şi dacă a avut bani să mai cumpere altili noi, dacă nu, îi dă ce are.

Şi dupe fârşeşte treaba asta, dă ginerili, dă brânci la polomeac cu picioru şi varsă polomeacu cu apă şi cu bani. Şi banii ăia ce să varsă din polomeac i-adună copilaşii şi să-ncaieră pentru ei.

Şi pe urmă este o pânză întinsă di la masă pe scări, până în soba aia unde să duce mireasa. Şi ia soacra mireasa de mână şi merge cu ea pe pânza aia, o bagă în sobă, cu daruri, cu tot ce are tot acolo intr-n sobă.

Şi asta este obiceaiu nostru la sat când să mărită o fată.

(1993 – *Maria Todorova Florova*, 55 de ani, Coşava.)

*

* *

84 Să ducea-nainte copiii cu feti şi la urmă le mâna împeţători acasă pe tătâni, pe mumâni, pe mătuşi le mâna-n peţât să vadă vrea fata aia să ia copilu ăla. Şi să ducea şi fata, îi spunea dacă-l ia. Pe urmă să ducea mă-sa, unchiu-su, ta-su să ducea să-ntrebe acolo, să ducea în peţât. Şi dacă să pogodea ei, la urmă să ducea-n altă sară să-i logodească. Să ducea cu copilu, cu ginerli, iar fraţ dacă avea copilu ăla, surori să ducea acolo. Şi la urmă să-ntreba de miraz: „Câte decăre de pământ îi dai?" Şi ăla îi spunea cât pământ îi dă şi ea cerea sufurini, câte sufurini, ţoale, fustă, papuci, paltî.

Aşa era atunci când eream... Şi să pogodea acolo şi la urmă să vorbea când să facă nunta, piste o săptămână ili piste două. Să ducea şi logodea mireasa, să ducea duminecă; o duminecă două o lăsa să să ducă cu ploconu la ea, să ducea două dumineci cu plocon şi pe ormă făcea nunta.

Şi chema fete du pin sat să să ducă-n cară, loa cară cu boi şi cineva dac-avea vun cal, vun căburlet de să suia mireasa cu ginerli, dacă

nu, să suia iar în car. Şi călăreţ cu cai să ducea acolo la mireasă şi punea lacra-n car, că nu era gărdirop ca acuma, lacră, şi ce avea o cerguliţă acolo, căpătâili umplute aşa cu paie ea punea desupra pe lacră şi cergă dacă avea ţăsută de lână. Punea pe lacră în jos şi căpătâili di disupra şi un aşternut şi venea lumea în cară de acolo.

Înaintea la boi punea câte o prăjină-n sus şi câte o găină vie prindea din bătătură di la socru, punea găina aia vie înaintea la boi şi cu un peşchir lega acolo şi venea lumea cu boii de funie la mireasă. Şi venea acasă la mireasă şi făcea nuntă.

Făcea duminică toată zâua şi luni, făcea danţ pin sat de juca lumea, să ducea cu rechiu la mireasă.

La urmă să ducea şi-i loa pe ăi cu rechiu de acolo, mâna doi oamini acolo cu rechiu dimineaţa la tata la fată, să ducea şi-i lua cu danţu acolo cu muzică. Şi pleca cu ei acasă iar pin sat. Să ducea la naş cu căldarea cu apă dimineaţa, să ia naşu de acasă cu muzică. Să ducea să-l spele şi când să ducea să-l spele să ducea acolo însărat la furnă, ei lua căldarea şi mânjea mâinili şi-l căldărea pe naş cu funingine pe oichi şi de abi să spăla naşu, de abi să spăla la fântână cu săpun. Şi pleca cu naşu la nuntă. Aşa era nunta.

Atunci să dădea daruri câte două meatre de pânză la gât şi câte un peşchir şi la lume, la uamini, câte un peşchir ţăsute în casă. Şi iar la socru, la soacră. La socru dacă avea să-i puie o ţâră pânză la gât îi punea, dacă nu, îi da şi lui un peşchir. Şi la soacră îi da şi un cimbir la gât, aşa o cârpă de aştia de-mpropodit. Şi la naş iar îi da iar aşa, îi da un cimbir la naşe. Nu era daruri ca acuşica. Da acuma cheltuie lumea şi câte zece mie de franci cheltuie lumea, ia număi daruri.

(1971, *Ioana Florova*, 50 de ani, Florentin.)

ÎNMORMÂNTAREA

85

La noi, când moare omu, îl premenim cu ţoale noi. Şi dacă mult e bolnav, îl păzăşte cu luminili, şede muieri pi lângă el cu oamini şi zâua şi noaptea până moare. Şi când moare-i punem lumina în mână, să nu moară fără lumină. Dupe ce-a murit, ia şi-l dezbracă şi îl scaldă, dacă e muiere muierili, dacă e om îl scaldă oaminii. Şi-l premeneşte, pi ormă iar-l îmbracă şi-l pune-n pat până când se duce şi-i aduce

lemn şi-l pune-n lemn. Şi acolo-n lemn i-a aşternut cerşafuri, odeal, căpătâi şi-l pune acolo şi-l rânduie mândru frumos.

Pe urmă găteşte, fac legumuri, vine oamini, comşii, muieri şi rudenii. Şi cheamă popa, să duc şi bate arângu la biserică c-a murit mortu. Şi când vine vremea să-l îngroape, vine popa şi mână la groapă trei inşi de-i face groapă. Îl ia popa şi-l sluješte acasă-ntâi şi pe urmă îl ia băieţ tineri pe mâini pe ciobârnece şi să duce cu el la biserică.

Când intră cu el în biserică acolo, îl pune şi-l slujeşte popa mult şi lumea-i acolo cu el. Şi dupe ce fârşeşte slujba de nu măi slujeşte, toată lumea care este cu mortu îi pupă mâna şi să iartă cu el. Dupe ce-a fârşit iertăciunea lumea toată cu mortu ăla, îl ia de acolo şi iasă cu el afară-n avlia bisericii şi popa cu el înainte. Şi iar bate arângu, până să duce la groapă. Când ajunge la groapă acolo, îl pune jos, iar lî slujeşte popa, îi face slujbă mare şi-l pune-n groapă oaminii. Şi popa ia iar sapa şi trage ţărână din patru colţuri şi-l slujeşte, are troc cu vin, toarnă vin pe el acolo şi-l cutroape, îl îngroapă acolo. Şi popa pleacă şi vine acasă cu oaminii toţ. Pune acolo şi mănâncă şi bea şi pleacă toţ acasă.

Pe urmă, la şase săptămâni, îi pune pomană, cheamă iar lumea toată. Îi cară apă, să duce apa şi sloboade la fântână şi vine iar popa şi slujeşte pomana acolo cu muierili, cu oaminii care a-ngropat şi face astalu mare şi rânduie toate dănănăile şi cu legumuri, şi cu sticle, şi cu farfurii, şi cu toate ilia.

Şi le-mparte la fun băiat, la fo muiere, care e om-om, care e muiere-muiere.

(1969 – *Silvia Petrova Niţova*, 39 de ani, Cosovo.)

*

* *

Acuşa omu când se-mbolnăveşte zace bolnav şi-l află rudili, prietinii şi să duce la el şi vorbeşte cu el, îl întreabă. Şi lui dacă-i vine rudili şi prietinii, e măi uşor o ţără boala. Da dacă n-are pe nima şi nu vine nima, e greu.

86 Acuma, la moarte, când moare, rudili toate s-adună şi comşiii şi prietinii care a pitrecut bine. Şi din altu sat vine la el, c-a murit. Şi când moare, îl scaldă-ntâi şi după ce-l scaldă îl primeneşti iar mândru şi-l aşează în pat. Şi dă veste popii şi vine popa şi când vine popa, îl pune-n sandâc.

Şi-l slujeşte popa acolo-n sandâc şi rudili pe el plânge, să vaită. Şi-l ia la urmă, dacă e tinăr îl ia pi ciumege şi-l duce la biserică. Da dacă e bătrân, îl pune-n car au că-n camion, trăsură şi-l duce iar la biserică, care vrea, da care nu vrea îl duce drept la grobişte, iar cu popa.

Da acuşa ieşi aşa o socoteală, că unii şi făr-de popă-l duce la grobişte. Dacă este popa acolo, iar face slujbă la groapă, face slujbă iar şi-l ia pe peşchire, care are peşchire. Da care n-are, pe funie, pe frânghie îl ia şi-l pune la locu lui, acolo-l aşează.

Şi acuşa ieşi aşa o modă că să face gropniţă, care cum îi e puterea. Popa ia atuncea cădelniţa şi-l tămâie şi ia o ţâră pământ şi lapădă pe el acolo şi cu sapa ia din patru părţ şi puni pământ pe el acolo. Şi rudili când vede c-o să-l îngroape, lapădă bani pe el acolo, popa lapădă o ţâră vin pe el, vin toamă pe el acolo. Şi porneşte care a făcut groapa şi îl cutroape acolo cu pământ.

Şi rămâne o muiere acolo de-l tămâie o dată şi cărbuni îi pune la stâlp acolo. Sara, pe la două zâle, la trii zâle să duce de-l drege, să duce cu alta muiere şi-l drege. Înainte aia mergea şi degeaba, da acuma vrea să-i dai cămaşe şi parale şi tot nu-i mulţumită. La pomană să-i cumperi podarăce, tipsâie, strănchini. Îi dai şi un custum de ţoali, îl ia şi pi ăla. Da ăla ce-a murit s-a dus dracului, ma ăştia rămân încoace cu gâlceavă.

Dacă ai o ţâră bani, s-adună copiii toţ şi unii să-ncaieră care poate să ia bani mai mulţ de la el. Da care n-are, nici pomană nu-i face. La trii săptămâni să face pomană şi la şasă săptămâni. Pomana când o faci, târgui de pomană strănchini, masă, astale, săndălii, păruţă. Şi-i dai la pomană şi ţoali dacă are, dacă e muiere, dai la muieri, dacă e om, dai la oamini.

(1969 – *Alexandru Floro Florov,* 65 de ani, Tianovţi.)

*

* *

87 Dacă este mort de zâua, îl ţine până la al doilea zî, dacă e mort de noaptea, îl îngroapă până sara. Îl pune-n tron, cheamă pe popa sara şi-l slujeşte şi-l pune-n tron şi-l duce la biserică. Şi-l slujeşte popa-n biserică, pi ormă dupe ce-l slujeşte îl duce la grobişte şi-l îngroapă. Popa-i cădeşte cu cădelniţa şi varsă undelemn, ia cu sapa din trei colţuri pământ şi pe urmă aruncă vin şi undelemn pisti ăl mort.

Dupe ce-l îngroapă mortu, are tingire frumoasă ili nouă, c-aşa era-nainte, şi aruncă apă şi s-adună toate neamurili, toate rudeniili şi să spală pe mâini.

Dupe ce pleacă acasă, pleacă nu măi să-ntoarce pe drumu care s-a dus, să nu măi moară şi ăilalţ.

Pe urmă cară apă de pomană de şasă stămâni o fată mare. Fata mare ia şi-l tămâie patruzeci de zâle, patruzeci de cobeliţ îi cară apă de pomană.

(1969 – *Evghenia Ghervaseva Crăciunova*, 47 de ani, Slanotrăn.)

*

* *

Când să-nmormântează omu bătrân, cum să-ţ spun, este măi uşor, da când moare, să-nmormântează omu tinăr e mult greu, nu numa pentru ăi de acasă, pentru satu tot. Cum să vă spun? La noi încă cum vede că vece o să moară, este la moarte, o zî, două, trii înaintea morţî să rânduie ţoale noi şi papuci noi şi toate ielia noi. Şi până n-o murea cheamă pe popa, trebuie să-i dea precestania. Şi popa vine şi-i dă precestania la ăl ce moare.

88

Şi când a văzut că el nu măi ştie nimic, îl primeneşte în toată primeneala lui, îl primeneşte şi aprinde lumina. Şi lumina asta o ţâne până când îi iasă sufletul. La muierea sau omu ce-i ţâne lumina i să plăteşte, îi dai un franc, doi, da trebuie să fie plătit. Dupe ce a murit, la noi nu-l scaldă, în altă parte îl scaldă. Aicea nu.

După aia porneşte să gătiască. Dacă este pe post, să găteşte de post, dacă este, noi spunem pe dulce, să taie sau găini ori fo oaie, care are, o vită, să taie fo vită şi să găteşte. Găteşte o muiere. Şi să pune o dată, să pune mâncarea să gătească trii tingiri, ori trii oale o dată pe foc. Una din ele trebuie să fie cu grâu şi să face colivă. La colivă să face cruce.

Când pleacă cu el la groapă să să ducă, înainte până nu s-ar făcea groapa, să trimete iar o muiere-nainte. Să duce cu tămâie şi cu un ciob cu cărbune. Tămâie şi însamnă unde o să fie groapa. Şi la ăia de face groapa li să plăteşte, iar cu căpătâi, peşchir sau bani, care cum îi e voia şi puterea. Muierea să-ntoarce di la groapă şi i să dă o maramă şi i să plăteşte şi ei.

Şi s-adună lumea, nu să cheamă. Vine rudili care ei să socotesc că-ţ este apropiaţ, vine cu flori, vine cu lumini. Şi când vine fiecare nu poate să plângă, da alia mai bătrâne dă lumina şi porneşte să să jelească şi să cânte şi spune:

„Îţ dau luminiţa asta,
Să o dai la fata mea,
Să-şi lumine poteca cu ea".

Şi porneşte să cânte şi p-ormă dă lumina de două, de trii ori şi aşa lumeşte luminile la ai apropiaţ care-i are. Dacă are bani sau bomboane sau nuci, pune la ăl mort pi lângă el sau în pozânari. Aşa trece cu flori sau cu lumini toţ apropiaţî lui cine sânt.

Şi când a venit ceasurili douăsprece sau unu, atuncea vine lăutarii. Lăutarii intră-n casă. Vine-ntâi popa. Popa intră înuntru şi-i cântă, de upocoino îi zâcem. Şi dupe ce popa pleacă intră lăutarii, cântă doina de plecare. Domnule, doina de plecare atâta este, znace, de greu, că nu poţ să ţâi, poate să ai zece inimi ca să nu plângi. Şi dupe ce cântă doina de plecare, atuncea iasă afară.

Ai mai apropiaţ îi dăruie pe lăutari cu peşchire sau cu cârpe; şi rudili care-l duce pe mâini, care-l duce pe mort, şi ei să dăruiesc. Şi pe popa îl dăruieşte, şi ăl care duce crucea.

Când pleacă de acasă ai apropiaţ care sânt de el, să loveşte de trii ori cu capu de sandâcu unde este pus şi spune aşa:„Eu trag de tine, da tu să nu tragi de mine". De trii ori să zâce vorba asta. Şi pleacă, să duce la biserică. Până la biserică, unde trec, noi zâcem răscruciuri, unde, znace, două drumuri să-ntâlnesc, acolo să opreşte, popa cântă şi iar lăutarii cântă doina, iar îi cântă doina la tot răscruciu.

Să duce în biserică, în biserică popa-i cântă. Şi când fârşeşte de cântare popa, ai apropiaţ vece îşi ia, cum să spune, poslednoto... rămas bun. Şi atuncea vece pleacă la groapă. Şi când să duce să-l îngroape, cu funii îi dă drumu acolo în groapă, pune pământ pe el şi-i spune „Pământ uşor". Şi pui cruciuliţa la cap şi pleci şi el rămâne sângur în mormânt acolo pe vecie.

(1993 – *Eufrosina Todorova Ţacova*, 60 de ani, Vrăv.)

89 Omu când e bolnav stai ca pi lângă un copil mic, până când a venit vremea şi ceasu să să fârşească şi îşi dă răsufletu şi moare. La noi tradiţia este aşa că noi stăm pi lângă om până-şi dă sufletu, să nu moară sângur în sobă. În alte părţ, îl lasă sângur într-o sobă, cică el sângur să să borească cu moartea, da la noi nu este aşa. La noi cât de mult să şeadă omu ăla să-şi tragă canunu, fără lume pi lângă el nu este. La noi este să moară cu lumină, să nu moară făr-de lumină

în mână. Ama dacă moare făr-de lumină, este foarte greu de familia aia care rămâne dupe el.

Când moare un om la noi, dupe ce a murit, să dezbracă, îl ia şi-l scaldă, îl spală. Dacă cumva omu este bolnav aşa că nu se mai poate să-l scalde, ca cum să scaldă toţ morţî, îl mânjeşte cu vin. Când s-a spălat cu vin, znace, este totuna, ca cum să scaldă toţ morţî, îl mânjeşte cu vin. Când s-a spălat cu vin, znace, e totuna, ca să nu mai tormozască pe urma lui că nu e ceva na red.

Da dacă-l spală, dupe ce-l scaldă, îl ia şi-l premeneşte cu alte ţoale bune şi mândre şi-i rânduie toate ielia în pat şi-l pun în pat. Şi sânt dători ai căşii să-i ia pânză de-a de mort de la biserică să-i puie pe chept. Să pune pe chept cruce şi să pune fir roşu cât e el lung mortu, să măsură şi să pune fir roşu din cap până în cap. Dupe ce se pune firu ăla roşu, să pune pânza neagră a de la biserică, să pune iar lumina în mână şi pe urmă, dupe ce aduc tronu, omu se ia şi să pune în tron.

În tron să pune iar ţoale, ce ai tu jelanie să pui di di jos. Şi să pune mortu peste ţoalili alia şi piste el să pune pocrifcă, mesală albă. Şi când s-aşează cu toati ilea ce trebuie în tron, să pune perină mândră şi chitenic mândru, tantelă pune lumea care are. Este fomie care şade de ţâne lumina-n mână şi care fomie vine de tămâie mortu, vine cu lumină şi luminile le pune în mână la mort şi femeia aia ţâne lumina acolo şi tămâie şi ea. Şi dupe ce tămâie, ia luminili din mâna la mort şi le pune în sfeşnic. Aşa să duc toate fomiile din sat, să jelesc şi plâng, fiecare focu ei şi jeleşte pe ăla care a murit.

Şi când să fârşeşte treaba asta, până pi la două, di la primărie nu să razreşeşte să iasă mortu din casă să plece. Di la două pleacă cu mortu de acasă, îl duce patru inşi pe mâini; la ăi patru inşi să dă patru peşchire. Să pune pom, să pune stâlp; şi la pom şi la stâlp să pune dănănăi toate ielia, care are voie şi jelanie să atârne de ele.

Şi să face colivă şi coliva aia o ia un copilaş şi o poartă-nainte. Şi sânt şi trii cruci, di la biserică, care le ia iar trii copilaşi şi merg crucile alea înainte. Şi să duc la biserică.

Până n-ar ajungea la biserică, sânt dlăjni să-l oprească la trii răscruciuri, să-l slujească popa. Ceteşte popa, slujeşte.

Şi sânt trii fomii cu trii cănţ cu apă dupe mort. Până la biserică poartă cănţâli alea, până-l lasă în biserică. Şi s-aruncă bani dupe mort la tot răscruciu, s-aruncă bani pe jos, adună copilaşii, adună şi babili ali bătrâne, care să găsăsc.

Şi când ajung la biserică cu el, intră şi lasă mortu şi-l lasă pe astal în biserică. Şi ai căşii care sânt, copiii, nepoţî, surori, mumă, tată, care sânt ai mortului, să rânduie la picioarele la mort. Şi lumea ailaltă şede

în biserică. Popa slujeşte şi dupe ce fârşeşte el de slujit este icoană şi trece lumea toată de pupă icoana şi să sărută cu mortu. Când să fârşesc toţ oaminii şi fomiile, trec întâi şi-ntâi oaminii, dupe oamini trec fomeili, când să fârşeşte toată lumea din biserică de iertat, ia mortu şi-l scoate şi să duc cu el la grobişte.

Şi care sânt mai tineri să-ngroapă cu muzică, dacă-i măi bătârn fără muzică. Şi pleacă iar înainte pomu şi stâlpu, şi copiii cu crucile, şi copilu cu coliva, merg până la grobişte. La grobişte este altă cetanie, lasă mortu jos lângă grobniţă şi popa ia şi slujeşte altă slujbă. Dupe ce fârşeşte slujba aia, popa are un păruţ cu undelemn şi ia şi face cu paru pe mort o cruce cu undelemn. Şi ia şi vin. Să pune-ntr-o târnă de acasă o chilă de vin şi o pâine şi un pachet de tămâie şi un pachet de bomboane să pune-n târnă şi acolo la grobişte ia din sticla aia cu vin popa şi toarnă şi din sticlă cu vin piste mort, face iar cruce.

Şi ia şi să-nvăluie mortu cu ţoale şi pune capacu la tron, bate piroaie la capac în patru colţuri şi patru oamini care a făcut groapa, la noi aşa e rându că-nainte când a fost în altu fel mai sărăcie s-a slobozât în groapă cu frânghia, da acuşa ăi patru oamini slobod mortu-n groapă cu peşchire, îl prijoane toţ patru şi-l doboară jos în groapă.

Şi oaminii care sânt acolo vece îl dichisăşte cum trebe tronu, îl dă la loc, şi pornesc să arunce pământu pe el, aruncă pământ pe el până sus. Şi când mai rămâne aşa o ţâră, pune şi stâlpu, pune şi pomu şi astupă şi face mormântu aşa cât trebe să să facă.

(1933 – *Maria Todorova Florova*, 55 de de ani, Coşava.)

*

* *

La noi când îl duce la groapă îi pune şi pom. Pomu să scoate din pământ cu vine şi pomu ăla îl învăluie jos di la vine până sus la creci îl învăluie aşa cu nişte lână. Pomu ăl de moarte îi spunem. Şi îngroapă pomu ăla la capu la ăl mort, unde pune crucea.

(1969 – *Frusina Gheorghieva Chicosova*, 60 de ani, Rachitniţa.)

CUM SE DREGE MORTUL

Să duce, este o babă care ştie, ele nu ştiu toate, să duce şi-i face aşa. Face acolo un căpătâiaş de cârpă şi-i pune acolo niscai surceale, taie ea acolo câte surceale le ştie. Şi ia într-o cărămidă foc şi să duce acolo sara. Sara să duce.

90 Şi până să duce la grobişte, ea nu vorbeşte cu nima. Şi s-o întrebe cineva şi să vorbească cu ea unde să duce, ea merge şi tace. Şi ajunge acolo şi şede acolo şi face acolo şi-nfige niscai surceale să nu să facă mortu moroi.

(1969 – *Florea Todorov Tomov*, 76 de ani, Drujba.)

*

* *

La noi aşa este. Îl drege, să duce sâmbăta la mormânt, cheamă o babă şi ia şi drege mortu ca să nu să facă moroi. Cu nouă fusă, ia nouă fusă, le taie boturili şi le bate-n pământ în mormânt ca să nu măi să-ntoarcă mortu, să nu măi înviază, să nu să facă moroi.

(1969 – *Evghenia Ghervaseva Crăciunova*, 47 de ani, Slanotrăn.)

*

* *

91 A rămas di la ai bătrâni. Aşa spune că dacă nu să drege, al mort să face moroi. Şi vine noaptea acasă şi porneşte să zdroncăne pin casă şi să-i spământe pe ăi vii.

Şi de frica aia, atuncea să face triizăci de boboloaie, triizăci de boboloaie să face de ceară şi să leagă nouă cârpuţă mititele. Şi să face dintr-un fus de tort trii clece şi să ia cânepă, câlţ. Să duce-n deal la grobişte două muieri şi cu un ciumag al de trii, fără să vorbească cu nima. Poate să te întâlnească multă lume şi să te întrebe „Un-te duci?", n-ai drept să vorbeşti cu nima până ajungi la groapă. Şi când ajungi la groapă, ale trei fusă să-nfig în trii locuri: la picioare, în mijloc şi la cap. Boboloaili să-ngroapă iar în trii locuri.

Şi atuncea ale două muieri aprinde cânepa asta şi spune:

Aici te-am lăsat,
Aici să rămâi.
Eu la tine să vin,
Tu la mine nu.

De trii ori să dă târcol la groapă şi atuncea să aprinde câlţu, s-aprinde ale trii parceluşe de fus şi stai până când arde. Şi pleci îndărăt, iar fără să vorbeşti cu nima, până ajungi acasă.

Şi atuncea să socoteşte că, vece, nu să mai face moroi.

(1993 – *Eufrosina Todorova Ţacova*, 60 de ani, Vrăv.)

SĂRBĂTORILE RELIGIOASE
Tradiţii locale, prepararea mâncărurilor rituale

PAŞTELE

Când s-aproprie Paştili, pornim atuncea, adunăm toată iarna oauă, mijlocu la post, mniaza la Păresimi, atuncea pornim să lumărăm oauăli, câte oauă am adunat ca să avem oauă de Paşti. Şi s-apropie săptămâna de la Florii până la Paşti. De la Florii pornim şi nu spălăm, curăţăm pin casă că vine Paştili. Şi să duce şi la biserică ai bătrâni, tinerii nu să duc, ai bătrâni să duc. Mnercurea sara porneşte la biserică, de mnercuri sara să duce, şi joia dimineaţa să duce, şi vinerea, atunci când Isus Hristos, atuncea când ia de-l duce popa şi ocoleşte biserica cu el. Şi pe urmă sâmbăta sara e slujbă mare la biserică.

(1972 – *Frusina Gheorghieva Chicosova,* 60 de ani, Răchitniţa.)

ROŞITUL OUĂLOR

Şi când vine Vinerea oauălor, facem oauă roşii. Şi câte o sută de oauă roşim şi mai puţâne, altu măi multe. Noi înainte, da ş-acuşa, punem foi de ceapă, nu foi verz, ceapa uscată când curge foili alea galbine, le fierbem în apă. Şi oauăli le punem acolo şi ele să face aşa ruginoasă, galbine.

92 Da să face şi din alte frunzuri aşa. Da lom şi de la dugăi boia şi facem şi cu boia. Da facem şi altu fel. Ou albu-l lom şi lom lumina şi o aprindem aşa şi scriem cu albu. Şi-atuncea îl punem de fierbe acolo în foili alea de ceapă şi rămâne unde a fost ceara, rămâne floricele cum făceam noi aşa, ornamente ceva acolo, lumili la cineva scriem acolo pi ou.

(Aceeaşi.)

La scherbem întâi în apă şi pe urmă punem boia-n strănchini de să plămădeşte şi le lom de acolo şi le legăm cu mirodie aşa, cu foi de trandafir, le legăm bine în ciorapi de nailon, ouăle albe scherte. Şi la urmă le tăvălim în boiaua aia schiartă.

Şi dupe ce le tăvălim în boiaua aia schiartă, le desfăcem din ciorapu al de nailon şi rămâne boite acolo. Şi le iei foili alia dupe ele şi ele rămâne boite cu flori acolo.

Da pe alilante le boim cu foi de ceapă, le scherbem cu foi de ceapă. Lom foi de ceapă şi le dăm undă şi le aruncăm acolo şi le făcem de un neam.

Da alia cu flori pe ele le făcem aşa mândru zugrăvite ruginoasă, chetroasă, roşii, verz, în tot neamu.

(1969 – *Lenca Ţencova Staneva*, 47 de ani, Capitanovţi.)

DENIILE

93

De Paşti este aşa, că noi ţânem post, cât este postu; poate să fie o lună, o lună jumate poate. Nu mâncăm dulce până la zâua de Paşti, mâncăm făsui, compiri, zamă, murători, dumati, pătlăgeni îi zâcem, cum să zâce pe româneşte, ce este mâncăm, obace carne nu mâncăm pân-la Paşti. Şi când este de Paşti, cu o săptămână de zile mai-nainte, lom şi spălăm toate ielia şi scuturăm şi ştergem şi chibzuim şi măturăm şi punem tot la călcat cu scheru, făcem cozonac de Paşti, roşim oauă, tăiem dacă avem mnel, tăiem mnel. Cu carne ne gătim, cu brânză, cu slatchi, cu toati ilia ce trebuie, că vine Paştili.

Şi când este trii zâle până-n Paşti, la noi la biserică să face denie. Ne ducem la biserică sara, ne ducem părvata vecer. Este slujbă, vine lumea grămadă, şi fomii, şi tineri, fete şi copii, toată lumea care are jelanie şi voinţă să duc la biserică. Popa ceteşte, slujeşte, lumini aprinsă, floreturi, părvata vecer. Ftorata vecer este şi măi frumos, atuncea este ca o praznoveală a lu Isus Cristos, cum l-a canunit pe Isus Cristos, cum l-a răstignit pe Isus Cristos jidovii. Şi este icoană mare pusă pe astal în mijlocu bisericii şi este cruce făcută la capu la astal şi pe icoana aia care vine de acasă cu bucheturi cu flori le pune acolo, aprinde lumină şi lipeşte acolo pingă astal, dă ocol şi pin florile

alia pune, înfige lumini. Şi ard luminili alia mândru şi biserica plină cu lume.

Şi popa ceteşte, ceteşte, da la douăsprezece ceasurili să fie slujba fârşită. Şi acuma ia popa şi pune icoana aia, o pune aşa într-o mesală şi ia mesala aia ş-o leagă de două colţuri şi o ia la umere ca pe raniţă. Şi pleacă popa-nainte şi toată lumea din biserică dupe el cu luminili aprinsă-n mână şi dăm ocol de trii ori la biserică. Şi când am dat ocol de trii ori la biserică şi ajungem la locu ăla de unde am ieşit la uşe, că sânt două uşi la biserică, una-i în namniaz şi una-i în scăpătat, ajungem la asta din namniaz, popa intră şi doi inşi ţân de mesala aia. Da popa ceteşte înăuntru în biserică şi toată fomiia care este şi copilaşi şi lume şi oamini, fiecare trece şi se loveşte cu capu de icoana pusă acolo în mesala aia. Acolo să spune că e Domnu Cristos.

Şi trecem iar în biserică înăuntru şi când să fârşeşte lumea toată pune icoana aia acolo la loc şi popa mai ceteşte, treaba lui ce ştie el pe cărţ să cetească. Şi când să fârşeşte slujba, pleacă fiecare cu lumina aprinsă până acasă.

Când ajunge acasă cu lumina, ajunge şi să stinge lumina în ambaru cu făină. O stinge lumina şi lumina aia o ţâne şi dacă poate s-o ţâie aşa ca trii ani pe urdin să să ducă cu ea la Paşti s-o ţâie di la biserică până acasă. Şi când moare un om na primer aia lumină e bună să moară cu ea în mână. Aşa a fost tradiţie şi să spune din bătrâneaţă că e bine lumina aia să să păstrează trii ani pe urdin, care 94 poate s-o păstrează.

Şi asta treabă este la Paşti. Şi pe urmă, zâua dupe ce mănâncă lumea de namniaz să duc la biserică şi este iar slujbă. Da până nu s-ar ducea la biserică, dimineaţa, astă treabă ce vorbirăm până acuş este trii sări pe urdin noaptea, de dimineaţa în zâua de Paşti, dimineaţa mai de noapte aşa, fiecare om şi fomiie şi copil şi toată lumea să duce dimineaţa să ia paşti.

Are într-o cinie mare aşa şi fiecare să duce şi se-nchină şi popa-i dă în gură câte o bucătură aşa de pâine slujită. La aia-i spune că este paşti, s-a slujit trii sări în noaptea Paştelui la biserică. Care are voinţă şi jelanie şi a ţânut postu şi vrea să creadă în Dumnezău, ia câte un parceluş din pâinea aia şi o mănâncă. Dă un ou roşu la popă, c-aşa e la Paşti, şi să duce acasă.

Şi zâua aia, părvia den când este la Paşti, acasă toată casa împarte. Iar cu pite, iar cu ouă roşii, cu usturoi verde, cu carne friptă, cu brânză, cu vin, cu toate ielia. Să duce fiecare şi împarte la familie, toată lumea la rând. Şi dupe namniaz să duce iar la biserică. Şi la

biserică este iar slujbă. Şi după ce slujeşte popa, ia şi dă ocol la biserică iar de trii ori. Şi să fârşeşte zâua dintâi.

Şi zâua de doilea să duc fomiili iar la biserică şi care a dus încă din sara dintâi la biserică pintru de care i-a murit copil, fată, noră, nepot, mumă, tată a dus daruri în biserică, ţoale, în zâua de doilea să împarte treburili alia în biserică. Care la care are voinţă, la ala le-mparte. Împart dănănăili alia şi au colivi făcute în biserică şi iau şi colivili şi cu ce au pusă-n târne, slatchi, cozunaci, oauă roşii, vin, şi să duc cu popa, cu lumea aia toată la grobişte. Şi la grobişte pune fiecare la mormântu lui acolo unde au mort îngropat, întinde mesală, întinde tot ce are acolo. Şi pune şi oauă pe stâlp. Şi pleacă popa şi merge printre toate chetrile, printre toate grobniţele unde sânt lume îngropată şi slujeşte şi cu busuiocu stropeşte. Ia apă din căldăruşă şi stropeşte pe mormânt, slujeşte toate mormânturile. Dupe ce fârşeşte de slujit, care vrea îi împarte lu popa.

Dupe ce fârşeşte, trece şi pun toată lumea aşa-n grobişte la un rând, unde e mai cisto, şi trece lumea şi ia şi mănâncă. Şi aşa e de Paşti.

(1993 – *Maria Todorova Florova,* 55 de ani, Coşava.)

COZONACUL

95

De Paşti când făcem cozâniac, iau maia de cozâniac şi o chilă de lapte, jumătate de chilă pun în tingire. Întâi îl fierb laptili şi-l las o ţâră de să răceşte şi pun în tingire şi pun maiaua de cozâniac acolo de să topeşte. Şi pun făină şi amestec acolo, amestic şi să face aloatu şi-l pun de să dospeşte. Dupe ce fac maiaua, pi-ormă mă duc şi cern făină în căpistere şi sparg uauă câte vreu, duauăzeci, triizeci de uauă, cât fac cozâniac, şi pun uauăli acolo şi pun un păruţ de zăitin acolo. Şi pun o lingură de răchiu, iau un limon şi-l rad acolo în căpistere şi amuniac punem.

Şi torn aluatu şi când să dospeşte îl frământ acolo, îl frământ în căpistere până să-ngroşază. Şi pun zăitin şi-l frământ cu zăitin să nu se lipească pe mâini şi pe căpistere. Îl frământăm mult şi bine până să face el ca coaja de tare. Şi pe ormă îl adăst, îl pun în tingire de să dospeşte, mare aşa tingire, şi-l pun acolo de să dospeşte şi-l cutrop.

Şi când s-a dospit, iau tipsáili spálate şi le mánjesc cu záitin şi tai de acolo şi fac aşa pletituri, ca cum se face cozániacu şi-l pun în tipsái şi şede de să dospeşte. Când s-a dospit, pun câte una câte una în toba la furnă şi le coc şi să coace tot.

(1969 – *Maria Anghelova Magiova*, 68 de ani, Gămzovo.)

DROBUL DE MIEL

Noi avem aşa obiceai că când táiem la Sfeti Gheorghe la Paşti mnel nu-l punem tot, cât ne trebuie să mâncăm. Făcem cu drob, cu gigári, cu maţăli, le scherbem şi punem ceapă verde, mirodie. Şi lom şi fărămăm, mestecăm carnea, cât ai tu opredelit ca să-ţ găteşti şi ştii tu cât să mănânci astăz, că atunci nu baş vine lume, nu e zbor.

96

Şi îl punem în tipsie şi-l băgăm în furnă or în ţást. Noi avem vatră aşa, este cum era odată, şi-l băgăm şi cu ţást. Desupra încintám ţástu şi dupe ce s-a încintat ţástu băgăm tipsia aia acolo şi doborâm ţástu pe el. Şi să face ca când e la furnă unde coc páinea.

(1971 – *Maria Nicolova Stancova*, 65 de ani, Maior Uzunovo.)

CIORBA DE MIEL

Zamă de mnel ce făcem de Paşti. Spălăm buna mândru aşa când tăiem mnelu, o spălăm şi pe urmă punem apă caldă şi o rádem buna aia şi o cistim bine. Şi o punem în tingire să schiarbă. Şi dupe ce scherbe, o lom şi o tocăm mărunţácă aşa. Şi punem fidea în ea. Supă îi zâcem. Şi punem iar ardii şi punem când să ia dupe foc punem mirodie şi o dregem cu câte două ouă şi o dăm jos dupe foc.

(1971 – *Ioana Florea*, 50 de ani, Florentin.)

NA PROUR*

Dupe Paşti vine Sfântu Gheorghe. Ama a fost, cum să vă spunem, o zî care noi îi spunem Na Prour, zâua dintâi până în Sfeti Gheorghe. Mâine e Sfeti Gheorghe, astăz e Na Prour. Ţân minte aşa. Muma se scoală di la trii ora noaptea şi pleacă pin poiană şi pin grădini la marginea satului şi adună buruieni şi floricele şi face cununi din ele. Şi vine cu cununiţa aia, cu floricelili alia să duce-n marginea Dunării la apă şi acolo face cununiţa de flori. Şi cu căldăruşa ia o ţâră apă din Dunăre. Vine acasă şi câte oi sau capre avem le mulge pin cununiţă. Laptili îl fierbe şi-n laptili ăla pune sau grâu or pâine şi-l împărţim iar la ăi morţ.

97

Aşa două zâle. Şi la toati uşili noaşte, la toate vrăniţâle punem liliac înflurit. Şi zâua a din urmă a lu Sfeti Gheorghe desară muma iar mulge oili şi caprili prin cununiţa asta. Şi cununiţa mi-o dă şi eu mă duc şi o lapăd pe apă. Şi spun atuncea: „Câtă este apa de mare, atâta lapte să aibă vitili mele".

(1993 – *Eufrosina Todorova Ţacova,* 60 de ani, Vrăv.)

*
* *

La o săptămână dupe Paşti e înfurtăţâtu. Înfurtăţâtu este aşa. Două văruichiţă, cum sânt eu cu văruica mea, ne-am ales amândouă cununiţă de floricele. Şi mama a roşit iar ouă fo zece şi ne ducem la poiană şi atuncea eu îi dau cununiţa mea ei şi ea-mi dete pe a ei. Aşa de trii ori ne schimbăm ale amândouă cununiţâli. Şi ouşoarili ni le schimbăm. Şi pe urmă venim cu cununiţâli şi le atârnăm acasă de sănătate.

Şi sântem ca două surioare. Asta este înfurtăţatu.

(Aceeaşi.)

---

* La întrebarea „Ce este Na Prour?", subiectul ne-a dat următoarea explicaţie: „Na Prour este zâua dintâi când s-adună buruieni, zâua dinaintea lu Sfeti Gheorghe. Atuncea, dimineaţa să scoală de noapte, fincă pe rouă s-adună, de aia îi spun Na Prour, din rouă, din rouă, că adui toati ierburili pe rouă, până n-a ieşit soarili".

DUMINICA MARE

Vine Dumineca mare, aia este ceva ca panairu nostu la satu nostu.
98 Din toati satili rudili vin aici la mâncare, la bere, la petrecere. Lăutarii cântă ş-atuncea am avut bărci, toată casa a avut câte o barcă-două.

Muma a tăiat un mnel sau doi şi a gătit şi a venit toati rudili noaşti. Da tata a avut două bărci şi cu bărcili, znace, fetili ali mari şi dănacii să suia în bărci şi pe Dunăre s-au împlimbat toată zâua. Lăutarii a cântat, da a fost şi ţâgani cu sărghii. Şi aşa două zâle, aşa s-a petrecut de frumos. Şi la zâua de două care de unde a venit, într-acolo s-a dus.

(Aceeaşi.)

SFÂNTUL DUMITRU ŞI VINEREA MARE

Al mai drag mi-a fost când eream mititică şi când venea toamna. Noi le zâcem praznice. Întâi şi-ntâi este Sfântu Dumitru şi Vinerea Mare, ori cum se spune Sfeta Petca pe bugăreşte. Asta este un praznic mare aici la noi.

Ţân minte că tata a tăiat o oaie mare şi sara ne-am adunat. Şi a venit toate rudili noaşte şi când sara ne-am adunat toţ, al mai bătrân care a fost în casă, moşu meu, s-a sculat şi pune cămaşa la ăl mai
99 mititel jos pe pământ şi lângă ea să pune o pituţă de pâine şi în pituţa aia să pune o lumină şi un păruţ de vin. Altă pituţă este pusă sus pe masă şi iar cu lumină-n ea şi s-aprinde.

Şi atuncea ăl mai bătrân porneşte să să-nchine şi în genunche jos, pupă pământu, pupă pituţa, pupă cămaşa de sănătate la familia toată.

Şi să rânduie întâi ăl bătrân, până la ăl mai mic. Şi când a fărşit închinăciunea, atuncea să întoarce în cătră toţ care sânt la masă şi spune, până n-aprindea lumina:

Bună sara, săbor!
Prostiţ şi iertaţ
Că aprindem lumina
Sfintei cinişoare de astă sară!

Şi ei spune:

Iertat şi blagoslovit să fii!

Când a fârşit toată închinăciunea şi a aprins lumina, tot stăpânu căşii, al mai bătrân, spune iar:

Bună sara, săbor!
Prostiţ şi iertaţ
Că am aprins lumina
Şi am fârşit închinăciunea!
La sfântu praznic.

Şi din nou ei spune:

Iertat şi blagoslovit să fii!

Şi el atuncea ia ce-a fost sarea pe pituţa de pâine, o pune în vin şi gustă din ea şi din vin şi pune lumina-n părete şi cu vinu stinge lumina. Atuncea porneşte toţ să mănânce. Da pituţa aia o dă de bodaproste cuiva pingă masă. Şi s-a zâs cinişoară la praznicu ăla.

Ţân minte că-n zâua ailantă muma a făcut o pâine, asta s-a zâs bârţă. Pe bârţă a fost pusă şi oili, şi găina cu puii şi ce ai avut în bătătură, toate a fost pusă pe bârţă. Cu bârţa şi cu sticluţa de vin muma m-a trimes la biserică. Acolo a fost satu tot, care a avut praznic pe Vinerea Mare. Popa a cântat şi dupe ce a fârşit cântarea a luat jumătate de bârţă, a tăiat bârţa, jumătate popa a luat-o de el, jumătate mi-a dat-o mie. Iar aşa cu coliva de grâu cu cruce făcută şi cu luminiţă. Când am venit acasă, muma iar a chemat ai noşti, pe toate rudili noaşte. Şi care cum intră să-nchină şi ia şi gustă din colivă.

Asta a fost zâua din mijloc. Sara iar i-am chemat, iar la mâncare şi la cântare.

La zâua de trii, s-a spus zâua morţilor, atuncea fac cap, să spune, o cruciuliţă de pâine cu colac pe de margine.

Să pune iar luminiţă, să face iar colivă de grâu şi iar la biserică. Să cântă pentru ăi morţ.

Şi când am venit acasă, muma a făcut moştiori, bucate de pâine, pe ele a pus carne sau altceva şi s-a dat la tot mortu din casa noastră, di la ăl bătrân pân-la ăl mai mic cine a murit din casă.

Aşa s-a fârşit un praznic ce noi spunem Vinerea Mare.

(Aceeaşi.)

CRĂCIUNUL ŞI ANUL NOU

Vine mai întai Ignatu, când tăiem porcu. Pe urmă s-apropie Ajunu. Vine Crăciunu, iai găteşti, faci pite, colaci, împarţ, te duci la lume cu-mpărţâtu. Te duci la unu la altu, beai, te vesăleşti două trii zâle, o săptămână, cât este.

Trece o săptămână de zâli, la săptămână să face Sân Văsâiu. Făcem colaci, să duce cu ei la moşica. Moşica găteşte acolo, adastă nepoţî, le pune colacii la gât, le pune bani în colaci, i-ardică la grindă.

Măi trece măi ca vreo cinci, şasă zâle şi vine şi Boboteaza, să să botează apele. Când vine Boboteaza, până să vină Boboteaza, taie oasăli la porc, taie din căpăţână, face piftii, găteşte, face sârmele de Bobotează. Şi să scoală muierili ale bătrâne, fi-va şi tinere, fi-va şi copii, şi să duc la biserică.

Şi la biserică iasă popa la ceşmea cu ciubăru, cu copiii, cu icoanili. Aşa a ieşit înainte, io ţî spun cum a fost înainte, da acuma s-a uitat. Şi a ieşit la ceşmea şi popa a cetit acolo, a cetit acolo molifta, ce-a făcut acolo. Şi muierili s-a dus acolo cu sticlili, a luat molivdă şi s-a-ntors iar cu ciubăru de apă la biserică.

(1969 – *Vica Niţova Pavlova,* 49 de ani, Cosovo.)

*

* *

Acuşica să vă povestesc cum e rândul la noi în sat când vine zâua de Crăciun. Până-n Crăciun, satu, aşa e obiceaiu, ţânem post, nu mâncăm dulce. Şi când vine Crăciunu, o săptămână până-n Crăciun,
100 este zâua de Ajun, umblă popa pin sat cu Ajunu, cu icoana cu căldăruşă, cu un pitrop cu el şi umblă din casă-n casă. Şi intră-n casă şi slujeşte şi să-nchină ăi din casă şi pupă icoana. Şi el umblă satu tot.

Şi să taie porcii, cum să ţî spun, îi taie care cum are voinţă. Rându este aşa. Taie o zi până-n Crăciun, ama lumea porniră şi-i taie şi cu

două şi cu trii. Şi-n noaptea Crăciunului să ţâne focu de nu să stinge, toată noaptea să ţâne fuma cu focu aprins să nu să stingă, că-n noaptea Crăciunului Maica Domnului a fost însărcinată cu Isus Cristos şi a cătat un loc unde să nască. Şi noaptea Crăciunului fomiile care sânt domachine toacă carne, fac sarmale, găteşte pîn-la lumina zâlei.

Când să scoală dimineaţa copilaşii ai mici, bătrâna le dă păsărel fript şi măr şi maţă grasă şi vin să bea, că a venit zâua de Crăciun. Şi la namniaz babili care sânt pune şi-mpărţăşte pitişoare cu maţă grasă, cu carne friptă, cu ce-a dat Dumnezău şi împărţăşte de drag că s-a născut Cristos.

Trii zâle prăznuvim Crăciunu cu vesălie, cu beutură şi mâncare; şi e mîndreaţă mare.

*

* *

101 De Anu Nou iar ne gătim cu toati ielia şi făcem şi slatchi şi punem de toati sămînţăili pe masă, plodove şi sămânţă să pune toati ielia pe masă ca să fie anu plodoros, să se facă, să se rodească. Să fie de toate pe masă. Şi şedem până la ceasurile douăsprece. Şi la ceasu douăsprece, când vine Anu Nou, ne sculăm cu parăle toţ din casă de vin şi dăm nă roc şi ciucnim şi ne rugăm de sănătate unu la altu, c-a venit anu ăl viitori, cu sănătate şi cu bine. Şi şedem şi mâncăm şi bem. De multe ori ne-a apucat şi zâua şezând la masă.

La Anu Nou, în zâua aia dimineaţă, dacă ai nepoţ, vin nepoţî cu survaca. Vin nepoţî cu survaca şi survăchează, noi făcem colăcei şi pe nepoţ îi ridicăm la grindă, le dăm colăcei, podarăce, le dăm bani.

(1993 – *Maria Todorova Florova*, 55 de ani, Coşava.)

*

* *

Şi vine lăsatu de post de Crăciun. Când vine lăsatu de post de Crăciun, atuncea ne-am adunat ai noşti, cine a fost. Ai gătit o găină, ai gătit ăl mai bine şi sara te-ai adunat şi ai lăsat post de Crăciun. Şi a fost mare păcat, dacă cineva din casă a mâncat cu dulciuri, a mâncat carne. Până la Crăciun nu s-a mâncat nimic, decât de post mâncare.

102 Când a venit Domnu Ajun, îi spunem zâua dinainte a Crăciunului, Domnu Ajun, sara, moşu meu ăl bătrân a ieşit în bătătură şi a tăiat două jorghiţă şi le ia şi le face cu fum, le făcea şi c-o coajă de lemn de tei, c-o coajă de tei, ş-o punea pe fum ş-o făcea pistriţ, negru cu albu, şi-i zâcea colindă. Şi săcuiaşu era gata. Da muma făcea colindeţ.

Colindeţî sînt făcuţ ca când sânt ca pituţe cu găurică mică, cu gaură-n mijloc, ca covrigeii. Şi atuncea făcea muma patruzeci, cincizeci de covrigei.

Şi toată noaptea aia nici nu dormeam de drag că dimineaţa mergem şi cântăm la Moş Ajun. Şi dacă cineva nu vrea să ne deşchidă, ne punem să zberăm, să zberăm cât putem:

> Deşchide, mă, că dacă nu-mi dai colindeţ,
> Îţ moare poarca-n coteţ!

Şi am adunat aşa, znace, şi lumăram care a adunat măi mulţ covrigi, care mai mult a adunat, atâta de drag a fost. Şi când am venit acasă, ce să vedem. Ai bătrâni a tăiat porcu, a fost mare păcat să mănânci din carne atunci în zâua aia. Nu. Muma a gătit în zâua-laltă, când a fost Crăciunu. Şi atuncea face iar pituţă la toţ ai morţ şi le pune iar bucate pe pituţă şi să duce la toţ ai apropiaţi. Trii zâle are Crăciunu.

(1993 – *Eufrosina Todorova Ţacova*, 60 de ani, Vrăv.)

TĂIEREA PORCULUI LA CRĂCIUN

De Crăciun tăiem porcu, la Crăciun. Şi şede o zî două carnea, o punem în săpete şi punem sare pe ea şi şede să-şi ia sarea aia. Şi pe urmă, la două zâle, o iei dacă e ger, dacă e cald zâua ailaltă o iei şi o-ntinz pe culme. Şi zlănina o-ntinz pe culme.

Da şoldurili la porc le iei şi le faci păstrame. Iei şoldurili la porc acolo şi le iei la rând şi desfaci carnea toată şi rămâne număi osu, 103 picioru. Şi pe urmă iei şi tai ca cum vine, alta măi mare, alta măi mică. Şi care la urmă ce măi rămâne de pe oasăli alia carne o iei şi o tai cu cuţâtu, o mărunţăşti şi o toci. Şi o toci cu usturoi şi pisăz usturoi şi pui apă şi pui piste păstrama.

Şi faci şi maţăli cârnaţ, sugiuci noi zâcem. Uite aşa. Tocăm carne mărunţâcă şi la urmă o punem în tipsâie şi punem usturoi pe ea. Şi dacă făcem acuma dimineaţa, le umplem, că cică vez să-şi ia usturoiu, şi tomnai dimineaţa pornim să umplem maţăli şi le întindem iar pe culme la grindă. Şi şed acolo vro săptămână de zâle. Şi pi ormă

lom untura aia, codrii ăia şi punem pe masă şi tăiem la parcele uite aşa mitiutele şi punem în căldare şi o topim untura. Şi punem cârnaţ şi la urmă punem de vară.

(1971 – *Joiţa Petrova Gheorghieva*, 48 de ani, Borilovet.)

SARMALELE

104 De Crăciun facem şi sarmale. Toci carnea la maşină, da şi cu mâna poate, da şi cu mâna cu cuţâtu o tocăm măruntâcă aşa. Şi lom varză acră din putină şi punem orez şi spargi acum ouă-n ele să ţâie, să nu să fărâme, şi cer piperi. Şi lom ardii, le scotem iar sămânţa, umplem şi ardii, facem şi sarmali. Cu foi de varză le facem şi le punem în tingire şi scherb. Le amesteci aşa, le faci cu mâna, îndoieşti foaia, faci sarmaua, îndoieşti foaia, pui drobu la mijloc, pui foaia, le învăluim şi le punem în tingire la rând şi le punem de scherbe.

(1971 – *Ioana Florova*, 50 de ani, Florentin.)

PIFTIA

105 De Crăciun facem piftii. Piftia cum o facem? Punem carnea de o spălăm bine aşa să să moaie, noi aşa facem, punem în apă caldă şi să moaie carnea, soricu acolo, picioare ce-i, căpăţână. Pi ormă lom şi la cuţât le rădem, le spălăm, le cistim bine şi le punem de fierbe. Fierbe dintr-o apă şi apa alantă stă caldă pe furnă şi când să sacă aia le umplem o dată şi lăsăm să stea aşa.

Şi le lom, pisăm usturoi, le punem jos, să răceşte o ţâră apa şi pe urmă mistecăm usturoiu acolo, punem bucături în stranchină şi mestecăm usturoiu. Şi la toată stranchina punem câte o lingură de usturoi de ăla, pe urmă punem zamă şi le umplem şi le arădicăm şi le cutrupim undeva. Dacă e zăpuc, la răcoare, dacă e frig, în sobă, dacă e ger iarna.

(1971 – *Pasca Ilieva Petrova*, 45 de ani, Cudelin.)

*

* *

Avem o sâmbătă care i să zâce Sâmbăta piftiilor, noi iete atunci făcem piftii. Şi alta zî care ne ducem cu copiii la moaşe, îi zâcem Văsâi la zâua aia. Obezatelno atunci ne ducem cu copiii la moşica şi va să avem piftii. Şi făcem şi atuncea piftii.

(1972 – *Bogomilca Crumova*, 43 de ani, Calenic.)

*

* *

Piftiili le făcem aşa. Picioarili la porc le lom, le fhierbe femeili în căldare, ama le umple cu apă fchiartă, că dacă pune apă rece nu să face. Le pune-n căldare şi umple căldarea tot cu apă fhiartă. Şi dupe ce fhierbe ele, le ia şi le scutură de oasă, să răceşte o ţâricană, pisază usturoi cât trebuie şi ardei iute pisat pune. Şi pune-n toată stranchina şi carne şi zamă de aia pune câte o lingură de usturoi şi să face piftii.

(1969 – *Costea Gheorghiev Simionov*, 73 de ani, Maior Uzunovo.)

PĂSTRAREA CĂRNII DE PORC

106

Vine mai întâi Ignatu, pi ormă s-apropie Ajunu. Tăiem porcu şi-l lom, îl jupoaie şi scoate slăninili başca, coastili başca, oasâli başca, carnea başca şi le punem tot pe odelno. Şi untura o laşi trei-patru zâle, o iei ş-o topeşti, o faci untură, n-o laşi slănină să şadă slănina.

Carnea o iei şi o tai aşa la sfâcşii, o faci păstrama, o sărez cu sare, cu cerven piper, cu ceren piper, pui în ea şi o pui într-o cofă, tengeră ce-or fi, o pui în saramură aşa. Vrii s-o laşi aşa, vrii s-o-ntinz pe culme ceva să să usuce aşa, care cum vrea s-o lasă. Măi bună iasă în tenger, s-o laşi aşa ca pe peşti-n saramură. Ama sărată mult n-are să fie, cât trebuie să sărează carnea.

(1969 – *Vica Niţova Pavlova*, 49 de ani, Cosovo.)

SÂN-VĂSÂI

Dupe Crăciun vine Sân-Văsâiu. Noi aicea la sat nu prăznuvim
107 Anu Nou. Atuncea a fost Sân-Văsâiu, a fost Anu Nou al nostru.

De Sân-Văsâiu ne ducem la moaşă, aia care ne-a moşit când ne-am făcut. Ne ducem dimineaţa, eu cu ăl bătrân, cu moşu meu. Ia sticluţa cu rachie şi o strănchinuţă cu struguraş sau cu turşie şi ne ducem să spunem moaşii că astăz ne ducem cu plocon la ea. Moaşa m-aridică în sus, îmi pune colăcel mare la gât şi ne dă dulceţuri sau fun franc. Şi ăl bătrân şedea de bea rachia cu al bătrân ce este în casa moaşii.

Şi la prânz muma să duce cu trii colaci de pâine şi iar găină tăiată şi moşica ne-ntâlneşte cu mâncare şi cu beutură. Sântem la ea pînă sara.

(1993 – *Eufrosina Todorova Ţacova,* 60 de ani, Vrăv.)

BOBOTEAZA

108 Dupe Sân-Văsâi vine Boboteaza, Boboteaza, cum să vă spun, noi spunem şi Iordanov den pe bugăreşte. Atuncea s-adună, pleacă încă din zâua cum este astăz, înaintea Bobotezî, popa pleacă pin satu tot să botează, merge din casă-n casă cu căldăruşa şi botează pe fiecare de sănătate, că este Boboteaza.

În zâua-lantă, cu cruci iasă şi satu tot, tineri şi ai bătrâni, şi ne ducem în marginea Dunării. Acolo, znace, popa cântă şi aruncă crucea-n Dunăre. Care, znace, este măi viteaz sare dupe cruce şi prinde cruciuliţa, iasă cu ea afară. Şi atuncea satu îl dăruieşte care cu ce are voie, îl dăruieşte, znace, pe cine a scos crucea.

Şi când venim acasă,lom apă de aia şi cu apa aia botezăm toati vitili noaşti, cu apa, znace, de este apă din Dunăre, să fie de sănătate la toati vitili.

Aşa petrecem Boboteaza.

(Aceeaşi.)

DE SÂN VĂSÂI (LA VRĂJIT)

Şi făcem şi la vrăjit. Ne-adunăm fete la Sân-Văsâi, noi îi spunem la Sân-Văsâi, fete şi băieţ s-adună aşa în vo casă unde să vorbeşte ei

109 să s-aduie să vrăjească, să vadă care ce fată o să ia, care fată ce băiat o să ia.

Şi luăm strănchini şi le punem aşa cu curu-n sus, aşa spunem noi, şi-n toată stranchina punem la o stranchină punem cărbune, la alta punem plivaz şi carte, la alta punem bani, la alta punem păr de porc, la alta punem tepten, la alta punem mărgean, la alta punem oglindă, douăsprece sânt, şi o stranchină goală.

Şi acuma o să vrăjească una. Când să pune treburili aştia sub strănchini, pe o fată, or pe un băiat, îl leagă la oichi să nu vadă ce pune acolo. Şi ea cu oichii legaţ atuncea pune mâna pe o stranchină şi vede când ardică stranchina ce este acolo sub stranchina aia. Dacă este teptenu, o să aibă dinţ prea mari, o să fie colţât, colţată aşa, dacă are păr de porc o să aibe ... mustăcios o să fie, dacă este pâne, o să fie bogat, bani dacă e , bogat o să fie, dacă e carte şi plivaz, o să fie învăţat, stranchina goală-sărac, dacă este oglindă o să fie mareţ, dacă este mărgean, o să fie frumos or frumoasă, ce-o fi acolo.

Aşa să face la noi aicea.

(1972 – *Frusina Gheorghieva Chicosova*, 60 de ani, Rachitniţa.)

*

* *

Ce am făcut noi la vrăjit. Când eram eu fată mare, aici la Coşava era rându aşa să ne adunăm fete câte eram, deopotrivă, ne adunam toate. Ne adunam, atuncea era lampă, nu aveam letrică şi adunam gaz pin sat, la toată fata ne duceam să-i pună mumă-sa gaz în sticlă, ca s-avem gaz şi să ne luminăm toată noaptea, până făceam vrăjitu. Ama eu nu luam sticla cu gaz, o dam la alilalte s-o poarte ele. Şi adunam di la toată casa, tomneam lăutari şi când era noaptea vrăjitului ne adunam la fo casă de fată, na primer unde era călidoru măi mare, cum să zâcea înainte, unde era mai mare, că venea şi dănacii cu noi şi fete. Ne adunam mulţ.

Şi ne adunam acolo şi venea şi alde muma cu noi, nu ne duceam sângure, ca acuşa de să duc la discotecă sânguri copiii cu fetele. Ne duceam cu alde muma dupe noi. Şi lua şi punea pe astal, punea

oglindă, punea cheptin, punea măr, punea ban, punea sufurină, punea apă, punea păr, toate treburili aşa.

Şi pe ce pui mâna cu oichii închişi, când întorci farfuria, ce este sub farfurie aşa o să ţî să cadă când te-oi mărita, aşa bărbat o să iei.

Şi, na primer, dacă luam farfuria cu măru, spunea că o să iei om şi o să fie frumos şi roşu ca măru, dacă puneam mâna pe farfuria di di jos şi era castronu cu apă, să punea pe râs, că o să să pişe omu în ţoale, dacă luam sufurina, muream de drag, c-o să fie bogat, dacă găseam oglinda, spunea că o să fie bărbatu curvari.

Aşa că la toate treburili care era pe astal era fieştecare cu câte fo znacenie. Trăgea farfuriili toată fata la rând şi dupe ce furşea treaba, ridica alde muma dănănăile dupe astal şi pornea bandili să cânte şi cu copiii jucam până dimineaţa, jucătură de prăpăzenie.

La ala noi zâceam vrăjit.

(1993 – *Maria Todorova Florova,* 55 de ani, Coşava.)

LA SÂN-TOADER (PAŞTELE CAILOR)

110

La Sân-Toader să-ncură caii, ş-acuma să-ncură caii. Asta e tradiţie la noi de să-ncură caii. Când eream mici, când eream măi mică, la noi să lăia numa cu oman. Este o floare, i se zâce oman, şi aia mirosă mult frumos aşa, când o pui pe fumă pe foc aşa dă un miros frumos, vine de la floarea aia. Şi să duce băieţi, dănacii-n pădure două-trii zâle înainte până-n Sân-Toader şi adună oman de ăla şi să duce şi dă la fete, la muieri şi să laie din sâmbăta lui Sân-Toader.

Sân-Toader e sâmbătă, până-n zâuă toate sântem lăiate cu oman. Şi dimineaţa ieşim să privim unde să-ncură caii. Caii să-ncură la poiană-n marginea satului şi noi ieşim, ne-mpletim cu coade lungi să videm caii cu coade lungi, să ne crească păru lung ca la cai, ca coadili la cai.

Aşa-i spunem la Sân-Toader: Paştele Cailor.

(1972 – *Frusina Gheorghieva Chicosova,* 60 de ani, Rachitniţa.)

*

* *

A venit Sân-Toader, când să-ncură caii. Şi atuncea în toate răscruciurile de drum am făcut vurdum. Asta este un lemn mare pus şi la

el e pusă o roată mare de car, două lemne încrucişate şi două funiuţă în părţile amândouă. Şi fetili ali mari şi dănacii s-adună-n toată sara acolo. Da ele şede şi dănacii, znace, băieţî le-nvârteşte cu funiuţăli. Şi ele zbiară ş-atâta este de frumos, toată sara la lună.

O săptămână, aia-i săptămâna Sân-Toaderului, atuncea, vece, dimineaţa de noapte, până n-a răsări soarili, muma m-a sculat şi a spus: „Scuală măi tare să te lai cu oman". Noi îl avem aicea-n bătătură, muma îl ţinea şi la Sân-Toader îl scotea şi mă lăia cu el şi zâcea „până nu răsare soarili, că ţî să cacă Sân-Toader în cap şi-ţ cade părul şi n-ai să ai păr în cap".

Şi mă lăia până nu răsărea soarili. Ăla era un ritual la Sân-Toader. S-a mai zâs că e Paştele Cailor. Când cineva nu avea sau nu vrea să-ntoarcă cuiva ceva, zâcea: „O să-ţi întorc la Paştile Cailor, la Sân-Toader". De acolo ştiu că este Paştile Cailor.

(1993 – *Eufrosina Todorova Ţacova*, 60 de ani, Vrăv.)

ALTE ELEMENTE ETNOGRAFICE
Claca. Industria casnică. Portul. Uneltele agricole. Construcţii gospodăreşti. Ocupaţii

Măi înainte făceam. Cum treieram, să mătura drumurili, să căra paili şi să mătura. Şi ieşeam la poartă şi făceam iete cum este colea foc şi s-aduna malaua. Şi muierili cu furcili-n brâu lucra, care câte era-n casă muieri, fete, da mai sta şi oamini, sta şi ei până la o vreme.

Şi cânta din gură fetili. Coceam porumb, loam porumb verde şi coceam porumb, altu şi beutură, altu care a avut.

111

Claca este aşa. Tu, uite, ai de lucru şi te duci şi chemi rudenii, comşii, le-ntrebi care vrea. Rudilii tăle vin, că vor nu vor ele o să vină, soră, mumă, frate, ce ai. Da comşiicili le-ntrebi: „Fă, io desară o să fac clacă. Vii la mine la clacă?" Alta zâce „Vin", alta zâce „Fă, nu pot să vin". Şi te duci tu şi-i dai fus şi caiere şi alta îl ia acasă ca să mai toarcă ca să-l fârşească colea de vreme, da alta când vine i-l dai. Şi care a furşit s-ajută de la aia pân-la aia, să se fârşească tot. Da tu găteşti toată zâua, tu ai douăzeci de inză, ori cinsprece inză, or zece inză, tu tai o găină, două. Da iarna, dacă este, ai carne de porc şi scoţ vin cu cofili, bagi cu varză, pui cofa pe masă şi strănchini. Şi mănâncă în rând, rând pe partea asta, rând pe partea aia. Şi la urmă chemi şi pe vrunu cu floieru, cu clameta. Până când ele torc, gătesc, ăla cântă, ele să râd, vorbesc. Dupe ce mănâncă, joacă, urează. Şi tu ai furşit cu lucru, şi ele a mâncat şi a beut. Şi tu eşti mulţumită de ele şi ele de tine.

(1972 – *Joiţa Petrova Gheorghieva,* 48 de ani, Boriloveţ.)

*

* *

Noi fămiili toamna, când dă-n iarnă, nu mai avem de lucru să ne mai ducem la câmp şi ne adunăm la clacă. Şi ne ducem. Şi fămiia unde ne cheamă acolo vor avea să toarcă, vor avea să ţasă, vor avea ceva şi noi ne ducem să-i ajutăm. Dacă are mult lână de tors, ne

ducem, ne adunăm şapti, opt, zece fămii şi ne ducem toate şi cu fusăli şi ne punem să torcem.

Dacă are muierea de ţăsut, ne ducem şi-i făcem drugi, îi făcem cu iţăli, îi dăm cu iţăli îndărăt, tot găsim ca să ne adunăm.

(1969 – *Silvia Petrova Niţova,* 39 de ani, Gămzovo.)

*

* *

Ne adunam sara fomiili să ne ducem să lucrăm, să torcem lână, să răsucim la câte una-n casă. Ne adunam şapti, opt, zece inză şi ne duceam să torcem. Nu torceam, cât vorbeam, cât ne adunam la vorbă, la taină. Torceam până la o vreme. Până la zece, unsprece şi ne râdeam, vorbeam, cântam. Venea şi flăcăi, care avea câte unu pe acolo da ocol pe afară, fluiera, mai ieşeai să vez, cică, ce face câinii pe afară.

Şi pe urmă când plecai de acolo, mai plecai pe uliţă, te-mplimbai.

(1969 – *Raina Vasilieva Dimitrova,* 48 de ani, Negovanovţi.)

*

* *

Când eram dănaci, toamna când se culegea porumburli să da clacă de curat la porumb. Ne adunam copii mulţ şi fete, ne duceam astă sară la unu curam porumb, mâine sară la altu, poimâine la altu. Curam porumb, ne vesăleam , cântam, jucam. Stăpânu la casă ne da şi vin, fincă-i curam porumbu, de-i ajutam, şi mâncam. Toată sâmbăta sara făcea ghiluş, lăutarii cânta şi ieşeam sâmbăta sara la ghiluş, făceam ghiluş pân-la ceasurli zece-unsprece noaptea, jucam la oră cu fete. Pă da, flăcău fără fată nu poate şi fete fără flăcăi nu poate.

Acuşica să face clăci numai fomeili iarna face clacă să toarcă lână, de ce, că femeia sângură nu poate să toarcă lână de un aşternut sau de o franelă; de-o păreche de ciorapi, de două îşi toarce sângură acasă, da de un aşternut nu poate ea să toarcă trii-patru chile de lână. Da aşa, s-adună şapte, opt, zece fomei, vine la o casă, ilectrică este, lambă frumoasă, lucrează, mănâncă, beau şi mai cântă. Fomeili sânt fără bărbaţ acolo la clacă, numa fomeili sânt.

(1969 – *Ivan Ivanov Decev,* 67 de ani, Capitanovţi.)

CE SE FACE CU LÂNA

Oili de le avem , când să pune zăpucu vara, le lom şi le tundem. Dupe ce le tundem cu foarfici lâna o opărim frumos cu apă fhiartă-n bolboroşi, o iei şi o moi şi-o opăreşti. Dupe ce o opăreşti, o speli din patru-cinci ape bine şi o iei ş-o-ntinz la soare.

112

Când s-a uscat, o iei ş-o scarmeni toată la rând în mâini şi o aşez în sac. Dupe ce o aşez în sac, o iei şi te duci cu ea la dărac şi o baţ, o faci caiere. Pi ormă o iei ş-o torci, care de ce are voie, cu fusu. Şi p-ormă o suceşti şi lucri dacă ai voie de aşternuturi, de chilimuri, de franele, de ciorapi iarna.

(1969 – *Evghenia Ghervaseva Crăciunova,* 47 de ani, Slanotrăn.)

*

* *

Cu lâna di la oi iete făcem cergi, făcem chilimuri. O spălăm, o opărim, scherbem apa şi o tornăm piste ea, să opăreşte şi la urmă o scotem şi ne ducem la ceşmea şi o spălăm. Şi p-ormă o scărmănăm şi o ducem la măşină şi o bate, măşina de bătut lâna, aşa să zâce. Şi o bătem lâna şi la urmă o torcem aşa cu fusu. Şi o dăm la răşchitori şi o facem jurebii. Şi ne ducem şi o dăm de să boieşte.

Şi ne făcem chilimuri, ne făcem ţoale.

(1969 – *Maria Nicolova Stancova,* 66 de ani, Maior Uzunovo.)

*

* *

Oili de tuns le tundem dupe Sân Chetru, le tundem cu foarficili. Şi dupe ce fată ele, fată miei, le codim dupe ce fată la ugere, ca să poată să sugă mieii. Le tăiem lâna de pingă ugere aşa ca să poată mieii să sugă, să putem noi p-ormă să le mulgem.

Şi dupe ce le codim aşa di ăla, le tundem, le lom lâna, o opărim, o spălăm, ne ducem la Dii, o bătem la darac. Şi o lom şi o torcem şi venim de acolo or că făcem clacă de o torcem noi cu fusu. Şi o lom şi o răsucim. O facem la caiere şi pi ormă din caiere o torcem. Şi o făcem la gheme dupe ce o torcem, la jurebii.

O boim cu boia, care roşie, care verde, care cum vrea. Făcem franele cu mâna, ciorapi, făcem mănuşi, polovere, poşuri la gât făcem. Făcem aşternuturi pe paturi, pe jos chilimuri, pe divan chilimuri.

(1969 – *Raina Vasilieva Dimitrova,* 48 de ani, Negovanovţi.)

113

O sămănăm ca pe grâu, ama va să fie pământu o ţâricică măi ţapăn, măi bun pământu ca să crească mai mare. Dacă e pământu rău, nu să face neam, da dacă e bun pământu, e torit, creşte o meatră, o meatră şi jumătate la două meatre creşte-n sus cânepa.

Şi o secerăm. Înainte o scobeam, o trăgeam aşa, o trăgeam şi o făceam la mănuşi aşa şi mănuşili le băgam în apă, în recă. Şi şedea două săptămâni, să mura ea în apă şi o scoteam şi-o puneam la soare, să usca. Pe urmă o bătea muierili, o ducea şi-o bătea cu maiu, făcut maiu aşa ca cuţâtu şi întors o ţâră aşa şi pus un lemn încrecănat. Şi la lemnu ăsta-ncrecănat pui mănuşa şi baţ cu maiu ăla şi ea să bate, să fărâmă ţăpile la alea şi rămâne numai coaja. Coaja aia rămâne, să upotrebeşte de nojiţ, de ce vrei.

Pe urmă o dai la darac, noi zâcem darac, dai la darac, rămâne moale, frumoasă rămânea. O dai şi cu cetcă, cum îi zâceţ voi la aia cu păr, perie, perie făcută cu păr de porc. Şi cu ea frumoasă să făcea mănuşa. O punea în caiere ca pe lână aşa, torcea. Torceam de cergi, de păntăloni, de cămăşi. Am avut şi cămaşe de aia atuncea.

(1969 – *Văto Pascov Stancov,* 70 de ani, Dolni Boşneac.)

*
* *

N-am lucrat-o io, a lucrat-o ai bătrâni. O samănă cânipa asta şi pi-ormă când să coace, că ea-i amestecată, este şi a de vară şi a de toamnă firu cânipii, o alege, o adună de duauă ori, şi primovara şi toamna o adună.

Şi o leagă, o adună şi o leagă măldărele, măldărele şi-o lasă, să usucă, să păleşte. Şi o ia şi-o duce la baltă şi o moaie acolo-n baltă. O ţine cât o ţâne acolo, dacă nu ştiu că eram mici. Şi pe urmă să duc şi o scoate. Ea să face cânepa asta, ea e verde, da pe urmă să face ca când este fire, fire, aţă. Şi o ia şi o spală, o întinde pe marginea la recă acolo. Şi o aduce acasă, o întinde de să usucă bine şi pe urmă porneşte de o bate. Era maie speţialni, o bătea babili cu maili, cu maiu, îi fărâma pâzdăriile alia, ciumegili ce era înuntru. Şi dupe ce o fărâma la mai, avea şi meliţă iar făcută ca maiu, ma era aşa naltă. Şi bătea şi cu aia, o meliţau, o fărâmau iar bine. Şi pe urmă o lua şi o făcea colace şi avea dărace, dărac aşa, şi băga picioarili-n el şi pornea babili şi da şi cu mâna acolo şi o trăgea şi făcea fuior. Făcea fuioară, o aduna, o aduna şi când era de fo treabă o făcea caier, fuior de caier, o aduna şi o făcea caiere. Şi când era o lucra de tort şi făcea

cergi, cergi de-al de cară, făcea de aşternuturi; urzala, urzala de cânepă punea. Şi torcea din furcă babili, punea furcili-n brâu şi torcea.

(1969 – *Anela Ivanova Dimitrova*, 43 de ani, Maior Uzunovo.)

RĂZBOIUL DE ŢESUT

114 Când a fost muma mea s-a purtat cu alte ţoale, ţăsute acasă aşa. Cum s-a ţăsut? Din războaie, iete aici pin sat războaie.

Războiu e de lemn făcut. Are aici un parcel aşa, aici unu şi aici unu şi de colea până colea cu blană, să bate şi-n partea ailantă şi el să ţâne aşa. Şi la urmă-i punem brâgle, îi punem iţă, spată, năvădim acolo aşa îndărăt. Aici un sul avem, dincolo avem un sul de urzală, îi zicem urzătură, urzală acolo şi aicea vece merge pin iţă, pin spată şi pornim să ţăsăm cu băteala.

Mai jos are iepe, le zâcem iepe, şi dăm din picioare acolo şi schimbăm, este scris-şi-privim acolo cum să schimbăm picioarele acolo.

Este şi-n patru iţă, şi-n două şi este şi-n douăsprece iţă să ţasă. Şi este şi suviichea, suviichea are o ţâră adunată lâna, lâna or bumbacu, cu ce ţăşi.

Când dai din picior, călcăm c-un picior şi să desface urzala şi să face rost, atunci să face şi rămâne aşa gol aicea şi când dai cu spata treci aici cu spata. Şi pe urmă calci cu pictoru ălant şi s-adună, să petrece şi dai cu brâglili, dai cu brâglili. Şi când ai ardicat piciont ăsta, s-a făcut iar aşa gol şi întorci atuncea. Aşa să zâce la asta: rost. Şi tot aşa.

Natră este iar, natra este îndărăt. Băteala este pe suviiche şi dăm aşa cu ea şi aşa ţăsăm.

Să ţasă chilimuri multe de lână, frumoasă aşa. Altili le zâcem ţoluri aicea şi are lâna tăiată în parceluşe măi aşa.

(1969 – *Frusina Gheorghieva Chicosova*, 60 de ani, Rachitniţa.)

*
* *

Punem războiu să ţăsăm, să făcem aşternuturi şi când aşezăm războiu lom picioarele la război, noi le zâcem picioare, pe urmă iepe,

zatcă, sul, spată, brâgle, iţă, întorcători. Şi aşezăm cu totu la rându lor, brâglari zâcem la ăsta lemn în sus, brâglariu or iţariu, sclipeţî, zâmţî. Şi ţăsăm şi făcem aşternuturi.

Câte o fomiie ţăsăm, da când făcem aşternuturi aşa la flori multe, poate să ţăsăm şi trei inză, două inză îndărăt şi una înainte, când făcem aşternuturi cu flori multe.

Dacă este una sângură, ţăsăm din două iţă ori în patru, da noi ţăsăm şi-n douăzeci de iţă, în triizeci de iţă şi în patruzeci de iţă am ţăsut pe natră îndărăt. Aşa îi zâcem, pe natră îndărăt făcem iţă şi ardicăm cu speteaza şi ţăsăm.

(1969 – *Raina Vasilieva Dimitrova,* 48 de ani, Negovanovţi.)

*

* *

De război mă-ntrebi. Are doi stalpeţ şi două blăni, o blană la un cap şi una la un cap. Are două sule, sul dinainte, sul dindărăt. Şi are zatcă, şi are două iepe de pui picioarili în ele, şi are gâscă de strâns sulu aşa de pui piroiu să nu scape urzala, să fie întinsă când ţăşi la război, să fie întinsă natra acolo. Întorcătoriu este aşa şi bagi zatca şi pui piroiu să ţâie strâns la sul.

Când ţăşi cu suveichea să fie strânsă să să facă rost, să facă rost cu suveichea. Şi este două iţă, şi spată, şi brâgle, şi mâini la brâgle, alea de şed în sus şi brâglili şed aşa, şi două brâglare di disupra de legi iţăli şi mâinili.

Spusăi cu suveichea. Pui picioarele-n iapă, face rost, dai cu suveichea, tragi cu brâgla, iar pui picioru-n ăsta, iar să face rost, iar dai cu spata.

Fac pânză, aşternuturi, scoarţă pe jos, cergi.

(1969 – *Ioana Florova,* 50 de ani, Florentin.)

PORTUL POPULAR

115

Nosia noastră fomeiască în Bălgaria când am fost noi tinere a fost aşa: cămaşă cusută cu igliţa, cu fir roşu şi negru şi bibiluri, împrejur cu şebace cusută-mprejur. Şi am purtat zăvelcă aleasă cu trii rânduri,

zăvelcă aleasă cu cinci rânduri, zăvelcă cusută cu mătasă, şoarţă ruginoasă, şoarţă aleasă-n război cu cotitură mare înfelurată, şoarţă de cădifea cusute cu mătasă, cimbire cu ciucuri, bliuză cusute pe chept, pe mâneci, pe şele. Aşa a fost nosia noastră, da acuşica nu ne mai purtăm aşa.

Lom pânză de la magazin şi facem fustă şi ne purtăm. Şi alia mai tinere fac rochiţă şi să poartă aşa. Nu măi poartă nima treaba aia, acuma rochiţă scurte.

Bărbaţî nostri când era copii să purta aşa: izmene lungi cu bibiluri, cu şebace împrejur, cămaşe lungă-ncinsă-n bete, cămaşa cusută cu bată cu mărgele, cu şebace pe chept, cu guler răsfrânt, guleru cusut iar cu mărgele, cu betiţă, betiţăli cusute iar cu mărgele pi lângă mână. Şi ei încinşi în bete şi jucam la oră-n picioarili goale vara.

Da acuşa nu să mai poartă aşa. Iarna să purta bărbaţî noştri aşa: cioareci de lână, de dimie să zâcea, şi cu ciorapi pân-la genunche, la genunchele ciorapului cu cotitură cusută şi ciorapu cu bibiluri făcuţ şi băgaţ în ghete, şi poluşapcă pe el, căciulă în cap. Da care era cioban nu să purta în păpuci, să purta cu ciorapi pân-la genunche făcuţ cu cârlig şi cu obdele de dimie, învârzobite pe picioare, încălţat în opinci, c-aşa era puterea, era cioban la oi, n-avea de un-să ia ghete.

(1972 – *Crăciuna Eftimova Ivanova,* 53 de ani, Iasen.)

*

* *

Când am fost dănaci înainte, umblam cu cămăşi lungi şi izmene lungi până-n călcâie, ne-ncingeam cu nişte bete, zâceam bete, le ţăsa-n război mumele noaşte. Iar aşa acuma le ţânem, io iar port de alia, fincă-mi ţâne la greutate, aşa-mi ţâne burta, mă păzăşte. Şi ăi bătrâni, măi înaintea noastră vasăzâcă, când să prindea-n oră să joace sumeţa cămăşili-n brâu, smultea cămaşa-n brâu, izmenili alia largi până-n pământ şi juca. Şi-n picioare altu-n ghete, altu-n opinci, cu vârzoabe. Iete aşa era atunci, măi mult în opinci, aşa ne purtam, că nu eria, eriam săraci, n-aveam ghete ca să ne cumpărăm ca acuşa, la toată săptămâna or la lună rupem câte o păreche de ghete.

Purtam obdele şi opinci cu vârzoabe şi ne-nvăliam piste ciorapi ca să nu ne udăm iarna de zăpadă, de ăla, ţânea obdelili din scoroboj. Scorobojii ăia sânt făcuţ din pchele de mnel ceva sau de fo oaie, a jumulit lâna dupe pchele şi pchelea aia ce-a rămâns o ia şi o face scoroboji, să-nvăluie la picior cu ea, nu dă drumu la apă să să ude ciorapii vasăzâcă.

Nosia fomeiască eria aşa. În zăvelci ţăsute-n războaie şi aleasă cu niscai flori, uite ca cum este aşternutu, la fel aleasă în zăvelci. Pe urmă ieşiră prestilci în altu fel, măi supţâri vasăzâcă decât zăvelcili alia, zăvelcili-s de lână, de lână ţăsute aşa.

Iar cămăşi lungi până-n călcâie la fomei, jos acolo nişte aşa, nişte alia, târtâr îi zâcea, făcea jucării, floricele pe chept, aşa, una alta. Acuşa nu mai e aşa, a ieşit tot cumpărat, lucru frumos, nu mai vez fomei cu cămăşi lungi. Dac-or avea fo fomeie o cămaşe de alia din vreme, şi-o păstrează de moarte, să moară aşa cum a pomenit ea din tradiţie.

În cap să-mpropodea cu propoade, să-mpropodea ele. Îşi făcea pleteri, babili şi fomeili şi fetili, pleteri, să-mpletea şi să-mpropodea. Acuşa nu măi e propoadă, părurile cadrite şi tunsă şi potrivite, fustă asupra de genunche. Da atuncea cămăşili di di jos de călcâie, mergea târâş cu cămaşa.

(1971 – *Dumitru Crăstev Padev,* 63 de ani, Florentin.)

*

* *

Odată, când am fost io fată mare, ne-am purtat cu roichii, fuste lungi până di la vale de genunche şi ne-am purtat cu flanere, cu palturi, cu jicheturi. Da la cap ne-am împletit care cu coc, care cu coade pe şele, care cum i-a fost drag.

Da acuşa s-a tuns toati şi şi-a făcut roichii până la deal de genunche, a rămas cu cracii goi, nu cutează să s-aplece în jos că e goală. Acuma este nosia în altu fel, moderno, ca cum este pin toate dârjevili, că nu e număi la noi în Bălgaria.

(1969 – *Maria Anghelova Maglova,* 68 de ani, Gămzovo.)

*

* *

Când eriam dănaci, umblam dupe vesălii, acolo eria feti, acolo eria lăutari, lume multă, te scoteai în potret cu fete, cu drugari. Decât că nu era atuncea ca acuşa ţoalili. Eria ţoali de bumbac, izmene cusute până-n jos şi să purta lumea-n izmene atuncea şi desculţă.

Da acuşa, ehe, cu capetili goale şi premenіţ şi nu măi ie razlica din oraş, dănacii sânt făcuţ extra. Ai bătrâni să purta-n cioareci albi făcuţ de acasă, cu găitan, în picioare care avea papuci avea, da măi mulţ încălţaţ în opinci şi-n obdele cu colţuri albe. Obdele cu colţuri

de cioareci n-avea toată lumea, ai bogaţ avea, da ai săraci vai de maica lor eria.

La Paşti când te duceai la biserică noi eriam doi fraţ şi patru surori şi număi noi fraţî aveam opinci, da alilante n-avea.

Înainte durmeam toţ într-un pat înşiruiţ şi iarna când eria frig măi ne cutrupeam baş cu cerga carului, din cap şi până-n cap. Da acuşa baba mea-ntr-un pat şi io-ntr-un pat.

(1971 – *Alexandru Floro Florov,* 65 de ani, Tianovţi.)

*

* *

Acuşa să poartă altu fel, mai scurte, mai cioante. Da-nainte muierili a umblat cu pistelci până jos, cu fuste, cu polele, cu vâlnice s-a-mprimenit lumea. Şi pe aicea îmbrăcate cu ilece frumoasă cusute pe colea. Da acuşa cu roichii.

117 La cap am avut cârpe, cu cârpe-n cap, pe di di jos cu cârpe şi pe urmă cu zăbratche. Ne-am împletit cu coade pe şele. Da acuşa s-a tuns, lumea s-a cadrit, nu măi e aşa.

La picioare am avut ciorapi, da mama mea spunea c-a avut calţuni în picioare. Cu calţunii s-a-ncălţat, cu opinci. Da acuşa cu ciorapi, cu păpuci, nu măi vez cu opinci ale tinere. Da noi ale bătrâne iar cu opinci umblăm.

(1969 – *Stanca Ivanova Gheorghieva,* 65 de ani, Periloveţ.)

*

* *

Nosia noastră a fost înainte cu zăvelci, lumea n-a fost cu fuste. Da acuşica, dacă veniră comuniştii ăştia, sântem cu fuste. Şi cu cămăşi lungi, în izmene oaminii aşa-n izmene, nu era cu cioareci. Da acuşica umblă oaminii-n gaşchete, umblă-n cioareci. Umbla-n cioareci de cânepă atuncea, da acuşica nu măi este, acuşica umblă ca grăjdenii.

Şi fomeili avea ciumbire-n cap, să lega şi-ndărăt aşa cu cârpe şi-n picioarili goale. Şi juca lumia la oră cu picioarili goale. Da acuma nu umblă aşa, acuşa să-ncalţă-n păpuci.

Şi ali tinere iar în picioarili goale, da acuşica să premenesc în roichii, să premenesc în cipicii ăia că nu pot să le zâc, alte socoteluri. Păru să tunde, iete cum e la mine, roichii lungi, da şi scurte pân-la genunche, şi măi cioante. Nu e bine aşa, că e dracu gol! Înainte cusa muierili cu acu, cusam, da acuşica face la maşină maistoru. Înainte ţăsam la război pânză şi din ea făceam, da acuma cumpărăm tot.

(1969 – *Maria Nicolova Stancova,* 60 de ani, Maior Uzunovo.)

Oaminii era înainte cu cămăşi şi cu izmene vara de la Sfeti Gheorghe, di la Paşti, de la şesti mai loai izmenile pe tine de pânză. Izmene ştii ce e? Gaşte făcute şi cămaşă pi disupra şi cu bibil pe din jur frumoasă, cusute cu mărgele.

Ai bogaţ avea bibilu aşa de mare, da la mine era neam.

În cap aveam căciulă, căciulă aveam, nu căscheturi ca acuma, făcută din mnel. Aine era de alia albe şi cioareci iarna, ilec. În picioare aveam opinci, opinci nu de gumă. Păpuci de ăştia număi la zâle mari, obdele era şi de alea albe de lână; unili era le ţăsa-n război, pistriţă, aşa obdele până la genunche. Aşa ne-ncălţam atunci, în vremea aia.

Mai târziu venirăm cu cioareci, pantaloni zâcem, şi aină neagră, evropeisca nosia pornirăm.

(1969 – *Văto Pascov Stancov,* 70 de ani, Dolni Boşneac.)

CASA

Când porneşte să să facă o casă nouă, întâi să face tuglă. Tugla aia, znace, să coace cu chimur şi dupe ce să coace o cară acasă, cu carăli o fi or cu măşina, o goleşte, o sclăduie. Dupe ce o sclăduie ii aciia, porneşte să sape osnovili la casă. A săpat osnovili, a pus zâdu, a pornit sus lucru, care pune un rând de var amestecat cu năsâp şi rânduie tuglili. A ajuns la trii metre şi ceva pune zâdu, ăsta grinzâli, care grinzâli sânt de lemne.

Dupe ce a pus grinzâli porneşte să-i facă cutrupişu. Cutrupişu să face iar aşa de lemne şi dupe ce i-a pus lemnili-i pune cebuce, rânduie cebucele şi la urmă de tot pune cărămida.

A pus cărămida şi la urmă o leagă în patru colţuri cu coamili.

118 Coamili le leagă iar cu asta, cu...cum îi zâce, olane, cu olane. Şi asta este. Şi face sobe, sobili sânt pornite, znace, pă trii sobe, patru sobe, cum vrea omu să facă. Fără beci nu rămâne, beciu este trii la patru, zăvisăşte cum cere să-l facă.

(1969 – *Petre Gheorghiev Florov,* 46 de ani, Slanotrăn.)

*

* *

Casa să face aşa. Vine ingineriu, îţ dă plan şi-ţ bate pari şi tu porneşti de faci şanţuri, şanţ pe margine şi şanţ pe mijloc la sobe,

cum sânt sobili. Ai făcut şanţurili edin metăr ili măi mult, pe cum pozvoleşte pământu. Şi pi ormă lom piatră şi aruncăm în şanţu ăla
119 acolo. Şi unu bate c-un ciocan mare să poată să s-aşază piatra şi lapez var, lapez var acolo şi iar lapez piatră dupe var până să umple şanţu. S-a umplut şanţu, porneşti să zâdeşti, pui arşin, un arşin, două, trii, patru de cum pozvoleşte de s-aduce în polojenie. Din arşinuri în sus porneşti cu tuglă, merge două metre jumătate ili două metre şaizăci, cum vrei s-o faci. Şi pe urmă pui grinzâli, ili dacă nu, faci cu plioce, cum să face acuşa. Da noi înainte am făcut grinz, cum este asta. Pui grinzâli şi dupe grinz pă urmă dacă faci la ftori etaj porneşti iar de zâdeşti cu tuglă, faci două metre şi şaizăci. Ajungi iar în polojenia aia, iar pui grinzâli şi de-aciia-ncolo porneşti nadzâd; nadzâdu ăla să face de şasă ili de şapte rânduri de tuglă. Nadzâdu ie pocriv în sus, unde să pune osnova la cutrupiş.

Şi pe urmă porneşte de pune tugla aia, pune grinz, mârtaci, întâi grinzâli aşa pe tuglă. Şi dupe ce fârşeşte mârtacii ăia, pi ormă vine de sus mârtacu, când vine aşa de-l pui îl pui pe lemn acolo şi atuncea baţ un piroi aicea, iar pui, iar îl baţ în piroi, cinzăci-şaizăci de parcele, de cum pozvoleşte casa.

Pi ormă baţ şişurili, dupe ce baţ şişurili atuncea pui ţâgla. Şişu e lemn aşa ca să pui ţâgla pe el aşa. Şi dupe ce pui, porneşti de faci coşurili, un coş, două cum ai lăsat de jos aicea, porneşti din podu la casă-n sus cu tuglă până iasă-n sus. A ieşit sus, pe urmă faci cu tuglă făbricina coş, că aia nu pozvoleşte ploaia, chiripiciu ăsta de acasă nu poate să ţâie la ploaie. Şi dupe ce fârşeşti, porneşti de măltăreşti înuntru, porneşti sobili cu maltăr. Le-ai fârşit pe toate şi te bagi în casă.

Alţî avea obiceai bătrânesc, cum era-nainte la noi. Aducea pe popa de făcea feştanie la casă, aduceai rubedenii de ale tăli, şapte, opt inşi. Găteai, vine popa, ceteşte acolo şi dupe ce fârşeşte el cetania pui masa şi mănâncă toţ, bea, mănâncă un ceas, două, trii, patru, până să chefelesc. Aduci şi lăutari pe urmă şi juca, bea şi aide pe urmă pleca toată lumea acasă.

Aşa ne-a fost obiceaiu-nainte, acuşa nu mai e obiceaiu ăla.

(1969 – *Angbel Nicolov Magiov*, 68 de ani, Gămzovo.)

COŞARUL

Coşerea noi îi zâcem tucana. Di di jos făcem coşerea de boi, de cal, de măgari, de toate ielia, acolo faci di di jos şi disupra al de două etaju punem diregi de lemn la ocol, cu păiente să nu cadă şi di dispura iar grinz de-a curmezişelea şi pocrivu. Şi cutrupim cu ce vrei, cu ţâglă, cu cărămidă. Noi avem cărămidă de-a bătârnă din vreme, da acum nu mai e cărămida de era-năinte. Pui pe una di di jos, pui un rând de ăla şi pe ormă pui încă un rând aşa şi la urmă pui de ailaltă piste alia două, le prinde disupra cu capacili pe disupra. Vine şi să scură apa de pe asta pe asta şi să scură până jos. 120

(1972 – *Văto Pascov Stancov*, 70 de ani, Goren Boşneac.)

*
* *

Coşerea iete o făcem aşa, coşerea să face lesne. Piatră dacă ai, te duci şi faci zâdu de piatră şi pe urmă pui în diregi. Io am făcut-o de cârpici, am făcut-o pe a mea de pământ aşa. Cum o s-o faci gândeşti că-n diregi s-o faci or că de tuglă să faci, dacă ai tuglă. Dacă n-ai, poţ să faci iar aşa cu diregi şi cu cranţuri. Şi o ardici sus, o lipeşti. Nu-i lucru mare la tucana, la coşere, da nu-i nici puţân, ama dacă ai oamini o faci de loc, dacă n-ai o faci amuncă. 121

(1969 – *Marin Florov Calinov*, 65 de ani, Cosovo.)

CĂRUŢA

Să face roatili. Căpăţânili sânt de lemn, spiţăli sânt de mălin, obezâli sânt de frasăn şi faci roata. Faci roata toată şi pi urmă lemnăriia ailantă, faci patru roate de căruţă. Spiţăli sânt de două feliuri: alia, unili roate să fac cu doauăsprece şi şasă obez, da alea de să fac cu zece spiţă cinci obez. Şi faci patru roate. 122

Pi ormă faci d-aciia-ncolo îi faci osâioara de lemn, pui greasă, scaune-i pui, înainte-i pui pisc şi greasă şi osâioară şi-i pui vârtej desupra.

Şi te duci cu ea la covaci şi osâili sânt jelezni, de ftier, osâili sânt de ftier şi covaciu pune osâili, leagă la ftier toată, pune tot tacâmu şi decât o înjugi şi pleci.

Jugu este dacă-i de măgari, este cu struci, struci aşa-i spunem, două ielia şi bagă măgariu-năunutru de-l înjugă. Da dacă-i de doi cai, face un pisc şi pune un cal de o parte şi unu de una şi are înăuntru şi-i leagă de-i ţâne pe amândoi strâns. Şi iar cu frâne-i poartă şi să suie-n căruţă şi te duci unde vrei.

(1972 – *Gheorghe Marinov Todorov*, 74 de ani, Kaniţ.)

* * *

O căruţă să face aşa. Îi face drigurili, drigurili să zâce la ăştia de ţâne roţâli, face şi-năinte şi-ndărăt. Iai pe urmă şi te duci şi cumperi osâi, osâili alia le dai la ţâgan şi le ia ţâganu şi le leagă bine. Şi dupe ce le leagă roţâli le dai la maistor. Roţâli le dai la maistor şi le face spiţă, cu zece spiţă, cu cinsprece spiţă, de cum pozvoleşte roata.

123

Dacă este de boi, car de boi este măi mare, dacă este de căruţă, este măi mică. Pune obez, pe urmă ia şi e şina şi pune şina pe ea şi o leagă ţâganu mândru frumos, îi pune cuie pe ea ca să nu iasă şina de loc, să ţâie zece, cinsprece ani de zâle ca să nu te duci întodeuna la ţâgan să-i plăteşti. Şi-i pune proţap ili dacă nu struci, lemnili le pui pingă car şi le legi, da aci la noi le zâcem struci. Şi le face loitre, loitrili cu blană, le face mândru frumos maistoru, noi nu ştim să le făcem aşa ca maistoru, el le face frumoasă. Iai blana şi le face şi le bate-n piroaie şi le-a făcut.

Şi asta e cum să face căruţa.

(1969 – *Anghel Marinov Magiov*, 68 de ani, Gămzovo.)

UNELTE AGRICOLE

Plugurili ali de lemn sânt făcute aşa: grindeiu de lemn, roţâli iar de lemn, decât că are şină, osâia este iar de lemn, cormana şi fcher de plug este de fcher, coarnili sânt iar de lemn. Asta este, altceva nu măi are nimica plugu al de lemn.

Da noi, eu unu n-am lucrat cu aşa plug, da am auzât că moşii noşti a lucrat şi am văzut că de la moşi a rămas acolo aruncat la o parte, l-am văzut cum e făcut.

124 Da noi am lucrat cu pluguri de fcher, este tot din fcher şi osâili, şi grindeiu, şi coarnili, şi cormana, tot este din fcher.

Afară din plug, pentru de lucrat pământu, noi am avut şi săpătoare, am avut şi raliţă. Săpătoarea este cu cinci ghiară, ghiară noi spunem, cu cinci cuţâte care decât loveşte pe pământ, da nu-l lapădă la o parte.

Avem şi raliţă, care raliţa esta şi cu grindeiu de fcher, este şi răliţ şi cu grindeiu de lemn. Da ele lucrează tot una, decât că ele, cormanili este cu două cormane, care lapădă pământu alături din groapă tot una, ca să săpăm a doua zî ca să-ngroape porumbu.

Alta de lucrat am avut sămănătoare, care cu ea am sămănat, da măi înainte noi am sămănat cu mâna. Ea măi încoace aia, nu pot să ţân minte care cum ieşiră sămănătorili. Şi noi le-am cumpărat ş-am sămănat cu sămănătorili.

Am avut sicerătoare de sicerat grâu. Carăli ne-a fost de fcher ale noaşte, da am văzut şi cară de lemn. Ele a fost cu chilimiili de lemn, da osâili le-a fost de fcher, aşa car am văzut. Da măi înainte am auzât că le-a fost şi osâili iar de lemn. A fost mult înainte.

Aştia a fost măşinili noaşte care noi ne-am lucrat pământu.

Lumea la sicerat a sicerat şi cu secerili. Secerili sânt nişte...ca cuţâtili care sânt îndoite-n crăg şi cu drăşca de lemn care seceră cu ele.

Am avut şi coasă, am sicerat şi cu coasa, da şi de cosât, livez, liuţerină, detelină. Ea este cu coadă lungă, coasa vine aşa şi are un corn de care ţâi cu mâna de poţ s-o aduci pe coasă. Coasa s-ascute, ea să bate cu nicovala şi cu un ciocănel, este ciocănel cu care să-ndreaptă. Da când lucrez cu ea este şi greasă, îi dai două-trei otcoşuri şi atuncea îi dai cu greasa de o ascute, ea undeva să strică la gură coasa.

Am avut grape şi de lemn, şi de fcher. A de lemn să face aşa: două lemne să pune şi să face câte două găuri şi să pune două lemne în lungiş şi pe lemnili alia să-mpleteşte mărăcine, care mărăcine e tăiat de pin mejdini. Ea potriveşte pământu mai frumos decât a de fcher şi ca să fie uşor de măşina de sicerat să nu să înfundează cuţâtu la măşină când sicerăm, ca să nu rămână bulvani ardicaţ în sus. Da cu grapa de lemn îi duboară de potriveşte pământu.

(1969 – *Petăr Petrov Ţenov*, 65 de ani, Capitanovţi.)

PESCUITUL

Aicea la noi este cegă, este crap, este şalău, este răsperi, aşa-i zâcem, şi este şi fâsari ce le spunem, şi ştiucă este, somn este, este şi 125 plătică multă, roşioară este; pi ormă este guran îi spunem, ăia mărunţ ţâcleni, ţâclan îi spunem. Şi îi prindem în măi multe feliuri.

Setca e făcută din aţă de bumbac, astăz nu măi este din bumbac, aţă de bumbac număru o sută, e măi subţâre şi măi îmvânează, măi bine peştili să prinde-n ea. E făcută setca aia din trei pânză, o pânză măi deasă care-i pă mijloc şi mărginili sânt făcute din pânză rară, îi spunem faţă, aşa-i spunem noi. Şi ea e înşirată pe frânghii cu pliute şi jos pliumb. Asta e de setcă tacâmu.

Da cărmacili la toată unghiţa este o pliută, nu să pune nimic mâncare la ele. Şi primovara, când suie peştili din jos în sus, atunci noi lăpădăm măi mult în partea la România, că aicea-n partea la România cade măi mult.

Io n-am pescuit cu năvodu. Să făcea năvoadili atuncea din aţă de cânepă, din tort de cânepă, şi măi încoace să făcea din aţă italiană, din Italia venea aţa. Şi ala-i făcut măi des, măi la margine zece-douăzeci de metre de mal departe, îl făcea măi des ca să prindă peşte mărunt. Da cât să merge înuntru la apă acolo, năvodu să făcea mai rar şi-n el să prindea măi mult peşte să prindea. Eria năvoade multe atunci, eria pescari mulţ, eria atunci două sute, piste două sute de luntri. În toată luntrea-n fiecare luntre câte trei, câte doi oamini tovarăşi care lucra, fincă un sângur om nu poate să lucre aşa.

Iarna e altu tacâm. Aveam lăptaş, îi spunem lăptaş, ala să pescuia cu două luntrii între ghiaţă; între sloiuri de ghiaţă să prindea frumos peşte iarna. Să prindea somn măi mult, mare somn, cinzăci-şaizăci de chile şi o sută de chile de somn, morun prindea, isătru.

(1969 – *Ţvetco Bădicov*, 72 de ani, Vrăv.)

STUPĂRITUL

Io am fost şi stupari, ama acuşa-i cherdurăm. Şi stupii este frumos să ai şi fiece plugari trebe să aibă, una că este priatno să vez de stupi, fincă stupii, albina te învaţă cum să fii şi omu să fie bun ca albina şi cum trebe să fii strângători, că ai dascăl să te-nveţe cum să fii măi

bun. Aşa este albina, că fincă ea este, cum că zâce, ea este a măi
126 strângătoare şi a care ţâne rând şi cistota. Ca albina alta nu e nimic, nici o gadină să ţâie cistota ca albina.

Şi este pe iamă osobeno când roieşte, când iese roiu. Porneşte întâi şi-ntâi albinili să ieşe, să dea ocol înaintea la stup şi să facă urloiu. Acuşa pe urloiu ăsta mumă-sa trebe să ieşe şi unde să plece ele. Şi ele pleacă atuncea când vece să făcu sandâcu, stupu aşa ca cum zâcem noi, stupu este silnic, silnic este ca să fie pitili toate pline cu mnere, cu pui de, nu măi are unde să puie nici mnere, nici pui unde să puie. Şi atuncea el vrea nu vrea trebuie să roiască, trebe să plece ca să osvobodească loc, că mumă-sa este tinără şi ea, mumă-sa, pe urmă trebe să ouă mult.

Şi roieşte şi atuncea trebe să bagi sama să vez unde să pune ea. Şi este aşa un navic ca să iei să baţ toba ili fo tulumbă, ca să iasă să sperie albinili, ca să nu fugă mult departe, da să nu prindă aicea aproape, ca să poţ pe urmă să-l prinz şi să-l iei să-ţ faci altu stup. Da aşa când urloiu este şi ţariţa să oplodeşte. Da ţariţa când să oplodeşte iar aşa, când vece e mumă tinără, iar aşa albinili iasă şi face iar urloi, s-ardică-n sus şi atuncea ţariţa iasă pe urloiu ăla drept obicolit de albinet, că fincă să nu cadă-n altă parte să să ducă să să chiardă. Şi când ajunge tomnita sus, atuncea târteiu o zăplodeşte şi ea să dă jos pe urloiu ăla făcut de albini şi să bagă înăuntru. Şi vece la două-trii zâle porneşte şi ea să osemenească, să facă oauă, să facă pui.

Unili albini sânt care sânt păzaci, niciodată altă albină nu poate să tuie în stupu ăsta. Cum tună, decudată ea să jertfuie, îi pune acu şi albina asta care pune acu şi ea moare, ea nu poate să trăiască, ea
127 să jertfuie numa să nu dea drumu la nimfa să tuie-năuntru şi să fure. Crajbă să face atuncea, crajbă când este slab coşeru de n-are păzaci bun, n-are păzaci în albinet şi atuncea vine alţî şi năpăduieşte şi să omoară. Şi aia să zâce crajbă şi atuncea stupu ăla să cherde.

Alte albini sânt care cisteşte de ţine rându la cistota. Alte este care prerabotat pe mnere, care o coace, alţî sânt care aduce nectar, alte albini sânt care arăneşte pe pui şi ca cum vorbirăm toată albina are prednaznacenia ei ce să lucre.

Şi de aia cum spusăi omu trebuie să ia primer de la albină ce trebuie să facă. Sânt şi trântori, trântorii sânt şi ei polezni, că fincă când este zăpuc ei face ventilaţie la stup, da păc când este frig ei păc dau căldură; znace sânt şi vredni, da sânt şi polezni. Da sânt şi ei, care sânt din ei, care osemeneşte pe ţariţa.

Trebe întodiuna, trebe un stup să aibă nu măi mult din trii ani de zâle pita să fie acolo. Trebuie întodiuna la trii ani să smenească pitili,

că fincă ele cât să ţâne măi mult, atâta să stesneşte chiliili şi rămâne albinili măi mitiutele, fincă la toată născătura de albină într-o chilică ea lapădă cămaşă, cum îi zâcem, şi cămaşa aia rămâne acolo şi să stesneşte, stesneşte chilica zâcând ş-a doilea ş-a treilea an.

Pitili nu să face cu chiliili de-a dreptu şi să puie mnerea în ele, sângure pe urmă ele decât că să face osnovă. Pe urmă albinili sângure zăgrădeşte chiliili cât să fie de mari şi dupe ce le umple de mnere ele să pecetuieşte iar cu ceară. Şi mnerea trebe atunci să să scoată, dupe ce să pecetuieşte. Niciodată până nu s-a pecetuit nu trebe să tragi mnerea de la stup.

(1969 – *Petăr Petrov Ţenov*, 65 de ani, Capitanovţi.)

OIERITUL

De când ştiu, eu am fost cioban. M-a mânat la işcoală şi m-am îmbolnăvit şi nu mai am învăţat neam. Am stat tot cioban, m-a mânat la oi pi ormă că mă-mbolnăvii. Atunci nu învăţa lumea aşa, nu aria zădăljitelna işcoala. M-am dus pe urmă cu oili, m-a mânat cioban cu oili. Aveam un frate şi ăla să dusă la slujbă, să dusă la slujbă şi io pi urmă rămânsăi tot cioban.

128

Mulgeam oili, aveam stână, le păşteam, aveam patruzeci şi cinci de oi atuncea şi le păşteam. Veneam cu ele, făceam brânză, ne-mpreunam cinci-şasă inşi cu oili, or zece şi astăz brânza-i le mine, mâine-i la tine, poimâine-i la ălălant şi făceam brânza de iarnă. O închegam, puneam maia, pui maia în ea şi să încheagă de loc. Făceam şi puneam în berbeniţă şi ne loam şi noi în săcui când ne duceam cu oili. Şi care cu mămăligă, cu mălai, aia era atunci, pâine nu a fost, tot mălai, pâine n-a fost.

(1969 – *Marin Florov Calinov*, 65 de ani, Cosovo.)

*
* *

Pă, cioban sânt de opt ani de zâle la oi. Mă duc cu oili vara, da iarna le oprim la săivane. Le dăm să mănâncă coceni, fân. Când fată, le alegem mnili care sânt ai de unu başca, ai de doi care fată bliznaţî

le dăm başca. Şi de dimineaţa le dăm drumu la ăi de unu într-o parte, 129 başca, care sânt ai de doi le dăm başca, îi dăm doi câte doi la muma lui acolo. Suge şi pe urmă dupe ce suge i-alegem tot natu-n coşerea lui pe başca acolo.

Şi dupe ce alegem mnii le dăm să mănâncă iar la oi, dupe ce mănâncă le adăpăm, le mânăm iar în obor şi le punem mâncare şi plecăm acasă să mâncăm şi noi de nămniaz, la doauăsprece. A vinit ceasurili două ne-ntorcem la ele, iar pornim să le dăm să mănâncă până vine vremea de mnii iar şi dăm drumu la mnii.

Vara mă duc cu ele le pasc pe câmp, pe mirişti, pe livez. Când e de muls, le mulgem dimineaţa şi sara le mulgem.

Le tundem di pi la cetâmaisi de iuni pornim să le tundem câte o stămână de zâle, ne grupim mai mulţ cu foarficili. Lâna o adunăm, dăm la brigadir, o cântărim care câtă lână scotem di la un cârd de oi. Tot natu pe câdu lui, az tundem câdu meu până sara, sara lom lâna şi o predăm la brigadir, ne-o cântăreşete şi o bagă în sclad. Zâua alantă la alant câd tundem, iar sara o predăm lâna.

(1969 – *Crâstev Stancov Buşev,* 56 de ani, Cosovo.)

*

* *

Oili dupe ce noi alegem mneii şi pornim vece să-i îngrăşem să-i ducem la panair, pornim să le mulgem câte trii ori la zî. Oili să mulg 130 acolo-n obor, e făcut aşa-ntr-un loc măi strîmt, să lumeşte pe rumâneşte stârgă, care toată oaia trece acolo la stârgă. Şi aşa e făcut, că poate să treacă numa o oaie. Dupe ce să mulge vine alantă şi aşa. Dacă sânt o ţâră oili măi spărioasă, este altu om dindărăt care le mână.

Laptili să mulge or în cofe, or în găleţ de lemn, făcute de lemn găleţ. După ce să mulge, laptili ăla să stricoară-n stricători de pânză în ghiumuri de lapte, să pune în ghiumuri. După ce să stricoară, ghiumurili să-ncarcă în căruţă or în tractore, măşină şi să duce la mandră. Acolo la mandră este om care primeşte laptili.

(1969 – *Mitco Ionov Florov,* 25 de ani, Periloveţ.)

GRĂDINĂRITUL

Primovara când să ia zăpada porneşti acuşa în grădină cu căzmaua şi-ţ pui usturoi, şi-ţ pui ceapă, şi-ţ pui plătăgeni, şi-ţ pui varză. Da care au maidan mare, îşi pune şi vie, îş pune şi meri, şi peri, şi nuci, şi care cum îi e pofta aşa. Da care are maidan măi puţân, îşi pune
131 număi zarzavat. Acuş la modă a ieşit să ai fântână-n bătătură şi motor. Uşor lucru, uz grădina şi nu doreşti nimica. De cân-să ia zăpada până când ninge, iai din grădină şi plătăgean verde, şi ardii verde, şi ceapă verde, şi praz verde, toati ielia ce să găsăşte-n grădină.

Înăinte eria cănun mare. Care vroia să-ş facă o ţâră grădină căra apa cu butoiu. Da grădina făcea pe marginea reci, unde era apă. Da acuma tot natu să trudeşte şi-ş face fântâna-n bătătură şi are apa acasă. Dori acuma şi dărjava aduce canalizaţie în satili alia mari, a vinit şi este-n toată, la toată casa canelă, canelcă, şi-ţ pui şi smârc şi-ţ uz şi grădina şi ai apă pisti toată vremea.

(1969 – *Alexandru Floro Florov*, 65 de ani, Tianovţi.)

*

* *

Avem morcoşei şi punem pin grădină ardii, dacă ai ceva măi mult loc pui dovleţ, pui ceapă, usturoi. Pruni avem, peri avem toati neamurili, avem căisâi, zărzălii. Varză nu punem aicea acasî, care pune câte o ţâră pune acolo la grădină, pui câte un fir două, cinci, şasă pui aicea de mâncare, măi mult nu pui.

(1969 – *Marin Florov Calinov*, 65 de ani, Cosovo.)

*

* *

Avem ardii, ardii de-al mărunt, coada mâţului îi zâcem, alea subţâreli, coada mâţului, alea sânt măi iuţ. Şi punem şi păpunche, de-alia mărunţăli aşa, păpunche, pe urmă cornu capri-i zâcem, care-i măi lungi aşa şi-nvârtite. Şi este altili de să umple cu carne, sânt borcănoasă, postăi de-ale borcănoasă de ale mari, de-al de să umple cu oriz, cu carne.

Varză punem, varză de putină, ama cât o să faci, faci aşa cât e de
132 mâncare. Altili crâmpei punem. Crâmpeii iar aşa, la triizăci patruj-de săntimuri la rând punem aşa; dacă vrei îl pui cu sapa, de vrei îl pui

ş-aşa cu mâna pe arătură. Cuib îi zâcem unde pui acolo, făcem cuiburi. Acuma să pune cu măşina.

După aia punem plătăgeni, căstraveţ, iar aşa la cuiburi. Îi udăm cu mâinili, am adus pompa-n obor şi dau drumu la apă şi merge cu mărcuciu. Ceapă, usturoi punem, acum am scos usturoiu, am pus ardii şi varză când am scos usturoiu. Da ceapa să culege mai amânat.

Ceapa de sământă o punem de toamna, îi zâcem ceapă de sământă. Sământa de arpagic punem toamna şi uite acuş să coace, o priberesc, face alea măciulii disupra, sămânţăli iasă din ceapă din jos şi creşte aşa. Sameni p-ormă sămânţa aia, faci strat aşa, sameni sămânţa-n el, creşte şi să face uite aşa de mare, pe cum e sămânţa. Şi o pliveşti, o pliveşti de iarbă, că dacă n-o pliveşti să mănuie, nu poate să crească, să mănuie.

Usturoiu îl punem primovara, pe al de primovară. Făcem iar strat, strat aşa lung şi porneşti să pui, faci dâră c-un bât de lemn, faci dâră şi pui colea un bob de ăla, un grăunte, grăunte de usturoi, la zece santimuri unu de altu grăuntele de usturoi.

(1971 – *Văto Pascov Stancov*, 70 de ani, Goren Boşneac.)

CULTURA VIŢEI DE VIE

133 Via primovara mult timpuriu ne ducem şi-o tăiem. La vie nu fieştecare poate să taie, trebe să fie omu o ţărişică mai speţialist ca să poată să taie via, ca să ştie care ce părţ să le lasă, care poate să facă struguri şi care nu poate. Dupe ce taie via, să scoate viţa du pin vie, să bate pari şi atunci să sapă, fincă nu poate să sape măi dinăinte că dimi pe vremea asta când tăiem via şi bătem pari noi bătătorim. Ca să nu bătătorim, zâcând întâi pe aştea două lucruri le furşim şi atuncea săpăm.

Dupe ce să sapă sapa dintâi, a doilea, când vine sapa de-a treilea atuncea vece şi lăstariu este mare. Şi vine vremea şi de stropit. Stropeala dintâi şi-ntâi care trebuie să să dea, ea să dă, trebe să să dea atunci până n-a-nflorea strugurii, când ei sânt gata vece să-nfloară, că dacă sânt în floară şi stropeşti pe vremea când e înflorit atuncea chiatra vânătă tună în floară şi ea-i cade floarea, ia-i cade şi nu poate să lege bob. Şi pentru de aia trebe întodiuna să să facă aşa, ca să să

stropească până n-a-nflori ili păc dacă nu poţ, nu uspeeşti să stropeşti, atuncea trebe s-adaşti să-nfloară şi să cadă floarea, ca să rămâie decât bobiţa. Atuncea să stropeşti.

Viili le stropim de trii ori, acuşa văd că stropeşte şi măi des, da dupe mine cum este treaba să vede că pune măi puţână chiatră vânătă. Noi când am stropit înainte stropeam cu trii chile şi jumătati şi cu patru la un butoi de o sută'şi douăzeci de chile de apă. Dupe ce stropim via, nu trebe să să lege până când nu să stropeşti a-ntâi şi-ntâi şi p-ormă să să lege, că dacă o legi întâi, vine foili tu le-astupi înăuntru şi când stropeşti nu poate să ajungă apa să tuie-năuntru. Şi atuncea să mănuie vasăzâcă. Şi pentru de aia trebe-ntâi să stropeşti şi p-ormă să legi.

O legăm o dată, dupe ce creşte iar să stropeşte, iar mai legăm înc-o dată ş-a treilea când să leagă, să leagă tomnite la vârf. Da uitai să spun legătura a dintâi şi a de doilea să să lege slab, slab vrea să spuie aşa că nu trebe să strângi tu lăstariu ăla până la chituc, s-o strângi, s-o faci înghesuit, da-l laşi aşa ca cum este el, puţânel. Da tomnite al treilea când îl legi la vârf, atuncea să-l strângi bine, ca să fie lăstariu sus strâns, ca să nu poată vântu să-l dejghine, paru să-l frângă când sânt vânturi măi multe şi strugurii ai de jos să fie în larg, ca să nu să-ncinte şi să să strice ca cum să strică toamna, când sânt ploi multe.

Şi când porneşte strugurii să să coacă, atuncea este frumos. Te duci la vie şi-ţ iai strugurii ai dintâi, mischet este care iasă-ntâi şi-ntâi, porneşte şi colea colo să-mbobolează boabili, să coacă. Este ca cum vorbirăm, te duci şi iai şi cireşe, nuci, sânt poame, pere, zărzălii pe la vii, că todiuna în vie este şi pomi.

Şi când vine culesu de vii, atuncea măi înâinte noi culegeam cu putinili, cu putina, nu cu săpete, ca cum culegem acuşa. Şi cu putinili legam aţă pe marginea putinii şi puneam floricele de-al de toamnă şi plecam la vie. Acolo era frumos, că sara făceam foc, ghiluşuri, când ieşeam cu viili, să punea la un loc şi când iasă satu tot iasă o dată. Să face ghiluş, veselie şi cântă lumea, joacă, care sânt lovgii să duc şi cum omoară câte un iepure, l-aduce la lucrători acia şi mănâncă.

(1969 – *Petăr Petrov Ţenov*, 65 de ani, Capitanovţi.)

GLOSAR

Lista de cuvinte care urmează cuprinde în transcriere literarizată mai multe categorii de elemente lexicale având nevoie de explicaţii pentru a fi înţelese de către orice cititor:

a) arhaisme şi regionalisme existente, în bună parte, şi în graiurile de la nord de Dunăre;

b) creaţii lexicale proprii;

c) împrumuturi din limbile bulgară, sârbă sau turcă, însoţite de soluţiile etimologice corespunzătoare;

d) ca o excepţie de la regula de literarizare, unele regionalisme prezentând schimbări fonetice care pot să provoace dificultăţi de interpretare.

Sunt folosite următoarele abrevieri:

adj.	= adjectiv; adjectival
adv.	= adverb; adverbial
ar.	= aromână; aromânesc
art.	= articulat
bg.	= limba bulgară; bulgăresc
cf.	= confer
col.	= colectiv
comp.	= compus
conj.	= conjuncţie
constr.	= construcţie
def.	= defectiv
deriv.	= derivat
dial.	= dialectal
dim.	= diminutiv
dr.	= dacoromână; dacoromânesc
expr.	= expresie
fam.	= familiar
fig.	= figurat
imp.	= imperfect

ind.	= indicativ
interj.	= interjecţie
interog.	=interogativ
înv.	= învechit
loc. adv.	= locuţiune adverbială
loc. conj.	= locuţiune conjunctivală
loc. vb.	= locuţiune verbală
num. card.	= numeral cardinal
num. ord.	= numeral ordinal
p. ext.	= prin extindere
part.	= participiu
pl.	= plural
prez.	= prezent
pron. dem.	= pronume demonstrativ
pron. pers.	= pronume personal
pron. nehot.	= pronume nehotărât
refl.	= reflexiv
reg.	= regional
s	= substantiv
sb.	= sârb
s.f.	= substantiv feminin
s.m.	= substantiv masculin
s.n.	= substantiv neutru
sg.	= singular
tc.	= limba turcă; turcesc
v.	=vezi
vb.	= verb

Cifrele de la sfârşitul fiecărui cuvânt tratat în glosar indică între bare fragmentul de text corespunzător, notat în stânga unor pagini, unde poate fi găsit contextul în care este folosit cuvântul căutat.

acăl s.n. „minte, raţiune" < bg. *акъл* /70/
adăsta vb. „a aştepta" /4, 10, 14, 21, 50, 75/
alal adv. „halal" /12, 15/
ală s.f. „monstru; arătare" < bg. *хала*, sb. *bala;* în constr. *ală de şerpe* „balaur"; cf.dr.reg. *(h)ală* /51/
alătrat s.n. „lătrat" /28/
albinet s.n. col. „roi, mulţime de albine" /127/

ama (sau *ma*) conj. „dar“ < bg. *ама*, /1, 6, 15, 16, 55, 68, 106/
amânat adv. „târziu“; cf.dr.înv. şi reg. *amânat* /132/
amuncă adv. „cu greu, cu multă muncă“ /121/
angajiri vb. „a angaja“ < bg. *ангажирам* /53/
apucat s.n. „colici intestinali (mai ales la copii mici)“ /40/
araliu interj. (sens probabil) „alelei!“; cf.*paraliu* /50/
arăni vb.refl. „a se hrăni“ /54, 55/
arâmbăşie s.f. „şefie; conducere a unei cete de haiduci“ /10/
arâmbaşă s.m. „căpitanul unei cete de haiduci“ /10, 17, 18/
arâng (sau *arang*) s.n. „clopot de biserică“ /85/
arc s.n. „arcuş“ /120/
ardica (sau *arâdica*) vb. „a ridica“ /4, 5, 11, 99, 105, 114/
ardov (sau *ardou*) s.n. „butoi“ < bg.*ардов* /16/
arestuit part. „arestat“ < bg.*арестувам* /47/
arete s.m. „erete“ /66/
aria vb. imp.„era“ /4, 128/
arma vb.refl. „a se înarma“ /18/
arşin s.n. „piatră cioplită; bloc de ciment“ < bg.*аршин* /119/
astal s.n. „masă (mare)“ < sb. *astal*; în constr. *face astalu mare* „pune, orânduieşte masă bogată“ /19, 72, 85, 86, 89, 109/
asupra prep. „deasupra“ /80, 115/
au 1. conj. „sau“ /86/; „iar“ /23/. 2. adv.interog.„oare“ /22/
avlie s.f. „curte“ < bg.*авлия*, sb. *avlija* /85/
avrămeasă s.f. „plantă de câmp (*Ajuga laxmanni*)“ /10/
azna s.f. „tezaur (public); sumă de bani (rezultată din dări); ladă în care se păstrau banii“ /1, 7, 8, 9/
aznagiu s.m. „slujbaş însărcinat cu transportul haznalei“ /9/

babă s.f. „bunică“ < bg. *баба*, sb.*baba* /76/
bandagiu s.m. „lăutar; membru al unei formaţii muzicale“ < bg.*бандаджия* /33, 118/
bandă s.f. „taraf“ < bg.*банда* /109/
baş adv. „chiar, tocmai“ < sb.*baš*; bg. *баш* /54, 61, 67, 68, 82, 116/
bădişte s. „viitor“ < bg.*бъдеще* /74/
bătbărac s.n. „haină scurtă“ /18/
başca adv. „başca; separat“ /73, 106, 129/
băterie s.f. „baterie electrică“ < bg.*батерия* /47/
bătrâneaţă s.f. „bătrâneţe“; 1. în loc.adv. *în bătrâneaţă* „demult“ /28, 80/. 2.numele unui joc /33/

bârță s.f. „pâine mare de casă făcută la Vinerea Mare“ /99/
bât s.n. „băț“ /132/
beleșcă s.f. „bilet, însemnare“ < bg. *бележка* /53/
berbeniță s.f. „bărbânță“ /128/
berberniță s.f. „frizerie“; < bg.*берберница* /21/
bere s.f. „băutură“ /98/
berechet s.n. „recoltă; rod bogat“ < bg.*берекет*, tc.*bereket*; cf.dr.reg.*berechet* /80/
betiță s.f. dim. de la *bată* /115/
blagă s.f. „avere; bani“ < bg. *блага*, sb.*blaga*; cf.dr.reg. *blagă* /10, 11, 13, 14, 52, 53/
blană s.f. „scândură“ /114, 123/
bliznați s.m. „gemeni“ < bg. *близнаци* /129/
boboloi s.n. „gogoloi; boț (de mămăligă, de pâine etc.)“ /91/
bolboroși s. pl. în *fierbe cu bolboroși* „fierbe în clocot“/112/
bori vb. refl. „a se lupta“ < bg. *боря се* /89/
brac s.n. „căsătorie“ < bg. *брак* /83/
bravă s.f. 1.„clanță“. 2. „tăblie a porții“; cf.bg. *брава* /17/
brâglă s.f. (mai ales la pl.) „vătală (la războiul de țesut)“ /12, 13, 114/
brâglar s.n. „lemnul care ține brâglele“ /114/
brâncă [1] s.f. „umflătură; erizipel“ /43/
brâncă [2] s.f. „mână“; întrebuințat adverbial în constr. *stau brâncă* are sensul „în mănunchi, la un loc“; cf.dr. reg. și înv.*brâncă* /69/
brigadir s.m. „brigadier“ < bg. *бригадир* /129/
bruma s.f.„cui; șurub“ < bg. *бурма* /35/
bubă s.f. „rană“ /68/
bucătură s.f. „bucățică“ (de carne, de pâine etc.) /94, 105/
bugărește adv. „bulgărește“; după sb. *bugarski* /99/
bun adv. „bine“; calc după bg. *добре* /59/

cadrit,-ă adj. „coafat“ < bg. *къдря* /115/
canalizație s.f. „canalizare“ < bg. *канализация* /131/
canelă s.f. „robinet“; p.ext. „canalizare“ < bg. *канела* /131/
canelcă s.f. „robinet; cișmea“ < bg. *канелка* /131/
carte s.f. „scrisoare“ /1, 52, 53, 62/
căburlet(e) s.n. „cabrioletă; trăsură“ < bg. *каборлет* /20, 84/
cădi vb. „a tămâia“ < bg. *кадя* /87/
cădifea s.f. „catifea“ /115/
căfenea s.f. „cafenea; cârciumă“ /16/

căisiu s.m. „cais" < bg. *каисия* /131/
căldări vb. „a mânji" /84/
călidor s.n. „coridor" < bg.dial. *калидор* /62, 109/
căluşu s. „numele unui joc" /33/
cămăşuiţă s.f. dim. de la cămaşă /76/
cănun s.n. „chin, canon" /32, 89/
cănuni vb.refl. „a se canoni, a se chinui" /54, 93/
căpătâi s.n. „pernă" /20, 21, 72, 84, 85, 88/
căpistere s.f. „covată, copaie în care se frământă aluatul" /70, 95/
căschet s.n. „şapcă" < bg. *каскет* /117/
cârmente s.m. „ban de aur; cercel" /78/
cârpă de nas s.f. „batistă" < bg. *кърпа за нос* /82/
cârpici s.n. „chirpici" /121/
câtăva adv. „puţin; câtva timp" /4, 5, 8, 17/
ceantă s.f. „geantă" < bg. *чанта* /82/
ceast s.n. „parte" < bg. *част* /35/
cebuc s.n. „brâu, chenar (în construcţii); ciubuc" /118/
cer piper (sau *ceren piper*) s. „piper" < bg. *чер(ен) пипер* /104, 106, 136/
cerven piper s. „boia de ardei";< bg. *червен пипер* /106/
ceşmea s.f. „fântână" /8, 100/
cetcă s.f. „perie" < bg. *четка* /113/
cetirnaisi num. card. „paisprezece" < bg. *четиринаисет* /129/
cetvărta num. ord. „a patra" < bg. *четвърта* /35/
chebaniţă s.f. „soi de plăcintă"< bg. *кебаница* /80/
chebă s.f. „haină groasă de dimie, de aba" < bg. *кеба* /53, 78/
chefeli vb. refl. „a se chercheli" /119/
chefui vb. „a cinsti (pe cineva) cu băutură" /16/
chie s.f. *1.* „cheie" /6, 18/. *2.* (pl.) „ghizdurile fântânii" /51, 60/
chilică s.f. „celula fagurelui" < bg. *килиика* /127/
chilie s.f. „celula fagurelui" < bg. *килия* /127/
chilim s.n. „covor"; cf.dr. *chilim* /112/
chilimie s.f. „spetează la leuca căruţei" < bg. *килимия* /124/
chimur s. „cărbune; mangal" < bg. *кимур* /118/
chirăi vb. „a ţipa; a plânge; a scânci" /37, 41, 52/
chirăială s.f. „ţipăt, plânset" /41/
chitenic s.n. „cergă, macat cu miţe lungi" < bg. *китеник* /82, 89/
chiticea s.f. dim. de la *chită* „mănunchi de flori, buchet" /24/
chitiuţă s.f. „tichiuţă" /72/

chituc s.n. „butuc, buştean“ < bg. *кютук* /133/

cimbir (sau *ciumbir*) s.n. „maramă, broboadă“ < bg. *чембер*, tc. *cember*; cf.dr.reg. *cimbir* /78, 84, 117/

cinie s.f. „farfurie; strachină“ < bg. *чиния* /94/

cinişoară s.f. dim. de la *cină*; în textele noastre: „cină, praznic de Sf. Dumitru sau la Vinerea Mare“ /98/

ciobârnac (sau *ciobârneac*) s.n. „par lung, pârghie pentru cărat diferite obiecte“ /85/

cisti vb. „a curăţa; a face curat“ < bg. *чистя* /96, 105/

cisto adv. „curat“ < bg. *чисто* /94/

cistota s.f. „curăţenie“ < bg. *чистота* /126/

clece s.pl. „beţişoare“ < bg. *клеч* /91/

cliser s.m. „clisier, paraclisier“ /62/

cmetstvo s. „primărie“ < bg. *кметство* /83/

cocon s.m. „prunc; fiu; fiu de prinţ“ /22, 47/

coconiţă s.f. „pruncă, fiică; prinţesă“ /22, 23/

codi vb. „a tunde lâna de pe lângă coadă, de la picioarele dinapoi şi de la ţâţele oilor“; cf.dr. reg. *codi* /112/

cola s.f. (pl. *colele*) „automobil“ < bg. *кола* /83/

colindă s.f. „băţ de colindător“ /102/

colindete s.m. (mai ales la pl. *colindeţi*) „colac care se pregăteşte în noaptea de Ajun şi se dă colindătorilor“ /48, 102/

compiri s.m. pl. (rar, *compir* sg.) „cartofi“ < dial. *компир* /92/

comşiu s.m. „vecin“ < bg. *комшия* /8, 63, 72, 85/

comşiică s.f. „vecină“ < bg. *комшийка* /111/

conăci vb. *1.* „a se odihni (peste noapte)“ /136/. *2.* „a mânca de prânz, a bea“ /21/

copil s.m. *1.* „flăcău“ /79, 83/. *2.* „băiat (în opoziţie cu fată)“ /72, 73, 77, 111/

copoiar s.m. „vânător“ /49/

coşer s.n. „stup“ < bg. *кошер* /127/

coşere s.f. „coşar, pătul“ < *кошара* /121/

cotârlete s.n. „coteţ“; cf.dr.reg. *cotârlă, cotârleţ* /48/

covaci s.m. „fierar“ <bg. *ковач* /122/

crai s.n. „ţinut, regiune“ < bg. *край* /82/

crajbă s.f. „furt, hoţie“ < bg. *кражба* /127/

cranţ s.n. „paiantă care serveşte la construcţia pereţilor“ /121/

crăg s. „cerc“ < bg. *кръг* /124/

crivat s.n. „pat“ < bg. *креват* /5/

crâmpel s.m. dim. de la *crâmp* „cartof"; cf. dr.reg.*crump, crâmpel* /132/
cucăi vb. „a moţăi; a dormita" /9, 19/
culme s.f. „prăjină aşezată orizontal pe care se atârnă haine, diferite obiecte sau se pun rufele la uscat" /70, 103, 106/
cura vb. „a curăţa" /111/
curpinar s.m. „plantă cu curpeni, plantă agăţătoare" /52/
cutrupi vb. „a acoperi; a înveli" cf.dr.reg. *a cotropi* /85, 86, 96, 116, 118/
cutrupiş s.n. „acoperiş" /118, 119/

da conj. „dar" /4, 7, 8, 16/
da li conj.comp. „dacă" < bg. dial. *да ли* /50, 82/
dănac s.m. „băiat; flăcău" < bg.dial. *дънак* /60, 80, 98, 109/
dănănăi s. pl. „lucruri (obiecte) diferite; calabalâc" /85, 89, 94, 109/
de-a curmezişelea adv. „de-a curmezişul" /120/
de abi loc.adv. „de abia" /84/
decât că loc conj. „numai că" /116, 124/
decudată adv. „deodată, imediat" /127/
dedo vlădico „Prea Sfinţia Ta!" (formulă de adresare către o înaltă faţă bisericească, preluată din bg.) /62/
de doi loc.adj. „gemeni" (mai ales în sintagma *copii de doi*) /129/
dedu s.m. art. „bunic, moş" < bg.dial. *дедо* /76/
de loc adv. „pe loc, imediat" /7, 11, 121, 128/
derjavă (sau *dârjavă*) s.f. „stat; ţară" < bg. *държава* /55, 116, 131/
detelină s.f. „trifoi *(Trifolium)*" < bg. *детелина* /124/
dimi (sau *dilmi*) *1.*conj. „să; pentru că". /60/ *2.* particulă interogativ-dubitativă „oare, doar" < bg.dial. *дими*, tc.*deme* /57, 67, 71/
direg s.m. „par (stâlp) de susţinere a zidului" < bg. *дерек* /121/
din vreme loc.adv. „demult, de altă dată" /52, 70, 120/
dlăjen adj. „dator" < bg. *длъжен* /76, 89/
dnevnic s.n. „caiet de însemnări zilnice; catastih" < bg. *дневник* /55/
dobăr den „bună ziua" (formulă de salut preluată ca atare din bg.) /62/
doborî vb. 1. „a coborî" /12, 16, 26, 52, 89/ .2. „a doborî; a da jos" /14, 57/
dobrovoleţ s.m. „ostaş voluntar" < bg. *доброволец* /67/
domachină s.f. „gospodină, stăpână" < bg. *домакиня* /100/
dori adv. „chiar, chiar şi" < bg. *дори* /131/
dovlete s.m. „dovleac"; cf.dr.reg. *dovlete* /131/
drăşcă s.f. „mâner" < bg. *дръжка* /124/
drebna rabota „treabă măruntă; fleac" (sintagmă preluată din bg.) /56/

drege vb.în expr. *a drege mortul* „a face un anumit ritual la mormântul cuiva, pentru a împiedica mortul să se facă strigoi (moroi)" /86, 90, 91/
drig s.n. „dricul carului, scheletul de sus al carului"; cf.dr.reg.*dric* /123/
drugar s.m. „tovarăş, prieten" < bg. *другар* /116/
drugă s.f. „fuiorul de tors urzeală" /111/
dugaie s.f. (pl. *dugăi*) „prăvălie, dugheană" < sb.*doganja* /92/
dulum s.m. „suprafaţă de pământ având 10 ari" < bg. *дулум* /78, 80/
dumate s.f. pl. „tomate, pătlăgele roşii" < bg. *домати* /93/
dvor s.n. „curte; ogradă" < bg. *двор* /78/

edin num.card. „unu" < bg. *един* /119/
evropeisca adj. „europenească" < *европейска* /117/

fârg s.n. „troc de vin; tivgă, tâlv"; cf.bg.dial. *вrazък (фрък)* /6/
fârşi (sau *furşi*) vb. „a sfârşi" /54, 72, 76, 78, 80, 85, 89, 93, 111/
fârţâi vb. refl. „a se fâţâi" /58/
fâsar s.m. „fusar (*Cobitis fossilis*)" /125/
făbricina adj.f. „de fabrică" < bg. *фабрична* /119/
feştanie s.f. „sfeştanie" /119/
fi-va conj.comp. „fie, ori" /99/
flaşcă s.f. „sticlă" < sb.*flaška* /80/
floret s.n. col. „flori" /93/
fo pron.nehot. „vreo" /85, 88/
franelă (sau *flaneră*) s.f. „flanelă" /111, 112, 116/
frânturea s.f. „cântec (scurt) de dragoste; strigătură"
frumuşaţă s.f. „frumuseţe" /59, 83/
frunză s.f. (fig.) „pădure; desiş" /10/
fter s. „fier" /75/
ftora num.ord. „a doua" < bg. *втора* /35/
ftorata vecer „a doua seară" (sintagmă preluată din bg.) /93/
ftori num.ord.„al doilea" < bg. *втори* /119/
fun pron. nehot. „vreun" /1, 75, 79, 85/
furnă s.f. „sobă de gătit; cuptor" < bg. *фурна* /81, 95, 96, 100/

gaşchete s.pl. „pantaloni" (formaţie proprie din *gaşte*) /117/
gaşte s.pl. „izmene; pantaloni" < bg. *гащи* /117/
găteală s.f. „mâncare" /55/
gelat s.m. „gealat, călău" /19/

ghiluş s.n. 1. „numele unui joc" /33/. 2. „petrecere" < bg.dial. *гюлуш*, tc. gülüş /111, 133/
ghium s.n. „vas metalic mare" < bg. *гюм* /130/
gigăr s.m. 1. „praporul mielului". 2. „tocătură pentru drob" < bg. *джи-гер* /96/
gloată s.n. „oaste"; cf.dr.înv. *gloată* „pedestrime" /32/
gogoaşă s.f. în *gogoaşa ochiului* „glob ocular" /39/
goste (sau *gosti*) s.m. „musafir"; în constr. *la goste* „în vizită" < bg. *на гости* /57/
gotvaci s.m. „bucătar" < bg. *готвач* /78/
grăjdean s.m. „orăşean" < bg. *гражданин* /117/
greasă s.f. 1. „piatră de ascuţit, gresie" /124/. 2. „lemnul de deasupra osiei dinainte a căruţei; perinoc, gresie" /122/
grobişte s. „cimitir" < bg. *гробище* /86, 87, 89, 90, 94/
gropan s.n. „goapă adâncă (cu apă)" /1, 30/
gros s.m. „buştean; trunchi" /70/
grupi vb.refl. „a se grupa" < bg. *групирам* /129/
guran s.m. „şalău (*Lucioperca sandra*)" /125/

hor s.n. „cor" < bg. *хор* /83/

ielia (*ilia*) pron.dem.pl. „alea" /69, 73, 82, 91, 92, 101/
iepângea s.f. „manta cu glugă, făcută din dimie" /10/
iepurător s.m. vânător„/46/
ierta vb. refl. 1. (la nuntă) „a cere iertare de la părinţi" /79/. 2. (la înmormântare) „a cere iertare pe patul de moarte de la rude şi de la prieteni; a-şi lua rămas bun de la cel mort" /85, 89/
iertăciune s.f. 1. (la nuntă) „iertarea pe care mireasa o cere părinţilor în faţa nuntaşilor". 2. (la înmormântare) „rămas bun pe care şi-l iau rudele de la cel mort" /85/
ilec s.n. „ilic; pieptar ţărănesc fără mâneci" /116, 117/
ilecel s.n. dim. de la *ilec* /18/
ili conj. „sau" < bg. *или* /79, 83, 87, 118/
inză s.f. „insă" /111/
iorgan s.n. „plapumă" < bg. *юрган* /82, 83/
isătru s.m. „nisetru" < bg. *есетър* /125/
ispălni vb. „a îndeplini, a executa" < bg. *изпълня* /56/
ispiti vb. „a întreba; a iscodi" /14, 47/
iţar s.v. *brâglar*

iut adv. „iute" /55, 59, 60, 118/
izdat s.n. „boală (durere) de stomac" /44/
izvesno vreme „anumită vreme; câtva timp" (sintagmă luată din bg.) /52, 149/

îmbobola vb.refl. „a da bob; a creşte; a se coace" /133/
în către prep.comp. „faţă de, către" /81, 98/
încinta vb. „a încinge, a aprinde" /96, 133/
increcănat, *-ă* adj. „cu crăcană; crăcănat" /113/
încroşna vb.refl. „a se împovăra, a se încărca" (deriv. de la *crosnă* s.f. „sarcină, povară") /13/
înculcat, *-ă* adj. „culcat; trântit la pământ" /15/
încura vb.refl. (despre cai) „a se lua la întrecere" /110/
îndupleca vb.refl. „a se apleca; a se curba, a se îndoi"; cf.dr. reg. *dupleca* „a se apleca" /26/
înfelurat, *-ă* adj. „felurit" (formaţie parasintetică din *în-* + *feluri* + *-at*) /115/
înfurtăţit s.n. „legământ pe care îl fac două persoane (băieţi sau fete) de a fi ca fraţii de cruce sau ca două surori"; cf.dr.reg. *a se înfârtăţi* /97/
întâlni vb. „a întâmpina; a primi pe cineva" (calc după bg. *срещна* /55, 78, 107/
întoarce vb. „a restitui" (calc după bg. *връщам*) /110/
învârzobit, *-ă* adj. „legat cu vârzoabe" /115/

jelanie s.f. „dorinţă" < bg. *желание* /67, 89, 93/
jelezna cletca „cuşcă de fier" (sintagmă preluată din bg.) /51/
jertfui vb.refl. „a se jertfi" < bg. *жертвувам* /127/
jicbetă s.f. (pl. *jicbeturi*) „jachetă" /116/
jigardie s.f. „haină veche, ponosită"; cf.dr.fam. *jagardea* /56/
jivi vb. „a trăi" < bg. *живея* /1/
juvete s.m. „peşte mic sau de mărime medie" /61/
jorgbiţă s.f. „jordiţă" /102/
jucătură s.f „joc, petrecere" /109/

lacră s.f. „ladă de zestre" /78, 84/
lambă s.f. 1. „lampă cu gaz". 2. „bec electric" /111/
lăcaie s.f. „băltoacă" /38/
lăiat, *-ă* adj. „spălat, lăut" /110/

lăsat s.n. în *lăsatu de post* „lăsata secului" /102/
lecre s. pl. „bluze; sumane" cf.dr.reg. *lecru* (< *recăl*) /81/
legume s.f. „mâncare gătită; fel de mâncare" /55, 61, 85/
lemn s.n. „coşciug" /85/
letrică (sau *litrică*) s.f. „lumină electrică; bec electric" /109/
limon s.n. „lămâie" < bg. *лимон* /95/
limbare s.f. „boală constând într-o umflătură sub limbă"; cf. dr. reg. *limbare* /31/
liuţerină s.f. „lucernă (*Medicago sativa*)" < bg. *люцерина* /124/
lovgiu s.m. „vânător" < bg. *ловджийя* /49, 133/
luică s.f. „leagăn; pătuţ pentru copiii mici" < bg. *люлька* /74/
lumăra vb. „a număra" /55, 91, 102/
lume s.n. „nume" /52, 74, 76, 92/
lumi vb. „a numi" /64, 88/
lumină s.f. „lumânare" /72, 80, 85, 88, 89, 93, 98/
luminiţă s.f. dim. de la *lumină* „lumânare" /98/

ma[1] (sau *mă*) interj. „măi" (frecvent folosită în povestiri, în sintagma *bine, ma*) /52, 53, 57/
ma[2] conj. v. ama /59/
maidan s.n. „ogradă; grădină; curte" /131/
maistor s.m. „meşter, maistru" < bg. *майстор* /35,117, 123/
mala (sau *măla*) s.f. „mahala; cartier" /8, 61, 110, 111/
maltăr s.n. „mortar"; cf. dr. reg. *maltăr* /119/
mamă s.f. „bunică" /75, 76, 77/
mandră s.f. „stână" < bg. *мандра* /130/
mălin s.n. „salcâm" /16/
măltări vb. „a tencui" /119/
măndărat s. (sens probabil) „mândălac; alunele (*Carum bulbocastanum*)"; forma din text se explică, probabil, prin necesităţile impuse de rimă /12/
mănuşă s.f. (mănunchi de cânepă)" /113/
mărcuci s.n. „furtun" < bg. *маркуч* /132/
mândru adv. „frumos; deosebit" (de obicei în sintagma *mândru frumos*) /35, 86, 92, 93, 96, 123/
mârşă s.f. „oaie slabă" < bg. *мърша* /70/
mârtac s.m. „stâlp, par pe care se fixează grinzile"; cf.dr.reg. *mârtac* /119/
mârtan s.m. „pisoi, cotoi"; cf.dr.reg. *mârtan* /70/

meatră s.f. „metru“ /84, 113/
mebel s.n. „mobilă“ < bg. *мебел* /82/
mejdină s.f. „hat; răzot“ < bg. *междини*; cf. dr. reg. *mejdină* /64, 124/
mesală s.f. „faţă de masă; bucată de pânză“ < bg. *месал* /89, 93/
metăr „metru“ < bg. *метър* /119/
meza s.f. (pl. *mezele*) „gustare, aperitiv“ < bg. *мезе* /80/
miraz s.n. „zestre“ < bg.dial. *мираз* /78, 84/
mirodie s.f. „pătrunjel“ < bg. *миродии* /92, 96/
mischet s. „muscat (soi de strugure şi de vin)“ < bg. *мискет* /133/
mnel s.m. „miel“ /93, 96/
mnere s.f. „miere“ /76,83, 129/
moadă s.f. „modă, obicei“; cf.dr.reg. *moadă* /82/
modâlcă s.f. „ganglion (inflamat)“; cf.dr.reg. *modâlcă* /46/
moderno adv. „modern“ < bg. *модерно* /116/
morcoşel s.m. „pătlăgea roşie“ /131/
moroi s.m. „stafie, strigoi care, în superstiţii, ar proveni dintr-un mort
căruia nu i s-a făcut slujba religioasă“ /35, 37, 90/
moroaică s.f. „strigoaică“ /36, 37/
morseca vb. „a sfâşia (cu dinţii)“; cf.dr.reg. *murseca* /46/
most s.n. „pod“ < bg. *мост* /50/
moş s.m. 1. „naş la botez“. 2. „bunic“ /75, 76, 77, 99/
moşică s.f. 1.„naşă la botez“.2.„moaşă“ /71, 75, 76, 99, 105, 107/
moştiori s.m. pl. „colăcei; pituţe care se fac în casă de ziua morţilor sau
la diferite sărbători“ /99/
muică s.f. „mamă“ /18, 25, 78/
mumă s.f. 1. „mamă“ /18, 19, 25, 54,76, 77, 82, 99, 102, 109/. 2. „matca,
regina stupului“ /126/
mumână s.f. „bunică“ /84/
muscă s.f. „albină“ /70/

nadzid s.n. „baza acoperişului; cosoroabă“ < bg.dial. *надзид* /119/
naică s.f. „neică“ /60/
namniaz s.n.1.„amiază, namiaz“ /25, 54, 94, 129/.2. „miază- zi“ /93/
nană s.n. „frate mai mare; nene“ (întrebuinţat adesea la vocativ în forma
prescurtată *na*!);cf.bg.dial. *нана* /60/
napravo adv. „direct, imediat“ < bg. *направо* /57/
na primer „de exemplu“ < bg. *на пример* /75, 82, 93/
na red „în regulă; cum trebuie“ < bg. *на ред* /72/
nat s.m. „ins, om“; în expr. *tot natu* „fiecare, tot omul“ /10, 72, 129/

navic s. „obicei, deprindere“ < bg. *навик* /126/
năcăzanie s.f. „chin; greutate“ < bg. *наказание* /67/
năpădui vb. „a ataca“ < bg. *нападя* /127/
născătură s.f. „naştere“ /127/
năznăci vb. „a numi, a însărcina“ < bg. *назнача* /67/
neam s.n., adv.I. subst.1. „rudă“. /87/ 2. „culoare; fel, soi“ /92, 131/ II.
adv. „de loc; în nici un fel“ /83, 113, 117/
negureaţă s.f. „întuneric; noapte întunecoasă“ /60/
nima pron.nehot. „nimeni“ /7, 13, 17, 51, 55, 71, 86, 91/
nişăni vb. „a ochi, a ţinti“ < bg. *нишаня* /9/
norie s.f. „enorie“ /62/
nosie s.f. „port (îmbrăcăminte)“ < bg. *носия* /115, 116, 117/
nujdă s.f. „trebuinţă; necesitate“ < bg. *нужда* /71/
nuntă s.f. col. „mulţime“ /77/

obace conj. „dar, totuşi“ < bg. *обаче* /9, 70, 93/
obdeală s.f. „obială“ /115, 117/
obesni vb. „a explica“ < bg. *обясня* /56/
obezatelno adv. „obligatoriu“ < bg. *обязателно* /105/
obici vb. „a iubi“ < bg. *обичам* /55/
obicolit adj. „înconjurat“ < bg. *обиколя* /126/
obod s.n. „partea marginală a vioarei“; cf.sb.*obod* /35/
obratno adv. „invers“ < bg. *обратно* /53/
ocolie s.f. „ocol (împărţire administrativă)“ < bg. *околия* /67/
odeal s.n. „cearceaf“ < bg. *одяло* /82, 83, 85/
odelaş, s.n. dim. de la *odeal* /72/
odelno adv. „separat“ < bg. *отделно* /106/
ognă s.f. „ocnă“ /1/
olicăi vb.refl. „a se văicări, a se tângui“ /41/
oman s.n. „iarbă mare (*Inula belenium*)“ /110/
oplodi vb.refl. „a se înmulţi, a se împreuna“ < bg. *оплодявам* /126/
opredeli vb. „a determina; a hotărî“ < bg. *определя* /96/
oră s.f. „horă“ /78, 79, 115/
oriz s. „orez“ < bg. *ориз* /132/
osemeni vb. „a fecunda“ < bg. *осеменявам* /127/
osnova s.f. 1.„temelie“ /119/.2.„suport pentru fagure“ /127/ < bg. *осно-
ва*
osobeno adv. „mai ales; deosebit“ < bg. *особено* /126/
osvobodi vb. „a elibera“ < bg. *освободя* /66, 126/

otcoș s.n. „brazdă de fân; cositură" /61, 124/
oț, oață s.m. și f., adj.1.subst.„hoț" /7, 22, 23/;2. adj.„iscusit, șiret" /2/

paltî (sau *palturi*) s.pl. „paltoane" < bg. *палто* /84, 116/
pametnic s.n. „monument" < bg. *паметник* /67, 68/
panair s.n. „târg; expoziție" < bg. *панаир* /98, 130/
papuc s.n. „pantof" < bg. dial. *папук* /19, 78, 80, 84/
par s.n. „pahar" /19, 72, 89, 101/
paraliu s.m. „paraleu"; în expr. *araliu-paraliu*, echivalentă cu dr. *leu-paraleu*, întâlnită în basmele noastre /50/
parcel s.n. „bucată;fragment"; cf.dr.*parcelă* (*parcel*), bg. *парче* /103, 114/
parceluș s.n.dim. de la *parcel* /81, 91, 94, 114/
parnic s.m. „paharnic" /19/
pă adv. „păi" /52, 53, 54, 67, 74, 127/
păc adv. „iarăși; deodată" < bg. *пак* /127, 133/
păpuncă s.f. „soi de ardei mărunt" /132/
păruț s.n. dim de la *par* „pahar" /19, 89, 95, 99/
părva num.ord. „prima" < bg. *първа* /35/
părvia den „prima zi" (sintagmă preluată din bg.) /94/
păzaci s.m. „paznic" < bg. *пазач* /53, 127/
pecetui vb.„a astupa; a căpăci" < bg. *печатвам* /127/
pentru de loc.prep. „pentru; de" (calc după bg. *за ради*) /67, 94, 133/
peptior s.n. dim.de la *pieptene* /10/
peșchir s.n. „ștergar; prosop" < bg. *пешкир*, tc.*peșkir* /78, 84, 86,88/
pietros, -oasă adj. „albastru deschis"; probabil prin analogie cu *piatră vânătă* /92/
pin prep. „prin" /15, 30, 39, 81, 96/
pingă prep. „pe lângă" /10, 55, 64, 73, 76/
pintre prep. „printre" /39/
piroi s.n. „piron" /89, 119/
pismo s. „scrisoare" < bg. *писмо* /52/
pistelcă s.f.v.*prestilcă*
pită s.f. „fagure" < bg. *(медена) пита* /126, 127/
pitrop s.m. „dascăl de biserică" < bg.dial. *питроп* /100/
plantică s.f. „panglică" /78, 83/
plat s. „țesătură; stofă" < bg. *плат* /81/
plaviț s.n. „plaivaz, creion" < *плавец* /73/
plătăgean s.m. „pătlăgea (roșie sau vânătă)" /131/

pleca vb.în expr. *a plecat grea* sau *a plecat burtoasă* (despre o femeie) „a rămas însărcinată“ /69/
pleter s.m. „părul (femeilor) împletit în cozi“ /115/
pletitură s.f. „împletitură“/95/
plini vb. refl. „a se împlini“ /18/
plioce s.f. „placă; bloc de piatră“ < bg. *плоча* /119/
plioştat (sau *ploştat*) s.n. „piaţă; loc central în sat“ < bg. *площад* /33, 73/
plodoros, -oasă adj. „rodnic, bogat“ (după bg. *плодороден*) /101/
plodove s.pl. „fructe“ < bg. *плодове* /101/
po jelanie „după dorinţă“ (sintagmă luată din bg.) /67/
pocăni vb. „a invita, a chema“ < bg. *покания* /72/
pocrifcă s.f.„acoperământ, învelitoare“ < bg. *покривка* /89/
pocriv s.n. „acoperiş“ < bg. *покрив* /119, 120/
podarăc s.n. „dar, cadou“ < bg. *подарък* /73, 86, 101/
podări vb. „a face dar, a dărui“ < bg. *подаря* /72/
podrum s.n. „beci < bg. dial. *подрум* /80/
pogodi vb.refl. „a se tocmi; a se înţelege“ < bg. *погодя* /78,84/
pola s.f. (pl.*polele*) „fustă“ < bg. *пола* /116/
polezen adj. „folositor“ < bg. *полезен* /127/
policră s.f. „poreclă“ /1/
polojenie s.f. „poziţie“ /119/ < bg. *положение;* în constr. *a fi în polojenie* „a fi în poziţie (despre o femeie însărcinată)“; calc după bg. *в положение* /74/
polomeac s.n. „căldare, găleată metalică“ /83/
poluci vb. „a primi“ < bg. *получа* /73/
poluşapcă s.f. „caschetă“ < bg. *полушапка* /115/
posleden adj. „ultimul“ < bg. *последен* /85/
poslovіţă s.f. „proverb“ < bg. *пословица* /70/
postaie s.f. „ardei (gras)“; cf.dr.reg. *păstaie* „ardei iute“ /132/
poş s.n. „fular“ < bg.dial. *пош* /112/
potoc s.n. „pârâiaş; izvor“ < bg. *поток* /1/
potpişi vb. „a semna; a înscrie“ < bg. *подпиша* /83/
potret s.n. „poză, fotografie“ < bg. *портрет* /116/
povârni vb. „a porni, a începe; a pleca spre...“ /18, 21/
povoi s.n. „fir lung de lână împletit, având la capete, cusute sau legate, o cruciuliţă, un ban şi un cărbune; acest fir se leagă peste scutecele copilului nou-născut, spre a-l feri de deochi“ < bg. *повой* /75/

povoiniță s.f. „petrecere care are loc cu câteva zile înaintea botezului unui copil" cf.bg. *повойница* „pâine ce se dăruieşte mamei şi noului-născut" /75, 76/
pozânar s.n. „buzunar" /13, 88/
pozvoli vb. „a permite < bg. *позволявам* /118, 123/
praznoveală s.f. „sărbătoare; prăznuire"; cf.*prăznuvi* /91/
prăpăzenie s.f. „prăpădenie" /109/
prăznuvi vb. „a sărbători, a prăznui" < bg. *празнувам* /100/
precestanie s.f. „împărtăşanie" /88/
predloji vb. „a propune" < *предложа* /79/
prednaznacenie s.f. „sarcină; funcţie" < bg. *предназначение* /127/
predvaritelno adv. „în prealabil" < bg. *предварително* /76/
prerabotat vb. ind. prez. „prelucrează" (formă verbală preluată din bg.) /127/
prestăvi vb. „a reprezenta, a însemna" < bg. *представя* /70/
prestilcă (sau *pistelcă*) s.f. „fustă ţărănească" < bg. *престилка* /81, 115/
prețăni vb. „a preţui; a valora" < bg. *преценя* /70/
priatno adv. „plăcut" < bg. *приятно* /126/
priberi vb. „a (se) aduna; a sta, a locui" < bg. *прибера* /82, 132/
prijoni vb. „a susţine, a sprijini; a ocroti" /11, 53, 89/
primer s. „exemplu" < bg. *пример* /127/
primerno adv. „de exemplu; aproximativ" < bg. *примернó* /78, 83/
pripaz s.m. „copil (tânăr) slab, nevolnic" /32/
propoadă s.f. „broboadă" /115/
proptă s.f. „proptea" /34/
prosti vb. „a (se) ierta" < bg. *простя* /99/
protiv prep. „împotriva" < bg. *против* /82/
prour s.n. în *Na Prour* (construcţie hibridă) „prima zi înainte de Sf. Gheorghe" /97/
ptele s.f. „piele" /8, 49/

razlică s.f. „deosebire" < bg. *разлика* /116/
razreşi vb. „a permite, a aproba" < bg. *разреша* /89/
rămândea vb. imp. „rămânea" /39, 40/
rămâns vb. part. „rămas" /43, 52, 53, 54, 56, 66/
răsper s.m. „răspăr, peşte de apă dulce (*Acerina Schraetser*)" /125/
răsprăvi vb. refl. „a sta de vorbă; a se socoti cu cineva" < bg. *разправя* /47/
râmni vb. „a râvni" /36/

rânchezat s.n. „nechezat" /28/
râpos, -oasă adj. „murdar, jegos" (deriv. de la *râp* „jeg") /70/
recă s.f. „râu" < bg. *река* /52, 113, 131/
reghistăr s.n. „registru" < bg. *регистър* /74/
reşenie s.f. „hotărâre" < bg. *решение* /54, 59/
reşi vb. „a hotărî, a stabili" < bg. *реша* /82/
rodi vb. „a naşte" < bg. *родя* /52/
rodilen dom „casă de naşteri (sintagmă preluată din bg.) /71, 74/

sandâc s.n. 1. „coşciug" /86, 88/. 2. „ladă„/127/ < bg.dial. *сандък*
santim s.n. „centimetru" < bg. *сантим* /132/
savai (sau *sovai*) adv. „zău, tocmai, chiar"; cf.dr.reg. *săvai* /17, 30/
săbor s.n. „adunare; sobor" < *събор* /99/
săndălie s.f. „scaun" < bg.dial. *сандалийя* /82, 86/
săpete s.m. „ladă, cufăr" /57, 103, 133/
sârdomaşi s.pl. „boală la copii (diaree, vărsături)"; cf.dr.reg. *surdomaş* /39/
scher s.n. „fier" /93/
scherbe vb. „a fierbe" /92, 96, 104/
sche-sa s.f. „fiică-sa" /82/
schintiuţă s.f. „numele unei hore"; dim. de la *schintie* „scânteie" /33/
sclad s. „depozit; magazie" < bg. *склад* /129/
sclădui vb. „a depozita" < bg. *склада* /118/
sclipete s.m. (pl.*sclipeţi*) „scripete" /114/
scoroboji s.pl. „legături din piele de oaie care ţin obielele"; cf.dr.reg. *scoroboşi* /115/
scrie vb. (despre ouă) „a încondeia" (calc după bg. *писвам*) /92/
serghie s.f. „tarabă" < bg. *сергия* /98/
sfată s.f. „sfat" /32/
sfăcşie s.f. „bucată de carne" /106/
sfeti adj. „sfânt" < bg. *свети* /1, 97, 117/
silnic adj. „puternic"; după bg. *силен* /126/
slatchi s.pl. „dulciuri; prăjituri" < bg. *сладки* /76, 93, 95, 101/
slăni vb. refl.„a deveni unsuros" < bg. *осланя се* /50/
slujbă s.f. „serviciu militar" (calc după bg. *[военна] служба)* /128/
smârc s.n. „furtun; pompă" cf.dr.reg. *smârc* /131/
smeni vb. „a schimba" < bg. *сменя* /127/
smicurat, -ă adj. 1. „sfărmat". 2. „trist"; cf.dr.înv.*smicurat* /38/
smultea vb. imp.„smulgea" /115/
soare s.m. *în soare sec* „insolaţie" /42/

sobă s.f. „odaie" /52, 83, 89, 105, 118, 119/
socoti vb. „a preţui" /81/
socoteală s.f. „preţuire" /81/
soglăsi vb.refl. „a fi de acord; a consimţi" < bg. *съгласи се* /53, 149/
soric s. „şorici" /105/
soţie s.f. „prieten, tovarăş" /5, 22/
spalnă s.f. 1. „dormeză" 2. „dormitor" < bg. *спалня* /82/
spământa vb. „a înspăimânta" /91/
speţialen adj. „special" < bg. *специален* /113/
speţialist s.m. „specialist" < bg. *специалист* /133/
spogodi vb. v. pogodi
stalpete s.m. „stâlp; par"; cf.dr.reg. *stâlpete* /114/
stămână s.f. „săptămână" /87, 129/
stâlp s.m. „cruce la mormânt" /86, 89, 94/
stârgă s.f. „strungă" < bg. *стърга* /130/
stesni vb.refl. „a se strâmta" < bg. *стеснявам* /127/
stoacă s.f. „marfă" < bg. *стока* /52/
stranchină s.f. „strachină; farfurie" /55, 72, 86, 105, 109/
strâns s.n. (la copiii mici, mai ales) „colici intestinali" /40/
streli vb. „a trage cu puşca; a împuşca" < bg. *стрелям* /78/
stricătoare s.f. „strecurătoare" /130/
strin, -ă adj. „străin" /47/
struc s.m. „hulubă la căruţă"; cf.dr.reg. *struc* /122, 123/
sufurină s.f. (mai ales la pl.) „salbă (de bani)" /78, 84, 109/
sugiuc s.m. „câmat" < bg. *суджук* /103/
sumeţa vb. imp. „sumetea, sufleca" /115/
survacă s.f. „sorcovă" < bg. *сурвака* /101/
survăchi vb. „a sorcovi" < bg. *сурвакам* /101/

şebac s.n.„broderie făcută (cu aţă albă) la cămăşi, la feţe de masă" /115/
şesti num.ord. „al şaselea" < bg. *шести* /117/
şiş s.m. „scândură subţire pe care se fixează ţigla" < bg.dial. *шиш* /119/
şoldoran s.n. „şold (de animal)" /33/
şuşa s.f. „şosea" /9, 56/

taifă s.f. „ceată (de haiduci)" /5, 6, 12/
tamazlâc s.n. „familie; neam; soi" < bg. *дамазлък;* cf.dr.reg. *tamazlâc* /60, 82/
tantelă s.f. „dantelă" < bg.dial. *тантела* /89/

tărgovie (sau *târgovie*) s.f. „negoț" < bg. *търговия* /49, 52/
tătâne s.m. „bunic" /84/
târ-târ s. „flori, ornamente cusute pe pieptul cămășii"; cf.bg.dial. *търтър* /115/
târtei s.m. „trântor (bărbătușul albinei)" < *търтеи* /126/
tengers. „tingire" < bg. *тенджер* /106/
tept s.n. „piept" /14/
teptăna vb. „pieptăna" /110/
tepten s.n. „pieptăne" /109/
teptior s. /10/ v. *peptior*
tobă s.f. „cuptor la soba de gătit" /95/
tomnai (sau *tomna*) adv. „tocmai"/21, 103/
tomni vb.refl. „a se tocmi; a se învoi în vederea căsătoriei; a se logodi" /78, 80/
tomnite adv. „tocmai" /11, 133/
torit adj. (despre pământ) „îngrășat" (deriv. din *tor* s. „bălegar; îngrășământ" < bg. *тор*) /113/
tormozi vb. refl. „a se chinui; a-și face necazuri" <. *тормозя* /89/
treta num. ord. „a treia" < bg. *трета* /35/
troc s.n. „vas; troacă" /85/
tron s.n. „coșciug"; cf.dr.reg. *tron* (< germ. *Troben*) /87, 89/
tucana s.f. „coșar, pătul" < bg.dial. *тукана* /121/
tuglă s.f. „cărămidă; chirpici ars" < bg.dial. *тугла* /118, 119/
tulumbă s.f. „vas de lemn sau metalic în care se țin alimente"; cf.bg. *тулум* „burduf" /127/
tuna vb. „a intra; a pătrunde" /5, 13, 72/
turmă s.f. „închisoare" < *турма* /13/
turșie (sau *trușie*) s.f. „murături" < bg. *туршия* /72, 107/
tutungiu s.f. „fumător" < bg. *тютюнджия* /1/

țariță s.f. „regina, matca stupului" < bg. *царица* /126/
țarstvă s.f. „împărăție" < bg. *царство* /51/
țâricană s.f. dim. al lui *țară* /105/
țigan s.m. „fierar; potcovar" /123/
țigăneasca s.f. „numele unei hore" /33/

udubaie s.f. „uliu; pasăre fantastică" /51/
uică s.m. „nene, unchi" < bg. *уйко*, sb. *ujko* /8/
uidi vb. „a rămâne"; cf. bg. dial. *уидисвам* /15, 17, 20, 23/

unghiță s.f. „undiță" /125/
upocoino adv. în *cântă de upocoino* „slujbă, rugăciune de împăcare"; cf.bg. *упокойно* /88/
upotrebi vb. „a întrebuința" (< bg. *употребявам*) /113/
urdin s. „rând, ordine, șir" în loc.adv *pe urdin* „la rând", legată probabil de dr. *urdina* (< lat. *urdinare*) „a face același drum de repetate ori"; cf.dr.reg. *pe urdin* „în rând, unul după altul" /93, 94/
ureza vb. „a chiui; a chefui" /111/
urloi s. „urdiniș"; cf.dr. *urloi* 1. „burlan" 2. (dial). „stup" /126/
ursa vb. „a ursi" /52, 53, 54, 55, 75/
ursoaică s.f. „ursitoare" /52, 53, 75/
urziceanca s.f. „numele unei hore" /33/
urzătură s.f. „urzeală" /114/
uzluji vb. „a servi, a sluji" < bg. *услужа* /71/
uspei vb. „a reuși" < bg. *успя* /133/

va vb. def. „trebuie" /105/
val s.n. „voal (de mireasă)" /79, 80, 82/
vană s.f. „cadă;vas" /75/
vălnenic s.n. „fustă țărănească (din lână)" < bg. *вълненик* /81/
văruică s.f. „verișoară; prietenă" /27, 97/
văruichiță s.f. dim. de la *văruică* /97/
vâlnic s.n. /117/ v. *vălnenic*
vârzob s.n. (sau *vârzoabă* s.f) „legătură, nojiță la opinci" < bg. *вързоп* /115/
vece adv. „deja; tocmai" < bg. *вече* /63, 75, 80, 88, 91/
veselie s.f. „petrecere; chef"; cf. bg. *веселие* /30, 116/
voi pron. pers. de politețe „dumneavoastră"; calc după bg. *вие* /56, 62/
volbură s.f. în expr. *a-l lua volbura* „a fi cuprins de tulburare"; cf.dr.reg. *volbură* „vârtej" /9/
vraniță s.f. „poartă" < bg. *враница* /97/
vredni adj.pl. „vătămător, dăunător" < bg. *вреден* /127/
vârtej s.n. „bucată de lemn care stă pe podul osiei dinainte" /122/
vurdum s.n. „un fel de scrânciob" /110/

zală s.f. „sală" <bg. *зала* /83
zatcă s.f. „lemn pe care se învârte sucala la războiul de țesut"; cf.dr.reg. *zadcă* (*zatcă*) /114/
zăbratcă s.f. „basma; broboadă" < bg. *забрадка* /116/

zădăljit, -ă adj. „dator; obligat“ < bg. *задължа* /80, 81/
zădăljitelna adj. f. „obligatorie“ < bg. *задължителна* /128/
zăgrădi vb. „a îngrădi, a delimita“ < bg. *заградя* /55, 127/
zăitin s. „ulei“ < bg.dial. *зеитин*. tc.*zehtin* /95/
zănăiat (sau *zanet*) s.n. „obicei; nărav; ocupaţie“ < bg.dial. *зънъят*,
tc. *zanet* /70/
zănimit -ă adj. „ocupat“ < bg. *занимая* /52/
zăplodi vb. „a fecunda“ < bg. *заплодявам* /126/
zăpuc s.n. „zăpuşeală“; cf.dr. reg. *zăpuc* /105, 112, 127/
zărzăliu s.m. „zarzăr“ < bg. *зарзала* /131
zăuita vb. refl. „a se uita“; format din prefixul slav *ză* - (bg. sau sb. *za*)
şi *uita*; cf.dr.reg. *zăuita* /4, 8, 15/
zăvelcă s.f. „fustă ţărănească în dungi sau brodată cu flori“ /115, 117/
zăviseşte vb.ind.prez. „depinde“ < bg. *завися* /118/
zâmboc s.n. „cuiul de la catarama curelei“ /65/
zbici vb. „a smuci, a strânge“ /14/
zbor s.n. „adunare; gloată“ < bg. *сбор* /96/
zdurnăi vb. „a zornăi“ /9/
zgorni vb. „a izgoni, a alunga“ /67/
znace adv. „adică; cică“ < bg. *значи* /61, 62, 77, 80, 88, 108/
znacenie s.f. „sens; semnificaţie“ < bg. *значение* /109/
zorliu, -ie adj. „iute, repede“ (deriv. din *zor+ - liu;* cf.tc.*zorlu*) /118/
zungăni vb. „a zăngăni“ /14/
zvuc s. „sunet“ < bg. *звук* /35/

RÉSUMÉ

Au nord-ouest de la Bulgarie, dans la zone étendue entre la ville de Vidin et la rivière Timoc, d'une part, et le Danube, d'autre part, il y a plus de 30 localités à population d'origihe roumaine. Bien qu'ils soient connus depuis longtemps (ils sont signalés pour la première fois par G. Weigand), ces parlers n'ont pas bénéficié d'attention spéciale de la part des chercheurs. Une honorable exception fait le livre de l'ecrivain Emanoil Bucuţa, *Românii dintre Vidin şi Timoc*, publié en 1923, mais toujours actuel.

La recherche de toute cette aire dialectale est devenue possible après l'application de l'accord de collaboration entre l'Académie Roumaine et l'Académie Bulgare de Sciences. L'auteur a effectué, entre 1969-1975, des enquêtes dialectales en 28 localités, concretisées dans une très riche collection de textes, la plupart étant enregistrés sur bande magnétique.

Dans la première partie de l'ouvrage on essaye d'eclaircir l'histoire de ces localités à population „valaque" (c'est à dire roumaine). Selon quelques auteurs, la colonisation de cet endroit, dévasté après l'invasion ottomane, s'est produite vers la fin du XVII-ème siècle. Les traditions orales font penser à l'origine olténienne de certains villages, pendant que d'autres prouvent que les habitants vivent là depuis plus longtemps qu'ils ne s'en souviennent.

Des faits de nature toponymique, historique et cartographique examinés avec objectivité peuvent aider à établir une datation beaucoup plus ancienne de ces villages par rapport à ce qu'on soutient habituellement. On fait une brève histoire de la dénomination *Dii* (altération phonétique de Vidin), attestée dans les actes slavo-roumains dès le XVI-ème siècle. Ce nom est en usage seulement dans les parlers roumains de cette région.

Un grand intérêt présentent les sources turques, récemment découvertes, qui pourraient tirer au clair l'histoire presque inconnue (et mal étudiée) des villages dont nous nous occupons. Il s'agit d'un ouvrage de Dušanka Bojanić-Luckać basé sur deux registres turcs relatifs à l'ancien sandjak (district) de Vidin et datant du XV-ème et XVI-ème siècles. Les informations qu'ils contiennent reflètent des domaines divers: l'organisation administrative, la jurisdiction qui gouvernait ce territoire, les impôts, etc.

Il est important de remarquer que la dénomination de „valaques" n'a pas, selon l'historien serbe, de contenu ethnique, mais seulement social.

Sans faire des commentaires sur les problèmes d'ordre historique (car c'est la tâche des spécialistes de l'histoire du Moyen Age), l'auteur du présent ouvrage se pose seulement la question suggérée même dans le travail précité: „les valaques ont été trouvés ici par le pouvoir ottoman ou ils ont été colonisés pendant la deuxième moitié du XV-ème siècle, c'est à dire ont- ils représenté des organisations existentes avant l'invasion turque en Balkans ou celles-ci ont été crées pour les besoins de l'état ottoman?"

Parmi les villages qui nous intéressent, mentionnés dans le premier registre ottoman, nous citons: *Gamzova, Cutova, Cosova,* etc. Les noms transcrits de cette manière nous montrent un suffixe toponymique tout-à-fait roumain, car-*ova* contient la désinence de feminin *-a,* qui remplace la désinence slave en *-o.*

L'aperçu historique est complété, dans l'*Introduction,* par une investigation cartographique sur les Balkans. A cet égard, un rôle important joue la carte de l'autrichien F. Schwantz de 1723 intituleé *Tabula Walachiae cis-alutane* où sont notées 13 localités autour de la ville-port de Vidin; leurs noms, en notation allemande, reproduisent en général la forme connue dans les documents ottomans antérieurement cités: *Bregova, Cossova, Capitanetz, Negovanez,* etc. Le nom du village *Wurfful* (=Vârf) représente un cas particulier, car l'article enclitique *-l* est encore une preuve de l'existence des roumains à cette époque-là dans la région étudiée.

Tout en soulignant le caractère ethnique roumain de cette population, l'auteur n'oublie pas de rappeler une vieille „théorie", encore vivante, selon laquelle les habitants de ces villages seraient les descendants des immigrants bulgares établis sur le territoire de la Roumanie, où ils ont appris le roumain pour revenir ensuite „chez eux".

La conscience de leur appartenance au tronc dacoroumain est vive chez les roumains de cette zone, qui ont gardé un beau language, très proche des parlers dacoroumains de sud. Le nombre des sujets parlants natifs du roumain est plus de 30 000; ils ne sont pas mentionnés dans les actes officiels et n'ont pas d'écoles dans la langue maternelle.

Les contacts permanents avec les roumains de vis-à-vis expliquent les traits linguistiques communs, les rassemblances (qui vont parfois jusqu'à l'identité) entre le folklore, les moeurs et les traditions réligieuses des roumains vivants sur les deux rivages du Danube.

En ce qui concerne la langue, il faut remarquer quelques phénomènes qui se reflètent dans les textes ci-inclus. Vu qu'ils s'adressent à un large cercle de lecteurs, on a adopté une transcription simplifiée, mais qui n'efface pas entièrement la parole courante.

Voilà certains éléments sur ce sujet.

I. Phonétique.

1. Le traitement différencìé des labiales (*b, p, v, f*) et de la bilabiale *m* avant de *-ie* (*-ia*):

a) des consonnes palatalisées: *porânghel, chiatră, scherbe, vgerme,* etc.

b) des consonnes dépalatalisées: *obdeală, peptene, vder, mnel,* etc.

c) des consonnes restées intactes: *viespe, piatră*, etc.

2. La conservation des formes archaïques avec la diphtongue *ea* (provenue du latin *e* avant *e* dans la syllabe suivante), qui ont disparu dans le roumain standard dès le XVI-ème siècle: *feate, mease*, etc.

3. La durification des consonnes *s, ţ, z, r: sară, săc, ţâgan, zamă*, etc.

4. L'anticipation du i: *aimândoi, oichi, roichie*, etc.

II. Morphologie.

1. La productivité de la II-ème conjugaison: *m-aş ducea, s-o fârşea*, etc.

2. La prédominance du passé simple, le temps de la narration, par rapport au passé composé.

3. La simplification du système pronominal, comme suite de la disparition du pronom de révérance dans le langage courant. L'opposition révérance/non-révérance s'exprime par les termes *tu/voi* (le deuxième étant calqué d'après le bg. *вие*).

4. L'homonymie des formes du conjonctif présent et indicatif présent de la 3-ème personne: *el vrea să cată; le punem să să usucă*, etc.

III. Lexique.

L'emprunt massif des mots bulgares et les calques fréquents d'après des modèles bulgares constituent une manifestation de plus en plus intensive de bilinguisme, comme processus normal dans les conditions de l'évolution de ces parlers. Il faut cependant remarquer l'usage de certains archaïsmes, qui d'ailleurs sont répandus en Olténie (ou Munténie): *bătaie* „guerre", *bere* „boisson", *mumână* „grand'mère", etc.

De ce point de vue le *Glossaire*, attaché à la fin de l'ouvrage, revèle tout ce que favorise la compréhension du texte dialectal.

En guise de conclusion, les données regardant la langue, exprimées par les créations folkloriques et les narrations à sujets ethnographiques présentées, justifient la position des parlers roumains de la zone de Vidin dans le système linguistique et l'espace ethno-folklorique dacoroumain comme unités régionales subordonnées au sous-dialecte munténien.

ABSTRACT

In the northwest of Bulgaria, in an area stretching from the Vidin city and the Timoc valley, on the one hand, and the Danube, on the other, there are over 30 villages inhabited by a population of a Romanian origin. Although known for a long time now (mentioned for the first time by G.Weigand), the local idioms of this area have not been paid special attention by researchers, with the praiseworthy exception of Emanoil Bucuţa's book, *Românii dintre Vidin şi Timoc*, a work published in 1923 but still of interest.

The study of the entire area has become possible owing to a collaboration agreement between the Romanian Academy and the Bulgarian Academy of Science. From 1969 to 1975, the author of this work conducted dialect investigations in 28 villages, gathering a rich collection of texts, most of them recorded on magnetic tape.

The first part of the work tries to trace back the history of these 'Wallachian' (i.e.Romanian) settlements. According to some authors, the colonization of the region devastated after the Ottoman invasion, took place towards the end of the seventeenth century. Oral traditions either hint at the Oltenian origin of certain villages or consider the place inhabited from time immemorial.

Toponymic, historic and cartographic data examined with objectiveness may help in dating further back these settlements than currently assumed. Reference is made to the place-name *Dii* (a phonetic alteration of Vidin) found in Slavonic- Romanian documents as early as the sixteenth century. This toponym is being used only in the Romanian speech communities of the region.

Turkish sources recently discovered are of great interest for the nearly unknown (and unsatisfactorily studied) history of the villages considered by us. The work by Dušanka Bojanić-Lukać focusing on two Turkish registres regarding the former Vidin „sandjak" (i.e. district) and dating from the fifteenth and sixteenth centuries contains a variety of data about the administrative organization, the jurisdiction of the territory, the taxes etc. According to the Serb historian, the name 'Wallachians' had only a social contents, not an ethnic one.

Without discussing problems of a historic nature (which are the task of specialists in the history of the Middle Ages) the author of the present study retains only the question raised by the above mentioned scholar: „were the Wallachians found here by the Ottomans or were they brought to colonize the area in the second half of the fifteenth century? In other words, do they represent settlements pre-existent to the Turkish invasion of the Balkans or were they the outcome of some political requirements of the Ottoman state?"

Among the villages mentioned in the first Ottoman register we come across such names as: *Gamzova, Cutova, Coşova* etc. Place-names written in this way have a specifically Romanian toponymic suffix, as in *-ova* we find the feminine ending *-a* replacing the Slavic *-o*.

Besides the historic sketch, the *Introduction* contains also cartographic data about the Balkans. Of special relevance is the 1723 map by the Austrian F. Schwartz entitled *Tabula Walachiae cis-alutanae*, on which 13 villages are noted around the port Vidin. The names (written down in a German way) render, in general, the form known from the Ottoman documents mentioned above: *Bregova, Cossova, Capitanetz, Negovanez* etc. A case apart is the village name *Wurfful* (=Vârf) with the enclictic definite article *-l*, a proof that Romanians existed there at that time.

Underlining the Romanian ethnicity of this population, the author does not forget to mention a „theory" (not entirely extinct) according to which the population of Bulgarian descent living in the region temporarily moved to the Romanian territory where they learned Romanian and later on returned „back home".

The awareness of their belonging to the Daco-Romanian phylum is alive among the 'Wallachians' of the region who speak a language very close to that spoken in the southern part of Romania. There are more than 30000 native speakers of Romanian in the Vidin-Timoc area not mentioned as such in official records and having no school in their native tongue.

The permanent contacts with the Romanian living on the other side of the Danube explain the common linguistic features, the resemblances (even identity sometimes) between the folklore, the customs and the religious traditions of the Romanians living on either sides of the Danube. The texts to be found in the second part of the book are an illustration to this.

A few remarks on the texts are necessary. Addressing a large circle of readers we had to use a simplified transcription, however rendering speech as closely as possible.

Let us briefly point out the following facts:

I. Phonetics.

1. The different treatment of the labials (*b,p,v,f*) and of the bilabial ***m*** in front of *-ie (-ia)*:

a) palatalized consonants: *porânghel, chiatră, scherbe, vgherme etc.*

b) depalatalized consonants: *obdeală, peptene, vder, mnel* etc.

c) consonants remained intact: *viespe, piatră* etc.

2. The preservation of archaic forms with the diphthong *ea* (resulting from a Latin *e* followed by another *e* in the next syllable), that have disappeared in standard Romanian since the sixteenth century: *feate, mease* etc.

3. The hardening of the consonants *s, ţ, z, r: săc, sară, ţâgan, zamă* etc.

4. The anticipation of *i*: *oichi, roichie, aimândoi* etc.

II. Morphology.

1. The productivity of the second conjugation: *m-aş ducea, s-o fârşea* etc.

2. The predominance of the simple perfect – the tense of narration – as compared to the compound perfect.

3. The simplification of the pronominal system as a consequence of the loss in common parlance of the reverence pronoun. Reverence is expressed by the opposition *tu/voi* (a loan translation of the Bulgarian *вие*).

4. The homonymy of the present subjunctive and the present indicative in the 3-rd person: *el vrea să cată; le punem să să usucă* etc.

III. Lexis.

The great number of words borrowed from Bulgarian as well as the frequent loan translations are a more and more prominent feature of bilingualism – a normal process in the given circumstances. At the same time we notice the use of some archaisms to be found also in Oltenia and Muntenia: *bătaie* „war", *bere* „beverage", *mumână* „grand-mother" etc. Words presenting certain difficulties in understanding are explained in the appended *Glossary*.

In conclusion, the language facts envinced in the folkloric creations and the narrations on ethnographic themes gathered in this work entitle us to consider the language samples of the Vidin region as pertaining to the Daco-Romanian linguistic system and the ethnofolkloric space, constituting regional units subordinate to the subdialect of Muntenia.

CUPRINS

Redactor ARISTIȚA AVRAMESCU
Tehnoredacor CORNEL CRISTESCU

Bun de tipar 5.XII.1995 Apărut 1996
Coli de tipar 15
Planșe 8

Tehnoredactare computerizată:
INFO-TEAM Ltd.
tel/fax: 650.6015; fax: 659.4626

Tipar: grupul drago print

TIPOGRAFIA FED **Calea Rahovei 147,**
sector 5 - București; Tel.: 335.93.18; Fax: 337.33.77

colecția
ARGUMENTE

Conștiința apartenenței la trunchiul dacoromânesc este vie la acești români, care, în ciuda condițiilor specifice evoluției într-un mediu alogen, și-au păstrat o limbă frumoasă, apropiată mult de graiurile dacoromâne de sud, în speță de cele oltenești și muntenești.

Migrațiunile de la nord spre sud petrecute în cursul vremurilor, contactele permanente cu românii din Oltenia (și Muntenia vestică) explică nu numai trăsăturile de limbă comune, ci și asemănările care merg uneori până la identitate între folclorul acestei populații și cel nord-dunărean, între obiceiurile și tradițiile religioase ale românilor de pe ambele maluri ale Dunării.

ISBN 973-9155-84-7